

התמים

לחיילי בית דוד

**אוצר זה מותנים לכל
אחד מישראל ..
שינצחו במלחמה עד
שיהיה ונגלה כבוד הוי**

(באתי לגני תשכ"ו)

דבר מלכות

'באתי לגני' בלחיצת כפתור

ועד שמדברים דברי שלום, הרי בנוגע למעשה בפועל - מכינים כלי מלחמה רחמנא ליצלן שלא יגיעו למצב כזה!

וכאמור, מצב כזה - לא היה מעולם, כי אם בתקופה האחרונה, בדורנו זה, ועד לחדשים הכי אחרונים.

ומכיון שכן, נשאלת שאלה וקושיא: כיצד שייך לדבר אודות מעמד ומצב ד"והיתה לה' המלוכה", על ידי זה שכל בני האדם ממלאים את תפקידם ושליחותם לעשות שהעולם יהיה "דירה" ו"גן" להקב"ה ("לגני לגנוני"), תענוג להקב"ה - כאשר העולם כולו נמצא במצב של ניגוד והתנגשות בין גושית?!

ב... מכיון שאלה זו קשורה עם מצב העולם בתקופה האחרונה, הרי מובן שגם המענה לשאלה זו צריך להיות מענין שנתחדש ונתגלה בתקופה האחרונה.

וכללות הענין - כדאיתא בזהר "ובשית מאה שנין לשתיאה (שנת ת"ר דאלף הששי) יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא כו", כלומר, התפתחות וריבוי החכמה, כולל - בנוגע לחכמות חיצוניות שבעולם, ובה גופא - הולך וניתוסף בהתפתחות המדע מזמן לזמן, עד לתקופה האחרונה ממש.

ובפשטות: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה", ולכן, אם יתחדש דבר המהוה מענה לשאלה שתתעורר אחרי עשרות שנים - הרי התחדשות מענה זה היא "לבטלה", כביכול. ובמילא, בהכרח לומר שהמענה לענין מסויים זה נתחדש באותה תקופה שבה נתעוררה השאלה, כדלקמן.

ג. לעומת התדרדרות העולם כולו למצב של ניגוד והתנגשות בין גושית נתחדש בתקופה האחרונה חידוש מהפכני, אשר ע"י כמות הכי

א. כאשר מדברים אודות התפקיד והשליחות לפעול שהעולם יהיה "דירה" ו"גן" להקב"ה, תענוג להקב"ה - מתעוררת שאלה ותמיהה: כיצד שייך לדבר על עולם שיביא תענוג להקב"ה - כאשר מצב העולם בתקופה האחרונה הוא בקצה ההפכי ממש?!

יהודים - נמצאים בזמן ומצב של גלות, עד לחושך כפול ומכופל ד"עקבות משיחא", וכמו כן בנוגע לאינם יהודים, שגם הם נמצאים במצב של גלות - מצבים ומאורעות שונים המונעים (לכאורה) אורח חיים תקין "לשבת יצרה" ע"י קיום שבע מצוות בני נח.

אף פעם לא היה העולם במצב של מהומה כמו בתקופה האחרונה - הן בנוגע למאורעות הקשורים עם טבע העולם, והן בנוגע לייחסי החברה והאנושות:

... הרי מעולם לא היתה סכנה

גדולה כזו מהתנגשות בין שני גושים, אשר, כל אחד מהם מתיימר לשלוט על כל העולם כולו, כפי שהמצב הוא בתקופה האחרונה!

מלחמות בין מלוכות - היו גם בדורות שלפני זה, כידוע בדברי ימי האדם עלי אדמות שבכל דור ודור היו מלחמות בין מלוכה למלוכה; חומרת המצב בתקופה האחרונה היא, איפוא, שכל העולם כולו נחלק לשני צדדים, כלומר, כל מלוכה ומלוכה, גם היותר קטנה, אין לה ברירה אלא להצטרף לאחד משני הצדדים (ומזמן לזמן הולך וגובר ההכרח שבדבר), ושני צדדים וגושים, אלו - למרות שמנסים לדבר ביניהם דברי שלום,

הדבר יכול להעשות

על ידי אדם אחד

בלבד, ואפילו

"נער קטן" (כלשון

הכתוב "ונער קטן

נוהג בם"), ואצלו

גופא - ללא יגיעה

ומאמץ רב, כי אם,

בלחיצת כפתור

בלבד - אם רק ילחץ

על הכפתור הנכון,

אזי יפעל שינוי

לטובה בכל העולם

כולו!

קטנה ניתן לפעול דבר הכי גדול, עד לשינוי ומהפכה שתפעל בכל העולם כולו!

אמנם, קיימת אפשרות לנצל כח עצום ונפלא זה לדברים בלתי־רצויים רחמנא ליצלן, אבל, אפשרות זו אינה אלא כדי שיוכל להיות ענין של בחירה, ובלשון הכתוב: "נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב", וביחד עם זה - גם הפכו (כהמשך הכתוב), ועל זה בא הצייוי "ובחרת בחיים", כלומר שהאדם ישתמש בשכלו להתבונן ולבחור מרצונו הטוב (לא בגלל שאין אפשרות אחרת) להתנהג על פי צדק ויושר, מכיון שמבין בשכלו שדרך זו היא אינה

דרך ה"חיים" וה"טוב", ובנידון דידן - שמנצל כח עצום ונפלא זה לטובת העולם והאנושות.

וכאמור, בדורות שלפנינו לא היתה קיימת אפשרות כזו - בטבע העולם היה כח זה, אבל לא נתגלה לבני־אדם עד שיוכלו להשתמש בו.

. . ועוד נקודה חשובה בכל האמור - שהדבר יכול להעשות על ידי אדם אחד בלבד, ואפילו "נער קטן" (כלשון הכתוב "ונער קטן נוהג בם"), ואצלו גופא - ללא יגיעה ומאמץ רב, כי אם, בלחיצת כפתור בלבד - אם רק ילחץ על הכפתור הנכון, אזי יפעל שינוי לטובה בכל העולם כולו!

ד. זהו איפא המענה על השאלה האמורה - מענין שרואים במוחש ובגלוי בטבע העולם:

כאשר מישוה שואל כיצד ניתן לפעול בתקופתנו זו שהעולם יהיה "דירה" ו"גן להקב"ה - אומרים לו: אדרבה - דוקא בתקופתנו זו נתגלה בעולם כח אדיר, שעל ידי כמות הכי קטנה יכול אדם אחד ויחיד לפעול שינוי עיקרי בכל העולם כולו.

ענין זה - הוא פסק דין מפורש ברמב"ם:

"צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם חציו זכאי כו', עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה", כלומר, אדם אחד ע"י פעולה אחת - יש בכחו לפעול "תשועה והצלה" לכל העולם כולו.

ובכן, בימינו אלו - רואים דבר זה במוחש:

אדם אחד, "נער קטן", בפעולה אחת בלבד, לחיצת כפתור - יכול לפעול שינוי בכל העולם כולו!

אדם זה אינו צריך להיות "מלומד גדול" שידוע ומבין כיצד פועל ה"אטום", וכיצד יתכן שלחיצת כפתור תפעל בכל קצוי תבל; לא נוגע כאן ענין של שכל והבנה, כי אם מעשה בפועל - לחיצת כפתור!

ואם הדברים אמורים בכיוון הבלתי־רצוי, שיש לחשוש מפעולה כזו ע"י אדם שאינו שפוי בדעתו ("ניט קיין נא־רמא־שלער מענטש") הן מנקודת־מבט אלקית, והן מנקודת מבט אנושית, "לשבת יצרה" - הרי על אחת כמה וכמה שבזאת העולם ומנהיגו קבע בעולם את האפשרות שיוכלו לנצל זאת בכיוון הרצוי.

ובפשטות: שעל ידי פעולה אחת (לחיצת כפתור) במילוי רצונו של הקב"ה (שבע מצוות בני־נח - ע"י כל באי העולם, ותרי"ג מצוות התורה - ע"י בני ישראל) יכולים לפעול שינוי לטובה בכל העולם כולו, עד "תשועה והצלה".

. . וכאמור, ענין זה אינו קשור עם "דת" ו"אמונה" - שהרי רואים במוחש שפעולת השינוי בעולם כולו ע"י לחיצת כפתור יכולה להעשות גם על ידי אדם שאין לו שום מושג בהבנת הדבר, אם רק ילחץ על הכפתור הנכון; וכן הוא בנידון דידן - שכאשר הקב"ה יזמין לו את הכפתור הנכון, על ידי שלוחיו או על ידי תורתו וכיו"ב - אזי בפעולה אחת ויחידה יפעל "תשועה והצלה" לכל העולם כולו.

משיחת יו"ד שבט ה'תשמ"ו

"זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בך"

שמחים אנו להגיש לפניכם -
תלמידי התמימים' ואנ"ש ארז
גליון התמים השישים - "שישים רמה
מלכות" - לרגל ימי הודו, יום המלכות
של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח ויום
הילולת כ"ק אדמו"ר הרי"צ
יו"ד-י"א שבט

יהי רצון שנזכה למלכותו המלאה של
מלכינו משירחנו לעיני כל חי
תיכף ומיד - ממש

המערכת

תוכן עניינים

5 מאוצר המלך

גדל הדיוק במאמרי דא"ח
אפילו המקום והסגנון

6 התמימים שמביאים לימות המשיח

ראיון-התוועדות מיוחד לקראת יו"ד שבט עם הרב שלום דוד ש' גייסנסקי,
נ"נ בשיבת תומכי תמימים המרכזית ב-770.

16 הרמב"ם בפסיקה

פסיקת ההלכה למעשה/ מעת חיבורו ועד עצם
היום הזה + מוגש לרגל סיום הרמב"ם

10 למה ש'תשני יתרץ?

מדוע את הקושיות הבלתי פטורות יתרץ
דווקא אליהו הנביא ולא משה רבינו או מלך המשיח

26 "וינטלם וינשאם"

איך כל נטילה מזכירה לנו את ביאת המשיח? מהו מנהג המיוחד של הרבי בנוגע לנטילת ידיים
לפני הסעודה + יסודות הלכות ומנהגי נטילת הידיים

36 "בית המקדש בחלקו של בנימין"

סיפוריים וגילויים מעבודתו של המזכיר הרב ירחמיאל בנימין קליין ע"ה בקודש פנימה
בקשר להתגלותו של מלך המשיח + מוגש לרגל "יום המלוכה"

44 "ידיך נפשי"

איש אמונו של הרבי הרש"ב. מסכת חייו של
הרה"ח אליעזר משה מדייבסקי

56 סיפורי חסידים

מקבץ סיפורי חסידים מפי
המשפיע ר' מענדל פוטרפס

בית משיח

Eastern Parkway 744
Brooklyn NY 11213
718.778.8000

קובץ 'התמים' נערך ומופץ ע"י -

איגוד תלמידי הישיבות המרכזי - 770
770office@gmail.com: דוא"ל
טלפון *6358

עמוד: yytri770

עיצוב: א. קולטון

לתגובות והערות: yytri770@gmail.com

אוצרות
מכ"ק
אדמו"ר
המשיח
שליט"א

בפרדס המאור

מאוצר המלך

גודל הריוק במאמרי דא"ח
אפילו המקום והסגנון

לקראת ל"ג בעומר תש"ח יצא לאור קונטרס ובו מאמר ד"ה 'אני לדודי מאדמו"ר הריי"צ
נ"ע, עם הערות ומראי מקומות בשולי הגליון מכ"ק אד"ש מה"מ. על ציון של אדמו"ר
הריי"צ לרש"י בקידושין עם הד"ה וביאורו בפרטות מבאר הרבי את גודל הדיוק שבדבר
(נדפס בלקוטי שיחות חיי"ט עמ' 56, ומובא בזה כתב יד קודשו)

מתוך תשורה דבקי

אזאת הפעם יצאתי מסגנון ההערות שבקונטרסים אלו, להראות, כפי הלפענ"ד, עד כמה כל הענינים
שבמאמרי דא"ח דאם אלו שלכאורה באו רק בדרך אגב, הרי, לא רק שהם מדויקים בפני עצמם,
אלא שגם מקומם במאמר וסגנון הרצאתם מבאר ומאיר כמה פרטים. אלא שלפעמים מפורש הדבר,
ולפעמים בא רק ברמז - וממאמר זה אתה למד לשאר מאמרים.

זאת הפעם יצאתי מסגנון ההערות שבקונטרסים אלו, להראות, כפי הלפענ"ד, עד כמה כל הענינים
שבמאמרי דא"ח דאם אלו שלכאורה באו רק בדרך אגב, הרי, לא רק שהם מדויקים בפני עצמם,
אלא שגם מקומם במאמר וסגנון הרצאתם מבאר ומאיר כמה פרטים. אלא שלפעמים מפורש הדבר,
ולפעמים בא רק ברמז - וממאמר זה אתה למד לשאר מאמרים.

זקוקים
לפעולת העם

סדר לימוד מיוחד בשיחת ב' ניסן
תשמ"ח

יד"ו!

תוכנית וידאו סוחפת -
פעולות החסידים לקבלת מלכות
המלך המשיח - כ"ק אדמו"ר שליט"א:
רוצה ת' - האירוע שקדם למענה הברור
ההצעה הפשוטה - כינוס יסוד מטה משיח
למדיבת עכשיו - הקראת הפסקי דין אצל
רבתינו נשיאנו
הברות יחי עולמות - מעמד קבלת המלכות י'
שבת תשי"ג

בדרכי החסידים

קובץ מיוחד מלא וגדוש בתוכן חסידי

מזנה

העלון המרתק גליון מס' 4

צמח מלך

כלל תלמידי התמימים בישיבות תומכי תמימים
ליובאוויטש בארה"ק מתכוננים ליום הברור י"א שבט
ע"ו שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

התמימים שמביאים לימות המשיח

ראיון - התוועדות מיוחד לקראת יו"ד שבט עם הרב שלום דוד שי' גייסינסקי
נו"נ בשיבת תומכי תמימים המרכזית ב-770, וראש ישיבת תומכי תמימים - קווינס

התמימים בדור זה, ב"ה, תופסים וחיים את הנקודה האמיתית: גם לאחר ג' תמוז - הרבי הוא אותו רבי, בלי שום שינוי וכיו"ב. הרבי הוא מלך המשיח חי וקיים ללא ספקות ותמיהות, המנהיג את כלל ישראל, והעולם כולו לגאולה השלימה, אותה נראה בגלוי בהתגלותו מיד ממש.

'לירות' נגלה

אחרי הכל גם לנו יש במה להתחזק...

בהתוועדות של כ"ד טבת תשי"ב דיבר הרבי מלך המשיח על כך שאדמו"ר הזקן דורש מאיתנו ללמוד גם תורת הנגלה וגם תורת החסידות, כפי ששמו "שניאור" רומז על שני אורות התורה, אשר הוא סלל את הדרך לאיחוד שני האורות הללו.

הרבי הדגיש שאי אפשר להסתפק בלימוד אחד מהם בלבד, שכן הם כמו גוף ונשמה, ותבע לימוד מתוך חיות ו"לעבעדיקייט".

והוסיף שהרביים לא רק דורשים מאיתנו ללמוד נגלה וחסידות, אלא גם נותנים לנו את הכוח הדרוש לכך. אי ניצול הכוחות מהווה עוולה כלפי עצמנו

דור הגאולה

כיצד אנו, התמימים חיילי ביד דוד, צריכים להתכונן ליו"ד שבט?

על תלמידי אדמו"ר האמצעי נאמר שבפניהם לא היה חורבן, ולא נחרב הבית כלל! לא רק כפי שמצינו בכמה מקומות בתורה של הרבי על רשב"י, אלא גם על חסידי ה'מיטלע רבי'!

כך היא ההרגשה שלי על התמימים של היום; הבקיאות הגדולה בתורה בכלל, ובתורת החסידות בפרט, ובתורתו של משיח בפרטי פרטות, היא ממש 'מבהילה' למעליותא! כזה ידע לא היה לבחורים פעם. שאני הייתי בחור ב770 היו מספר בחורים למדנים בכל מחזור וזהו, היום אתה נכנס ל770 ואתה רואה משהו אחר לגמרי.

ב"ה, והרבי זיכני לעבוד ב770 עם תלמידי הקבוצה ובוגריה, ובכל פעם שאני נכנס ל770 שומע את קול שאון הלימוד הבוקע מכל ספסל וספסל, אני מתמלא בחיות מחדש ומודה לה' שזיכני להיות ולהתעסק עם כאלו תמימים רציניים וחסידים, מה שלא היה לפני עשרות שנים בהיותי בחור, ובכלל...

הרובה ולירות, ומסתמא שהיריה תפגע במטרה הנכונה.

ואז הרבי חייך וסיפר על אחד שאמר שידוע הוא לירות, אבל אינו יודע (כיון ששכחו ללמוד) כיצד צריך לאחוז את הרובה, מצד זה או מצד השני...

אבל בנוגע לענייננו כשנתנו לנו רובים, מסתמא נתנו לנו רובים כאלה שיכולים לירות רק לכיוון הנכון!

צריכים רק להטעין את הרובה ב"כדור" של נגלה דתורה, ובכך מבטלים את הזולת ממציאותו, ועד שמהפכים אותו ממהות למהות.

לפיכך, כהכנה ל"ד שבט, וכחלק מחיזוק ההתקשרות, יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד נגלה שבתורה, שעל ידי זה כובשים את העולם, ומפיצים את מעיינות החסידות חוצה, מה שמביא לידי "קאתי מר - דא מלכא משיחא".

כשמפיצים משיח, ומפרסמים על זהותו של הרבי כמלך המשיח, הדרך הטובה ביותר שהדברים יכנסו בלב השומעים היא על ידי זה שהבחור מלא וגדוש ב'תורה' - נגלה כפשוטו, וכך הידע שלו בענייני גאולה ומשיח יחדור בכלי המקבלים.

לכבוש את העולם

כמו כן מן הראוי להרבות בכתובת וגילויי חידושי תורה, שעל ידי זה גורמים לגילוי תורה חדשה מאתי תצא, כמבואר בכמה שיחות ה'דבר מלכות'. ונודעה הנחת רוח הגדולה הנגרמת מכך לרבי נשיא דורנו משיח צדקנו.

ועוד נקודה בזה: כידוע, בחמישה עשר בשבט תשל"א התוועד הרבי על חשיבות לימוד התורה, והתבטא שנדרש "לכבוש" את העולם (איינעמען די

וכלפי אחרים, במיוחד כשמדובר בנשיא הדור. לכן, חובתנו וזכותנו ללמוד גם נגלה וגם חסידות. לימוד זה מהווה הכנה לגאולה השלימה, הן לגוף והן לנשמה, על ידי התקשרות שלמה עם הקב"ה דרך התורה.

ההתקשרות צריכה להיות גם בחלק הגלוי וגם בחלק הנסתר של התורה, כדי ליצור קשר של קיימא עם הקב"ה. כאשר יש קשר כזה, השולל את "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", באה הגאולה האמיתית והשלימה, כפי שמבאר רבינו הזקן באגרת התשובה, אשר תיכף לאחר ברכת "סלח לנו" מברכים "גואל ישראל", ואילולי היינו חוזרים וחוטאים, היינו נגאלין מיד.

הרבי ממשיך שם שאדמו"ר הזקן הורה גם כיצד להפיץ את המעיינות חוצה, ומספר בשם אדמו"ר הרי"צ אודות פעולתו של אדה"צ: כשהגיע לעיר, נכנס לבית המדרש או לבית הכנסת, אמר עניין בנגלה דתורה, ולאחר שכבש את הקהל, התחיל לומר עניין מתורת החסידות, ובכך הפך אותם ממהות למהות.

דרך זו הראה גם לנו, ולאחר שפתח וסלל את הדרך, עבודתנו היא קלה יותר ובטוח שתהיה בהצלחה. כשפוגשים יהודי שאינו חסיד, אומר הרבי, יש "לקחת" אותו באמצעות נגלה דתורה, וכאשר מבלבלים אותו או שוברים את מציאותו, הוא נעשה כלי קיבול לתורת החסידות וניתן להפכו ממהות למהות.

חסידים בכלל, ותמימים בפרט, הדגיש הרבי, צריכים להדליק את הנרות של יהודים אחרים, לאחר שהדליקו את הנר שלהם, באמצעות נגלה דתורה, ובכך יצליחו ויהפכו אותם לחסידים.

הרבי התבטא שמכיון שכל אחד מאיתנו עשאוהו "שיסער" (רובה קשת) - כהביטוי שהיה רגיל אצל אדמו"ר הרי"צ, הרי אין לנו ברירה אלא לקחת את

וועלט) מתוך "שטורעם" ע"י הוספה ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה.

עד לאותה שנה, לא התוועד הרבי בתאריך זה, ויש אומרים שמכיון ובאותה העת הממשל האמריקני רצה לגייס את בחורי הישיבות - לומדי התורה, דיבר הרבי בתוקף על חשיבות בלימוד התורה.

לכך ישנה שייכות נוספת עקב המצב בארץ הקודש, של מלחמה, עסקה וכו', שכל בחור ידע את החשיבות הרבה לכך שהוא עוסק בלימוד ללא שום התעסקויות נוספות.

וכפי שהרבי אמר מספר פעמים אשר החייל העומד על הגבול, הוא בעל מסירות נפש גדולה יותר, כיון שהוא מוסר נפשו בפועל; אך בחור היושב ועוסק בתורה, הוא זה השומר על הגבולות באמת!

להביא משיח בפועל

מהו ההבדל אם כן בין עבודת התמימים לפני שנות הנפלאות, ולאחריהן?

לכל אורך השנים למדו נגלה וחסידות, והרבי הרעיש ללא הרף על משיח.

ההבדל הוא שכעת משיח הוא השער שדרכו עוברים כל העניינים, כמבואר בארוכה בשיחת ח"י שרה תשנ"ב, ולא רק 'עוד עניין', כבכל השנים, ולפיכך - הכל נראה אחרת.

לומדים נגלה - בכדי להביא את הגאולה (כמוזכר לעיל); מתעמקים בחסידות וכו' - בכדי לחיות בימות המשיח; הוגים ומתפלפלים, מוסרים שיעורים ומפיצים ענייני גאולה ומשיח - הדרך הישרה להבאת הגאולה, כפי שאומר הרבי בדבר מלכות 'תזריע-מצורע', ופשוט כל היום כולו חיים משיח - הכל על מנת להביא את ימות המשיח.

ובמילים הברורות של הרבי מלך המשיח, שנאמר כהכנה ליו"ד שבט: "בעומדנו בשבת מברכים חודש שבט, כולל ובמיוחד העשירי בשבט - צריך כל אחד ואחד לקבל על עצמו להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במעשיו, תורתו ועבודתו של בעל ההילולא, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, נצח, סלה ועד, ובפרט בהביטול וההתקשרות אל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, "הנשיא הוא הכל", שבכל אחד ואחד - מציאותו וכל ענייניו, בכל מכל כל, נעשים

קודש לנשיא הדור, על-ידי זה שמלאים וחוזרים בקיום שליחותו של נשיא הדור - משה רבנו שבדור, גואל ראשון הוא גואל אחרון - שעניינו העיקרי "להביא לימות המשיח" בפועל ממש".

פעם ניגש אלי אחד ממנהלי הארגונים היהודיים הגדולים פה באמריקה, ושח בפני שהבעיה של ליובאוויטש היא שאתם חושבים שרק אצלכם נמצאת האמת מכל העולם, וכל השאר זה שקר.

עניתי לו: טעות. בעולם יש 'שפת אמת', אבל האמת לאמתתה - היא אכן רק אצלנו. הוא חיך ואמר: אהבתי את התשובה שלך!

כך אני חש על הבחורים של היום - אתם האמת לאמתתה!

אתם חיים גאולה, מתנהגים באופן שכתב הרמב"ם בסוף ספרו אודות הזמן דלעתיד לבוא: "לא יהיה שם לא רעב, לא מלחמה, קנאה שנאה ותחרות".

כבר בשנים הראשונות הרבי דיבר בכל מיני 'אותיות' על פקידת עיניים. אך מתי זה נהיה כדבר בר ביצוע, הדבר היחיד שצריך בכדי לחיות גאולה? בפרשת ויצא תשנ"ב, בסמיכות לכך שהרבי אמר ביחידות כללית אשר "מינו אלה, ימות המשיח שבהם נמצאים עתה, ובפשטות". כך במילים אלו ממש. מה שצריך זה רק להשאיר את העיניים פקוחות, ולא לסגור אותם...

אני נמצא ב770, וחש כל העת שאתם אלו המכים בפטיש ללא הפסקה בכדי להביא את הגאולה.

דבר זה מתבטא גם ב'שביל' שעושים לפני כל תפילה לרבי מלך המשיח, אני אישית מאוד מתחזק מהעניין הזה - לראות את הבחורים לא מתייאשים ומצפים להתגלות תמיד, מרעישים ללא מנוח עד הגאולה השלימה.

מקושרים למלך המשיח

מהיכן הכח לכך?

מה הכוונה שקושרים לרבי מלך המשיח באמת וללא פשרות? מסופר על החסיד הנודע ר' חאצ'ע פייגין, מזכירו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ, שאירע והרופאים אסרו עליו לטבול במקווה, אדמו"ר הרי"צ חש לכך, ואמר שמי ששקוע בתורה, טבע העולם לא שולט עליו, כיון שהתורה היא למעלה מהעולם, ובמילא לא תינזק

הרה"ג היד שפרונג בהתוועדות עם הרבי

מהטבילה.

תוך כדי שהרבי הרי"צ אומר את הדברים, ר' חאצ'ע חשב לעצמו - מי אני ומה אני, איך זה קשור אלי?

אדמו"ר הרי"צ, שקרא את מחשבותיו, המשיך ואמר: מי שקשור למי שטבע העולם לא שולט עליו - גם יכול...

כשקשורים לרבי שחי משיח - בהיותו מלך המשיח, באופן הכי נעלה שיש ביקום, ניתן לחיות משיח בצורה הרצויה ביותר.

בהתוועדות בתשי"ב הנוכרת הרבי שיתף במכתב שכתב אחד החסידים ש"רצונו שבנו ידע אך ורק אודות מציאותו של הקב"ה, מציאותה של "ליובאוויטש", ותו לא מידי ("מער גארניט")!... וזוהי כל תכליתו.

"כל שאר הענינים הקיימים בעולם אינם מציאות, כי אם דמיון (א"א פארבלענדעניש)", אחיזת עיינים, עד שקיימת "שאלה" אם מותר לברך ברכה על כך...

הילד צריך לדעת - כך כותב אלי - אודות מציאותו של הקב"ה, ושהקב"ה ברא את "ליובאוויטש", וכל שאר הענינים אינם במציאות!".

כשחוזרים בנקודה זו, שחוף מהרבי מלך המשיח - ליובאוויטש - אין כלום, בדרך ממילא העולם לא תופס מקום ויודעים מה יש לעשות ומה לא...

כמובן שזה לא שולל את ההשפעה שלנו על העולם, במבצעים וכו'. וכפי שהראה לי ראש הישיבה שלי במונטריאול, הגאון האדיר פנחס הירשפרונג את המסופר בהגהות מרדכי (אחד מגדולי הראשונים) מסכת עירובין פרק מבי רמז תקכח - על הרשב"ם, שמרוב עמקותיו ואי הסתכלותו על הרחוב, שהיה שפל עיניים, כמעט ועלה על קרון - מרכבה הרתומה לכלאים, סוס ופרד... אתרחיש לו נס, והזדמן לשם אחיו רבינו-תם, ואמר לו לעצור והוסיף "אל תהי צדיק הרבה". יש לעבוד בעולם, ולא להיבדל ממנו, זו הגישה של הרבי, רק שיחד עם זאת לזכור מהיכן באנו.

משיח לא מרחק

סיפור אישי התרחש לפני מספר שנים הממחיש זאת: בחג הפסח כהוראת הרבי, חזרתי שיחה בפני קהל תלמידיו של הפוסק הגאון ר' משה פיינשטיין במנהטן. השיחה הייתה בנגלה, עם קשר למשיח והגאולה הקרובה, והציבור הגיב בהתפעלות רבה.

לקראת תום השיחה, נכנסו לבית הכנסת מספר

תמימים עם דגלי משיח וכו'. לרגע קט חשבתי לעצמי: בדיוק הרגע הם היו צריכים להיכנס? עד שהצלחתי להכניס להם מהתורה של הרבי, הם יבואו ויהרסו זאת? מה אומר לקהל, וכי אשקר להם שאלו הם הבחורים שבשוליים אצלינו, שהם לא הולכים בתלם?

אבל אז נמלכתי בדעתי שאלו הן מחשבות זרות...

וכך, כשהקהל סוער וגועש, אמרתי להם בקול ברור: תדעו לכם שאלו הבחורים הכי טובים אצלינו, הלומדים כמו שצריך, שנבחנו על כל מסכת הגמ' שלמדו בשנה האחרונה, ונבחנו עליה אצל רבנים גדולים ונכבדים; גם אהבת ישראל שלהם אין דומה לה.

והמשכתי:

אני לא יודע מה חשבתם לעשות עד לפני רגע בבואכם לביתכם, מה שאני בטוח זה שכשתגיעו לביתכם אתם תדברו על משיח בזכות הבחורים האלו! אלו בחורים שעושים את הרצון של הרבי שלנו עד

הסוף!

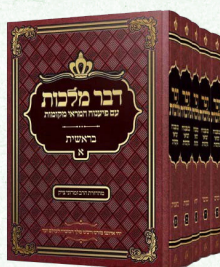
המסר מכל זה הוא: כאשר נבוא לעולם מהזווית הנכונה של הרבי מלך המשיח, ולא לחשוב מה העולם יגיד, העולם יקבל זאת!

'דבר מלכות' - משנה חיים

עניין נוסף שלדעתי אין צורך להדגיש - חשיבות לימוד שיחות ה'דבר מלכות', מה שבלאו הכי כולם עושים כחוק בל יעבור, אך מפאת ההשפעה של הדברים כלפי אוסיף ואומר: השיחות האלו משנות חיים, ומחוללות נפלאות. ניתן להתוועד על כך רבות, אך בנקודה: אני, כאחד שזכה להיות פה 770 בעת אמירת השיחות על ידי הרבי, לא חשבתי שיש לי כל כך צורך להגות בשיחות אלו, כיון שאני הרי זוכר את הדברים כ"נתינתן מסיני".

אך להפתעתי הרבה, לאחר שבחור מסויים ניגש אלי וביקש שאלמד יחד עימו מידי יום 770 חלק מהשיחה השבועית - חשתי בעצמי כיצד הדבר מלכות פשוט מבצע מהפכה בכל פרט בחיים, וכל זאת, בזכותם, התמימים! המשיכו כך, ותשנו את העולם כולו!

יהי רצון, אשר על ידי התחזקות של כולנו בדברים שדוברו לקראת יו"ד שבט, לימוד הנגלה והחסידות, תורתו של משיח, גאולה ומשיח, הפצתה, ועוד, נזכה לגילוי המלא של המקשר - הרבי מלך המשיח נאו ממש!

תשבי יתרץ: סוד בירור הספקות בגאולה השלימה

בירור תורני מקיף בעומק ר"ת התיבה 'תיקו' • מדוע נבחר דווקא אליהו הנביא לפשוט את ספקות התורה, וכיצד משתלבים בזה משה רבינו ומלך המשיח? • עיון במשנתם של גדולי הדורות וביאור מרכזי בדרך החסידות לאור תורת הרבי שליט"א מלך המשיח

מאת: מנחם כהנא

דיון בפירוש תיבת 'תיקו'

ראשיתו של הדיון נטוע במשנה במסכת עדיות¹, העוסקת במטרת בואו של אליהו הנביא בבוא הגואל. שם מביא רבי שמעון כי אין אליהו הנביא בא "אלא להשוות המחלוקת". התוספות יום טוב על אתר, בהסתמכו על פירוש הראב"ד, מבאר כי תפקידו המרכזי של אליהו הוא ליישב את הספיקות והמחלוקות שנפלו בין חכמי ישראל:

"להשוות את המחלוקת שיש בין החכמים בדברי תורה... ודריש מהאי קרא דלעיל, דכתיב זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים. וכתיב בתריה² הנה

בריבוי סוגיות בכל מרחבי הש"ס, אנו פוגשים את אותה מילה מוכרת החותמת דיונים סוערים ואיבעיות למדניות שלא נמצאה להן 'פשיטות' בבית המדרש: "תיקו". עבור הלמדן המצוי, המילה הזו אינה רק 'סוף פסוק' טבני, אלא היא נושאת עמה הבטחה עתידית המלווה את הלימוד מזה דורות. רגילים אנו לומר כי תיקו הוא נוטריקון של "תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות", וכי עם בוא הגאולה השלמה יתבררו כל אותן "איבעיות" שלא נמצאה להן פשיטות בבית המדרש של הגלות.

אולם, התבוננות מעמיקה במושג זה מעוררת תמיהה רבתי: מדוע דווקא אליהו הנביא הוא שנבחר לתפקיד "פותר הספקות" של התורה? הרי לעתיד לבוא, בעת תחיית המתים, יעמוד עמנו משה רבינו – האיש אשר קיבל תורה מסיני ושמע את הדברים מפי הגבורה; וכי יש מי שמבין את עומק כוונת התורה יותר ממנו? זאת ועוד, הרמב"ם מתאר את מלך המשיח כמי שחכמתו תהיה יתרה משל שלמה המלך וקרוב למשה רבינו בנבואה – מדוע אם כן לא יכריע הוא בספקות התורה?

במאמר זה נבקש לברר את שיטות המפרשים בסוגיה זו, החל מהפולמוס על שורש המילה 'תיקו' ועד לביאור המאיר בדרך החסידות לאור תורת הרבי שליט"א מלך המשיח, המניח את הנדבך האחרון והכרחי ביישוב התמונה כולה.

(1) פ"ח, מ"ז.
(2) מלאכי ג, כד.

אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. והשיב לב אבות על בנים וגו'. כלומר על החוקים והמשפטים ישוה לב אבות עם לב בנים. שלא תהיה עוד מחלוקת ביניהם³.

על יסוד דברים אלו, מוסיף התו"ט את המקור המפורסם לרמז המקובל בפי כל: "ונראה לי דמהכא רגילין לומר דתיקו"ו שאמרו בגמרא היא נוסריקון 'תשבי יתרץ קושיות ואביעיות'". שזאת אף על פי שלפי פשוטם של דברים ודקדוק הלשון, משמעות

המילה 'תיקו' היא 'תהא קאי' (תהא עומדת), בדומה לנוטריקון של 'דייתיק' - שהקושיא עומדת במקומה ללא פשיטה⁴.

כנגד דברים אלו יצא היעב"ץ בספרו 'לחם שמים'⁵ בחריפות האופיינית לו, וכתב על הנוטריקון הנזכר: "מ"ש בהג"ה תוך תו"ט שמכאן רגילין לומר בתיקו נוסריקון תשבי יתרץ כו', הבל הוא. כי ע"פ האמת אין יו"ד במלת תקו, שהיא רק מלה מקוצרת מן תקום וכו'".

אולם החיד"א בספרו 'מראית העין'⁶ נחלץ להגנת הנוטריקון ומוכיח כי יסודו בהררי קודש: "והגם כי הרב יעב"ץ ז"ל בס' לחם שמים סוף עדיות הלעיג על זה, לא ראה דבס' הקדוש קנה כתב כן, גם הרמב"ם ז"ל בשני פרקים שלא נדפסו בהקדמתו לפי' המשנה והמה בכתובים כתב

(3) וכן לכאורה מוכח מדברי רש"י עה"ס, דבגמ' מסכת בכורות (כד, א) איתא גבי בהמה שיש בה ספק בדיני בכור כי אסורה באכילה "ארבב"ח אר"י ראה חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילה עד יבא ויורה צדק לכס" (לשה"כ הושע י, יב), ופירש רש"י "עד שיבא אליה ויורה אם מותר אם אסור". וכן בחולין (לו, א ד"ה לעולם) כתב "עד שיבא אליה וידענו", ועוד (ראה הגהות וחיזוקים מרקע"א על הרמב"ם הל' אישות פ"ט, ה"ו, וש"נ).

(4) כפי' הרע"ב ב"מ פ"א, מ"ז. וראה גם מ"ש בים שלמה ב"ק סי' ה: "בדין תיקו, שנסתמה הבעיית בתלמוד, ולא נפשטה. ואין רשות לשום גאון בעולם לפשטה ממתניתין או מבריתא, או מסברא, דהוי כחולק על תלמודא דרבינא ורב אשי, כמו שאין ליישב התיובתא שנאמרה בתלמוד. אבל כמה בעיות שנאמרו בתלמוד ולא נפשטו, אם חכם אחד אפילו בזמנינו מביא ראיה לפשטה, הרשות בידו, ואוליגן בתריה. כי מאחר שלא נאמר תיקו, אם כן בספק עומד עד שיתלבן לך פשיטותו".

(5) על המשנה שם.

(6) צו, א מספרו.

**רגילים
אנו לומר כי תיקו"
הוא נוסריקון
של "תשבי
יתרץ קושיות
ואביעיות". מדוע
דווקא אליהו
הנביא הוא שנבחר
לתפקיד "פותר
הספקות" של
התורה?**

כך. בספרו 'עין זוכר'⁷ מוסיף החיד"א ומציין כי למרות טענת היעב"ץ "בכל הספרים כתוב תיקו ביו"ד וכ"כ בספר התשבי"⁸ דתיקו ביו"ד, אך שח ושחק גם הוא על הנוטריקון הנזכר⁹ ושרא להו מאריהו, כי בסה"ק הקנה כת"י ובפרקי הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות שלא נדפסו, כתבו נוסריקון זה¹⁰. אף בתורת כ"ק אד"ש מה"מ מצינו שנוקט ר"ת זה ל'תיקו' בפשיטות¹¹.

קושיית הקדושת לוי' והישוב עליה
לאחר שראינו שישנה דעה מבוססת, ונתקבלה ע"י כ"ק אד"ש מה"מ, מתעוררת

(7) מערכת ת אות לו.

(8) ערך תיק.

(9) דכתב עליו "הוא פירוש של הבל".

(10) וע"ע במ"ש בספריו פתח עינים ומראית העין גיטין ו, א. ולהעיר, שעל שם זה נקרא שמו גם בשם "אליהו התשבי" (ראה מלכים א ז, א). ראה שיחת ש"מ האזינו שבת שובה - ב' - המשך לר"ה, תשד"מ (התוועדויות ח"א ע' 63): "הנה כל אלו שיש להט שאלות ואפילו קושיות ואביעיות יפתור להם אליהו הנביא את כל קושיותיהם וכלשון הידוע: 'תיקו' - תשבי יתרץ קושיות ואביעיות.

ולהעיר שאף שאליו הנביא נקרא בכמה שמות אליהו הנביא, אליהו התשבי, אליהו הגלעדי (כפי שאומרים בזמירות דמוצש"ק - אצל אלו שנוהגים לומר זמירות במוצש"ק), הנה מכל שמותיו בוחרים בשם תשבי דוקא תשבי יתרץ קושיות ואביעיות וטעם הדבר כי בתיבת "תשבי" ישנם האותיות 'תשב' [כשם ש"שבת אותיות תשב"] ענין התשובה, ובענינו - להשיב ולהחזיר את ההלכה לשרשה ומקורה. היינו שגם כפי שיהודי נמצא בגוף גשמי בעוה"ז התחתון, יהי' אצלו בירור ההלכה כפי שנמצאת כשרשה ומקורה במקום שלמעלה מכל ענין של קושיא".

(11) [וכ"ה ב] "של"ה חלק תושבע"פ כלל אות ת"ו (תט, א). והוא ע"פ זח"ג כח, א. ועיי"ג ערוך השלם בערכו" [לקו"ש חכ"ב עמ' 77 הע' 67. לקו"ש חכ"ג ע' 394. ובירבי מקומות].

ובספר אגרת הטויל לרבי חיים מפרידברג, אחי המהר"ל מפראג (חלק הדרוש, ת) כ': "אנו אומרים על כל קושיות הנשואות בלי תירוץ 'תיקו', ורצה לומר תשבי יתרץ קושיות ואביעיות. רמז לדבר הואיל משה באר את התורה (דברים א, ה) הואיל אותיות אליהו. אמר משה, מי שיש בשמו אותיות הוא"ל דהיינו אליהו, הוא יבאר לכם כל ספיקי התורה". וראה פתח עינים להחיד"א עדויות שם, מה שהביא כן בשם ס' הקנה הנ"ל בפנים. עיי"ש.

וראה גם בדברי האבודרהם (סדר מוצאי שבת ד"ה אליהו הנביא): "תצליחנו על ידו בתורה, שהוא עתיד להסיר לנו כל הספקות שיש לנו בתורתנו".

קושייה מהותית ומתבקשת אותה העלה הרה"צ רבי לוי צחק מברדיטשוב בספרו 'קדושת לוי'¹²:

"הא זה יהיה אחר הגזאל בב"א, ולמה אם כן אליהו יתרץ הקושיות והאיבעיות, הא אז יעמוד משה רבינו ע"ה שנתן לנו את התורה והמצוות ואם כן מרע"ה בעצמו יוכל לתרץ ולבאר את הכל".

תירוצו של הברדיטשובער מגדיר מחדש את גדר הפסיקה התורנית. הוא מסביר כי כדי להכריע בדיון שנועד להנהיג העולם הזה, נדרש פוסק המחובר להוויית החיים הגשמית העכשווית:

"דלהבחין איזה מידה דרושה לזה העולם ולהחליט לפיה על פסק הדין יכול רק מי שהוא בחיים והוא בזה העולם, אבל מי שאינו חי אינו יודע כלל באיזה מידה צריכה דרושה לזה העולם להתנהג... ואליהו חי וקיים ומעולם לא טעם טעם מיתה והוא היה והוא תמיד בזה העולם, ולכן הוא יפשוט את הקושיות והאיבעיות, כי הוא הוא היודע היטב באיזה מידה צריכים להנהיג את העולם הזה".

תירוץ זה עולה בקנה אחד עם דבריו המפורטים של המב"ט בספר 'בית אלקים'¹³, המבאר באריכות את מצבו הייחודי של אליהו הנביא. הוא מסביר כי משה רבינו ושאר הנביאים נפרדו לגמרי מהעולם הזה והווייתו לאחר מותם, בעוד אליהו שמר על גופו במצב מזוכך ויודע היטב המצב בעולם:

"ואליהו ז"ל ימצא בפרסום בזמן ההוא אשר הוא תשבי יתרץ קושיות והויות [כך במקור], והוא ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם ככל הדברים, ובפרט בקבלת התורה ובכל העניינים שהיו נסתרים בעוה"ז הכל יתגלה על ידי אליהו הנביא, כי שאר הנביאים והשופטים והחכמים אשר היו בדורות העוברים וגם האבות והשבים ומשה רבינו ע"ה עד ימי התחייה כשיחיו, לא ידעו מענייני העוה"ז ממה שקרה אחרי מותם, כי היו בג' התחתון והעליון מובדלים מענייני

העוה"ז הגשמי, אבל אליהו ז"ל אשר חיה מימות משה רבינו עד ימי יהורם ידע כל מה שהיה בימיו, ואחר הסתלקותו בגוף ונפש נזדכך גופו כאחד מן הגרמים השמימיים או יותר, והכינה אל יתברך להמצא בעת צרת ישראל להצילם על ידו ובזכותו בכל הדורות אשר הם צריכים לו, ומתגלה ג"כ לחכמי ישראל

(12) ליקוטים עה"ת על קמח.

(13) שער היסודות פרק ס'.

לגלות להם סודות התורה כפי הכנת כל דור ודור".

ומבאר שגם משה רבינו לא זכה לגילויים וסודות אלו: "והשגות אלו לא ניתנו אפילו למרע"ה כיון שנפרד נפשו מגופו אינו יכול להשיג ענייני העוה"ז... ובזה תגמר לימוד התורה בבירור על ידו בלי שום ספק, כי אפילו משה רבינו שניתנה התורה על ידו אינו יכול לברר ספיקות התורה... לסבת שנפרדה נשמתו מגופו, ועתה החייהו הא"ל ית' ודיבורו יהיה כמדבר מן השמים, והכתוב אמר לא בשמים היא"¹⁴ ואין משגיחין בבת קול¹⁵.

[ואולי ניתן להוסיף בזה בנוותן טעם שאליהו עדיף ממשה ע"פ המבואר בתו"א¹⁶ שמשה הוא מהז' רועים, ואליהו הוא מן הח' נסכים', כך שהשפעתו שייכת יותר למקבלים. עיי"ש].

קושיית הסדר משנה והצ"ע שבה

אולם, כאן מתעוררת קושייה חזקה יותר: הבנו שמשה רבינו אינו מתאים לעניין זה יותר מאליהו הנביא, אך מה לגבי מלך המשיח? מדוע שהוא לא יפשוט כל הקושיות? הרמב"ם הרי כותב בפירוש על מלך המשיח¹⁷: "אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהי יתר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה'". וכן ש"על ידו תרבה הדעה והחכמה והאמת שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'¹⁸. משיח הוא בשר ודם, חי בעולם הזה, ואף נלחם את מלחמות ה', ובכך אין לו את ה'חסרון' הנזכר אצל משה. אם כן, מדוע לא ישיב הוא על קושיות התורה שאינן פתורות?

בעל הסדר משנה¹⁹ מבקש ליישב זאת על פי היסוד שאין נביא רשאי לחדש דבר מכוח נבואתו "לא בשמים היא". הוא מחלק בין כוחו של המשיח כמורה דרך בדרכי ה', לבין כוחו של אליהו כמסורת הלכתית חיה:

(14) ראה נצבים ל' ב'.

(15) ב"מ נט, ב. ועד"ז תמורה טז, רע"א. וכ"פ הרמב"ם בהל' יסוה"ת רפ"ט.

(16) לז, ג.

(17) הל' תשובה פ"ט ה"ד (וראה גם מדרש תנחומא (תולדות פ"ד), והישוב בזה בלקו"ש ח"א ע' 254 ואילך).

(18) ספ"ד מהל' מלכים.

(19) על הרמב"ם - הל' יסודי התורה פ"ז ה"ד, חיברו ר' וולף הלוי מבאסקוויץ, בנו של בעל 'מחצית השקל'.

מחצית השקל

13

לבאר כיצד מה שיתרץ אליהו לא יחשב כתורה מן השמים.²³

ואילו החסרון השני כלל אינו נכון, שהרי כנ"ל משיח איננו "כאחד משאר חכמי הדור שבדור ההוא", אלא (כמובא לעיל מהרמב"ם) "בעל חכמה יהיה יתר משלמה" החכם באדם!²⁴

הביאור בדרך החסידות – 'תורה חדשה'

והנראה לומר בביאור הדברים בדרך אפשר (ע"ד החסידות, עכ"פ): על הפסוק²⁵ "כי תורה מאתי תצא" הנאמר ביעודי הגאולה, פירשו חז"ל: "תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא"²⁶, "עתיד הקב"ה להיות יושב... ודורש תורה חדשה שעתידי ליתן ע"י משיח"²⁷.

דכשמתגלה באופן זה ה"ה מלאך, ואעפ"י שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו דהוה רק כמו רוח נבואה ואין משיגין בבת קול, אך כשמתגלה בלבוש גופו הרי הוא מגדולי חכמי ישראל ותשבי יתרץ קושיות ואיבעיות ואילו חשמעון כי מי כמוהו יורה, עיי"ש בארכה. וכבר מצינו עד"ז בתורתו של כ"ק אדמו"ר הזקן (סה"מ שלו, ענינים ע' קדקה).

ועי' בכ"ז בס' אדרת תפארת סי' ס', ובספרים שנשמנו שם.

(23) כמו כן: לפי דבריו שהיחודיות באליהו היא שהוא מיוחס עד משה רבינו - קשה מהי אם כן מעלת אליהו על פני משה? - כדלעיל. ועי' במ"ש ר' יונתן אייבשיץ בספרו 'לוחות העדות' בדומה לביאורו של הסדר משנה: "ולכך אמרו חז"ל תיקון תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות ולא משיח דהא בבוא אליהו גם משיח יבוא אלא שאין בידו לברר הספק במה שעלתה בתיקון ולא בשמים היא, אבל אליהו יוכל לפשוט כפי קבלתו וכו' מפי אה"י השלוני מעתיק שמועה ואז לא היה שכיחה בתורה ויכול לפשוט כל ספק כפי קבלתו שבידו מרוב איש מפי איש עד למשה בסיני". והקושי שבפנים קשות עליו ג"כ (דהרי תורף דבריו הם ג"כ מהא דמשיח חשיב כתורה מן השמים. ועי' בחי' הגר"ז עה"ת (מלאכי אות קכב, דמוכרח הוא ענין הקבלה איש מפי איש - מעלת אליהו - אך לכאורה אינו מוכרח (גם אינו מוכרח מדוע במשיח אינו, ואכמ"ל), ויותר נראה כהאופן הא' שהובא בפנים מהסדר משנה). ודו"ק.

(24) ראה מלכים-א, ה, יא.

(25) ישע"י נא, ד.

(26) ויק"ר פ"ג, ג.

(27) יל"ש ישע"י רמז תכט. וראה בכ"ז קונו' 'בעניין תורה חדשה'

ומבואר בחסידות²⁸ שמלך המשיח ילמד תורה זו לכל העם כולל משה רבינו והאבות הקדושים, כיון שאופן הלימוד יהיה על ידי ראייה.

ותורה זו הינה נעלית יותר עד כדי שהתורה שישנה לנו כעת בזמן הגלות "הבל היא לפני תורתו של משיח"²⁹, ומכך מובן מדוע מלך המשיח לא יתעסק בביאור קושיות התורה דזמן הגלות, בעת הגאולה, אלא בזה יתעסק רק אליהו הנביא, כיון שמשיח עסוק בללמד 'תורה חדשה', לא שייך שהוא יתעסק בביאור ויישוב הקושיות והאיבעיות של התורה כפי שהיא נלמדת כיום (הבל היא').

וזה שמלך המשיח יהיה גם כן מנהיג בני ישראל במלחמות וכו', ואם כן לכאורה כן יש לו שייכות לדברים אחרים הקשורים ושייכים לזמן הגלות, אינו קושיא; דהרי ידוע שמלך המשיח יהיה הן מלך והן רב³⁰, ובנוגע למהותו כמלך אכן שייך שינהל מלחמות וכו' (ואדרבה, זהו עיקר החידוש והשוני בו³¹), אך בתפקידו

תנש"א. ועי' גם לקו"ש חכ"ב שם הע' 9-68.

(28) ראה לקו"ת ז, ב. שער האמונה פנ"ו. דרך מצוותיך דלקמן, קונו' הג"ל ובכ"מ. ובשיחת יום ב' דחג השבועות תשמ"ג (התוועדות תשמ"ג ח"ג ע' 1580): "זהו מה שמשיח צדקנו ילמד תורה לכל העם כולל האבות ומשה רבינו, אף שכבר למדו כל התורה כולה, ובפרט משה רבינו שקיבל מסיני את כל התורה כולה - כי תורתו של משיח קאי על פנימיות התורה סוד טעמיה ומסתרי צפונותיה, כפרש"י על הפסוק יסקני מנשיות פיהו שזהו הענין דתורה חדשה מאתי תצא שנאמר אודות הזמן דלעתיד לבוא ובנוגע לפנימיות התורה, מובן שאפילו משה רבינו זקוק ללמוד מפי משיח צדקנו מכיון שפנימיות התורה היא באופן דארוכה מארץ מדה", היינו שיש בה עליית רבות לאין קץ ותכלית". ונתבאר בריבוי מקומות. (29) קה"ר פ"א, ח. וראה ר"ד בעת ביקור

הרבנים הראשיים, אור ליום ב' פ' יוצא ב' דר"ח כסלו תשד"מ: "כ"ק אדמו"ר שליט"א: ח"ו לומר שהתורה שאדם למד בעוה"ז תתבטל לעתיד לבוא, הפירוש דהבל הוא בערך וביחס לתורתו של משיח". עיי"ש.

(30) סהמ"צ להצ"צ (דרך מצוותיך) מצות מינוי מלך פ"ג. וראה בארכה לקו"ש חל"ה עמ' 206 ואילך וש"נ. לקו"ש ח"ה ע' 282 ואילך. לקו"ש ח"ט ע' 170 ואילך.

(31) ראה לקו"ש חל"ה שם, ועוד.

אליהו

יתרץ את הקושיות כי הן שייכות לדרגת

התורה שהוא

מופקד עליה

- תורת הכלים

והבידורים של זמן

הגלות.

משיח לא יתרץ

אותן, לא מפני שאינו

יכול, אלא מפני

שתורתו נעלית

מהן באין-ערוך

ואינה שייכת למושגי

הספק של תורת

הגלות.

כרב - לימוד תורה חדשה לבני, לא שייך שילמד ויבאר גם את התורה שנלמדה בעוה"ז עד עתה³².

32) והא דבכ"ז אליהו כן יבאר הצ"ב, ישיב על האיבעיות וכו' (אע"פ דהתורה דזה"ג "הבל היא", כנ"ל), י"ל דהוא ע"ד ביאור דברי כ"ק אד"ש מה"מ (סה"מ מלוקט ח"ו ע' קיג ואילך) באופן לימוד התורה לע"ל אשר גם באלף השביעי יתווסף בלימוד הת"ח בעילוי אחר עילוי (עיי"ש בארוכה). כך י"ל דאליהו הנביא יגלה את עומקה של התורה שלא ניתן להשיגה בעוה"ז אלא רק באלף השביעי, אך עכ"ז, לעומת תורתו של משיח, עדן ל'הבל' תחשב.

וראה ד"ה הבאים ישרש יעקב תשל"ח: "וכן הוא גם בפשטות שהרי לע"ל יפתרו כמה ספקות וקושיות שבגמרא וכמאמר תשבי יתרץ קושיות ובעיות. ועד"ז איתא בגמ' בנוגע לכמה ענינים שיתבררו לע"ל, כי אז יהיו משה ואהרן עמהם, ובמילא יה' אז קיומם בשלימות, ועילוי

זה בנגלה דתורה בא ע"י הגילוי דפנימיות התורה כנ"ל ומעין זה הוא גם בזמננו אל"ו. וע"פ מה שהובא לעיל בהע' 25 י"ל דאכן הן משלימות זא", ותורתו של משיח - פנימיות התורה - פועלת העילוי בתורה שיבאר אליהו, ודו"ק.

[ועי' לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45: "פשוט שתורת של משיח תהי' נגלה קבלה (נסתר) חסידות" (וש"נ). וראה ג"כ ר"ד משיחת יום שמו"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכו' בכמה מאמרי דא"ח - ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ועוד ועוד. ואינו סותר להמבוי באגה"ס ס"ו (קמה, ב) ש"ידעו מפנימי' התורה כל גופי התורה הנגלית. . . ולכן א"צ לעסוק בהם כלל" - דשם הכוונה ל"גופי התורה" דייקא, משא"כ בנוגע לשקו"ט ופלפול, כולל - נדו"ד - התרת ספיקות וכו', וכמבוי בלקו"ש חכ"ז ע' 140, עיי"ש. רק שהלימוד לא יהי' באופן דעמל ויגיעה "במחשכים הושיבני" - ראה מא' אדהאמ"צ דרושים לפסח ע' קד. ועוד. אלא באופן דראי'. אך קשה ממ"ש בשער האמונה הנס' לעיל בו מבוי להדיא דמשיח לא ישיפיע נגלה.

ואו"ל דהיות ולימוד הנגלה של משיח יהיה באופן אחר מהלימוד בזמן הגלות, לפיכך אליהו הוא זה אשר ילמד הקושיות וכו' מנגלה דתורה שבזה"ג, היות ואופן הלימוד יהי' נחות יותר מלימוד תורתו של משיח (כנ"ל בפנים) - גם כלפי חלק הנגלה

אך אליהו הנביא, לעומת זאת, הוא המבשר המקשר בין הגלות לגאולה. תפקידו הוא לסיים את ה"בירור" של התורה הישנה. הוא זה ש"סוגר את הקצוות" של תורת הגלות, מיישב את כל ה'תיקו' שנשאר פתוח, ובכך הוא מכין את המוח והלב של בני ישראל להיות כלים טהורים לקראת האור החדש שיראה מלך המשיח בתורתו.

בזה אתי שפיר הכל³³: אליהו יתרץ את הקושיות כי הן שייכות לדרגת התורה שהוא מופקד עליה - תורת הכלים והבירורים של זמן הגלות. משיח לא יתרץ אותן, לא מפני שאינו יכול, אלא מפני שתורתו נעלית מהן באין-ערוך ואינה שייכת למושגי הספק של תורת הגלות.

ויהי רצון שנזכה כבר עתה לביאת מבשר הגאולה, "תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות", ומתוך כך לגילוי תורתו החדשה של הרבי שליט"א משיח צדקנו בקרוב ממשי!

אותוילמדלכלהעםבאופןדראי'(ראהלקו"שחט"זשם),ועצ"עבכ"ז]. ועל עצם לימוד התורה ע"י אליהו י"ל ע"פ המבואר בארוכה בהדרן על הרמב"ם דתשמ"ז (סה"ש ח"א ע' 305 ואילך), דלדעת חכמים (במשנה בעדויות שם, וכ"פ הרמב"ם - הל' מלכים פ"א ה"ד (ראה כס"מ שם)) מטרת ביאת אליהו - בקשר עם הגאולה - היא רק בכדי "לשום שלום בעולם", ושאר מעשיו שיעשה (כדברי שאר הדעות שבמשנה שם - ובכללם דעת ר"ש) אינם חלק מהגאולה. 33) ובזה א"ש לבאר ג"כ מדוע ישנם שאלות שיפנו למשה ואהרן (ראה יומא ה, א. ועוד) ולסנהדרין וכו' (ראה ר"ד מבקור הרב מרדכי אליהו אצל כ"ק אד"ש מה"מ בו' חשון תשנ"ב) ולא למה"מ - כיון שכנ"ל יהי' עסוק בתורה חדשה.

משיחת יום ב' דהג השבועות* ה'תשנ"א - בענין תורה חדשה מאתי תצא -

א. מהחידושים העיקריים בימות המשיח - כפס"ד הרמב"ם ש.באותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת . . . שאותו המלך שיעמוד מורע רוד המלך המשיח בעל חכמה יהי' יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך היי, ולפיכך יהי' ישראל חברים גדולים-ידידים. רבנים הסתומים וישע"ל דעת פוראם כפי כח האדם.

יש דברים שמשיקין עליהם את הפה (משיקין השפתים עליהם וסותמין את הפה ואין לגלותו) כד"א ישיקני מנשיקות פיהו", וענינים אלו יתגלו בתורה החדשה דלעתיד לבוא, ש.מובחשים מאתו לחופי עיר עליהם לבאר להם סוד שמע"י ומסתרי צפונותיה, וכפי שמצינו בפי' חז"ל שמישה ילמד מנימיות התורה את כל העם.

מפץ שפיר קאמרת

בין יהירות יתירה לארון האלוקים • רבנותו של הרמב"ם לאחר פטירתו • המורה מן הרמב"ם - מבלה עולם? • על מה מתווכחים האשכנזים והספרדים • יחסו של הבית יוסף לרמב"ם • במה אנחנו פוסקים כרמב"ם בלבד • גדולי ישראל שנהגו כרמב"ם נגד השלחן ערוך; על קבלת הוראות הרמב"ם למעשה במהלך הדורות • מוגש לרגל סיום הרמב"ם

הרב יששכר מאיר שמואל הכהן רייכמן
ר"מ בישיבה גדולה ליובאוויטש בית שמש

צילום:
דוב בער הכתמן

המצות³. "וכן אמרו חכמי האמת שכל נפש מישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי"ג מצות במעשה דבור ומחשבה, ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיה"⁴.

גם על פי פנימיות הדברים ושרשם שבתורת החסידות, גדלה וגבהה מעלת הלכות התורה. ולא רק משום מעלת המעשה שנתבארה היטב בדברי רבותינו נשיאינו, כי אם במעלת ההלכות עצמם, שהם "כתרה של

ייחודיות לימוד ההלכה, כלפי שאר מקצועות התורה, שני פנים לה. הפן הבסיסי והפשוט, לידע את המעשה אשר יעשון. שהרי לא המדרש עיקר אלא המעשה, וכל הלומד שלא על מנת לעשות מוטב לו שנהפכה שלייתו על פניו¹, ואין לך לומד על מנת לעשות, כי אם זה השוקד על דלתות ההלכה.

אך בנוסף למעלת המעשה, ישנו בלימוד ההלכה גם מעלת התלמוד. עיקר החיוב ההלכתי על כל אחד ללמוד את כל התורה, הרי לדעת אדמו"ר הזקן "היינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים"², הדגשה זו אינה כדי שידע אדם מהי חובתו בעולמו, שהרי בלימוד זה נכלל גם הלכות שאינם נוגעות למעשה כלל ועיקר, אין זה אלא "כי עיקר חובת ידיעת התורה היא ידיעת התרי"ג מצות, שבזה נכלל רק לימוד ההלכות של

(3) לקו"ש חל"ו ע' 22. וראה בלשון הסמ"ג (הקדמה למ"ע - מצוטט שם בשיחה): "כי המצות אשר צוה אדון העולם יש לידע יסודותיהם אע"פ שאינם צריכן עתה, כי על כל המצות נצטוונו ולמדתם אותם וגאמר שמור את כל המצוה אשר אני מצוה אתכם וגומר ונאמרה ושמרתם מצותי ועשיתם אותם הא למדת שהשמירה והעשי" שני דברים הם כי אין שמירה אלא בלב". וראה שם בשיחה שמאריך לבאר ולייסד זאת בדעת אדמו"ר, ולאפוקי מדעת הרמב"ם עיי"ש.

(4) הלכות ת"ת שם.

(1) ירושלמי שבת ז, ב.

(2) הלכות אדמו"ר הזקן פ"א ה"ד.

תורה", ובהם מאירים רצונו העצמי של הקב"ה ביתר שאת על שאר חלקי התורה⁵.

מעלתו של ספר הרמב"ם בפן האחרון גלוי ומפורסמת (מאז יסוד תקנת הרמב"ם של כ"ק אד"ש מה"מ⁶), שכן הוא הספר היחיד המקיף את כל הלכות התורה כולה, ובו ניתן לקיים את ידיעת כל מצוות תר"ג התורה בדרך קצרה וברורה. אך ביריעה זו נרצה להתמקד דווקא בספרו של הרמב"ם בפן הראשון, כיצד הרמב"ם מהווה נדבך יסודי בפסיקת ההלכה למעשה מעת חיבורו ועד עצם היום הזה.

ספר מחוקק כולל באמת

את מטרת כתיבת ספרו, ביאר הרמב"ם נאמנה כבר בפתיחת ספרו. לאחר שמתאר באריכות את סדר השתלשלות תורה שבעל-פה, למן אותם הימים בה היא עברה מפה אל פה, דרך כתיבתה במשנה, בגמרא ובספרות הגאונים עד לימינו, הצביע הרמב"ם על החסר הבולט בתקופתו: "ובזמן הזה תקפו הצרות... לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו... ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבליה והירושלמית וספרא וספרי והתוספתא שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמוותרים ושאר דיני התורה היאך הוא".

להשלים חסר זה, בא הרמב"ם בספרו, "לחבר דברים... בענין האסור והמוותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול". במילים פשוטות, כל ילד ונער שיסתפק באיזה דבר הלכה, יוכל לעיין ברמב"ם ולפסוק כדבריו ללא כל פקפוק. ומגיעים הדברים עד כדי כך, שעל ידי הלימוד בספרו: "לא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל". וכפי שהתבטא באופן נדיר על ספרו⁷: "ספר מחוקק כולל באמת".

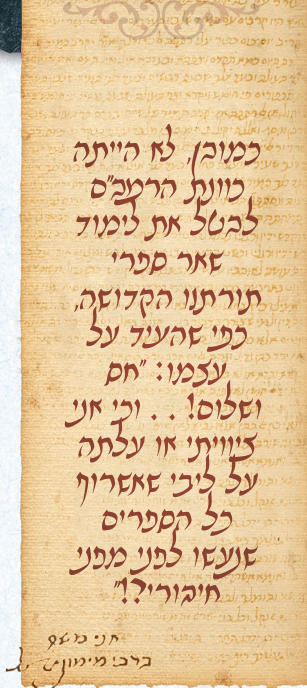
(5) אגרת הקודש סי' כט. וראה המשך תרס"ו ע' תלא ואילך.
(6) והחזיר עטרה ליושנה לאחר שספר הרמב"ם הפך לרוב לחר פורה לפלפולים ו'לומדע'ס' בלבד, ונשכחה מטרת הספר מראשיתו, וראה בזה גם שיחת פורים ה'תשמ"ה (התנועותיות ח"ג ע' 1441).
(7) אגרת לר' יוסף ב"ר יהודה (אגרות הרמב"ם מהדורת שילת ח"א ע' ש).

כמובן, לא הייתה כוונת הרמב"ם לבטל את לימוד שאר ספרי תורתנו הקדושה, כפי שהעיד על עצמו: "חס ושלום!... וכי אני ציווית או עלתה על ליבי שאשרוף כל הספרים שנעשו לפני מפני חיבורי?⁸" אך לעניין ידיעת ההלכה, אכן לדעת הרמב"ם אין עוד צורך בכל חיבור בעולם⁹.

דן יחידי?

עם פרסומו של ספר הרמב"ם, הופץ הוא בקנה-מידה לא שגרתי כלל בעידן טרום הדפוס, והגיע לכל תפוצות ישראל. צרפת¹⁰ וספרד¹¹, בבל¹² ותימן¹³, ועד להודו הרחוקה¹⁴. ברוב המקומות נתקבל בשקיקה רבה, אך מאידך, נתקל גם בהתנגדות. סיבות ההתנגדות היו רבות, אך אנו נתמקד בנוגע לעניינו: ערעור על מעמדו של הרמב"ם כפוסק יחיד והישענות הלכתית גורפת על ספרו.

השגותיו של הראב"ד על הרמב"ם, ידועות המה. אך

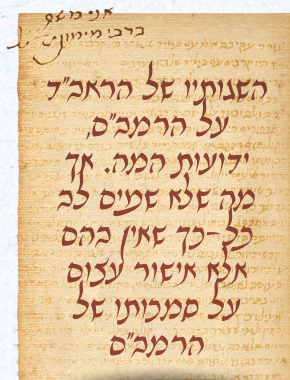
(8) אגרות הרמב"ם מהדורת שילת ע' תלט.
(9) ראה בזה התנועותיות ה'תשמ"מ ח"ג ע' 1740 ואילך (נדפס ביין מלכות סי' ו). וראה גם קו"א להלכות ת"ת רפ"ב.
(10) אגרות הרמב"ם מהדורת שילת ע' ש: "כבר הגיע אלי כתב חכמי צרפת וזולתם בשמותם מתפללים ממה שנעשה ומבקשים אותו בשלימותו וכבר נתפשט לקצוי הישוב". וכנראה הכוונה לחכמי לוגיל שבפרובנס (דרום צרפת) איתם התכתב הרמב"ם רבות. גם הראב"ד מחבר ההשגות חי בפרובנס. לעניין חכמי צפון צרפת (הרחוקה יותר מספרד וצפון אפריקה מפרובנס שבדרום), הר"ש משאנץ (בתשובתו שבאגרות הרמ"ה) מדבר בו רבות, וגם בתוס' רבי יהודה שירליאון (נדפסו בספר ברכה משולשת) ברכות מד, א מזכיר את הרמב"ם. אבל שני הראשונים הנ"ל חיו אף לאחר פטירת הרמב"ם.
(11) הרמ"ה שהי' מחשובי רבני ספרד יצא במערכה נגד שיטת הרמב"ם (בעיקר בעניין תח"מ) בשנת ד'תתקנ"ט, שש שנים לפני פטירת הרמב"ם.
(12) "וחבורינו כבר הגיעו לאלו האזורים בבגדאד" - אגרות הרמב"ם מהדורת שילת - וכן בכל מקום להלן הכוונה למהדורה זו אם לא צויין אחרת - ע' שפד. ובשו"ת הרמב"ם מהדורת מכון ירושלים סימן קיד. וכן רואים בעליל מכו"כ תשובות ומכתבים בספרים הנ"ל שתוכנם התכתבות על ספר הי"ד עם יהודי בבל.
(13) אגרות הרמב"ם ע' תקנ"ט: "ובכל ערי תימן שלחו אלינו שלוחים וקנו שלשה נוסחאות מן החיבור משנה תורה וכתבו נוסחא בכל גבול וגבול ארץ וארץ הוא שהאיר עיניהן ותיקן מעשיהן עד ארץ הודו".
(14) ראה הערה קודמת.

מה שלא שמים לב כל-כך שאין בהם אלא אישור עצום על סמכותו של הרמב"ם¹⁵. שהרי הראב"ד ה' מבוגר מן הרמב"ם, ואף-על-פי כן לא הניח הלכה בספר הרמב"ם שלא למדה בדקדוק ועיון¹⁶, פעמים רבות אף השקיע לבאר את דבריו¹⁷, והסכים לדעתו ברוב הגדול של ספריו¹⁸.

15) וראה גם בהשגת הראב"ד הל' כלאיים פ"ו: "מלאכה גדולה עשה".

ואכן, יש שכתבו²⁰ שזוהי גם כוונת הראב"ד בכל השגותיו, שידעו שאין דברי הרמב"ם הכרעה אחרונה, אלא חלק מדבריו שנויים במחלוקת.

(התועדויות ה'תשד"מ ח"ג ע' 1643). על טענה זו, שהרמב"ם לא כתב מקורותיו, ראה עוד בלשונו החריפה של הר"ש משאנץ (אגרות הרמ"ה סי' סט): "איש אל ישים יגיעו בספרים הסתומים כי המסדר סדרם לעכב את הגאולה שאין בו דבר בשם אומרו".

הגיעו לאלו האדונים בבגדאד, ושמענו שבהם פוסקים רוב³² הישיבות³³. אמנם, וודאי שלא ה' זה גורף בתקופת הרמב"ם, שכן תשובה זו עצמה הינה התפלמסות עם גאון ישיבת בבל רבי שמואל בן עלי שחלק על פסקו של הרמב"ם בהלכות שבת, ורבי שמואל זה השיג מאד על הרמב"ם בעניינים נוספים³⁴, כשהשגות הצטרפו עוד מחכמי בבל (כניכר מאגרות ותשובות הרמב"ם). אמנם, בדור שלאחר מכן רואים אצל ממשיך דרכו - רבי שמואל הכהן (הגאון האחרון של ישיבת בבל) - הערצה בלתי מסויגת לרמב"ם³⁵, וגם מחרם שנתפרסם ע"י ראש הגולה דאז³⁶, רואים כפיפות לפסקי הרמב"ם³⁷.

גם בארץ מכורתו של רבינו - ספרד, נתפשטו מאד הספרים, ועסקו בהם כולם³⁸. ואכן העיד הריב"ש³⁹: "בכל אלו הארצות נהגו בכל דיניהם כדעת הרמב"ם ז"ל"⁴⁰. ובכמה מקומות, כגון בעיר טולדו שבספרד,

הרמב"ן, ועוד). לאחר פטירתם, החל פולמוס רב אודות הרמב"ם²⁵, כשלבסוף - עם התערבותו של רבי דוד הנגיד נכד הרמב"ם, גברה יד תומכי הרמב"ם. מכאן ואילך, נראה שנתקבלה דעת הרמב"ם לחלוטין. ואמנם יהדות א"י הייתה דלה, אך אצל שני ראשונים שעלו לארץ בדורות לאחר²⁶, הלא הם הכפתור ופרח²⁶ והמגדל עוז, אנו מוצאים התבטלות מוחלטת לרמב"ם.

ארץ ישראל משקה לכל הארצות, ורבותינו (בעיקר לאחר גירוש ספרד - אבל לא רק) מעידים שנפסקה ההלכה כרמב"ם גם בצפון אפריקה, סוריה, תימן²⁷, וכל האיזור: "הרב הגדול הרמב"ם אביהם של ישראל מרא דארעא דישראל אשר קבלוהו עליהם לרב מסוף ארץ תימן עד סוף ארץ הצבי וסוריה ושנער". לשון בעל שיטה מקובצת²⁸. הדברים מופיעים עוד קודם לכן, בשו"ת הרשב"ש²⁹: "וכל המערב וספרד והמזרח והצבי ובבל כלם נוהגים על פיו". וכן מבואר רבות בספרי הראשונים והאחרונים³⁰.

בדברי הנזכרים, מצינו את בבל ככפופה לרמב"ם. למען האמת, התנוצצות הדבר החלה כבר בתקופת הרמב"ם עצמו, וכפי שהעיד בתשובתו³¹: "וחבורינו כבר

(25) פרטים נוספים אודות הפולמוס ראה אגרות הרמב"ם ליפסא חלק אגרות הקנאות ע' 21.

(26) ראה בלשונו בפרק מז: "ואל הרב ז"ל יש לי להאמין אף על שמאל שהוא ימין".

(27) בנוגע לתימן ראה גם אגרת רע"ב באגרות א"י ע' 140. שו"ת מהרח"ש אבעה"ז סי' ב. שו"ת פעולת צדיק ח"ב סי' קפ ובהנסמן שם ועוד. ביהדות תימן הייתה הערצה עצומה לרמב"ם, שהעמידם בקרן אורה וכן הצילים ממשיח השקר (באגרת תימן), עד שהיו אומרים בקדיש: "בחייכון ובימיכון ובחיי דרבנא משה בן מיומן" (אגרת חמדה לרמב"ן, כתבי הרמב"ן (מוה"ק) ח"א ע' שמא).

(28) שו"ת רבי בצלאל אשכנזי סי' א.

(29) סי' רנא.

(30) ראה בשו"ת הרשב"ץ ח"א סי' יב, ח"ב סי' רנו (ושם - שזאת מלבד כמה דברים). ר"א אבן טואה בתשב"ץ ח"ד חוט המשולש טור השלישי סי' לה. שו"ת הרדב"ז ריביו מקומות כגון סי' תרד ותשל"א. תשובת מהר"י בירב בשו"ת סי' מו ובקונטרס הסמיכה (בסוף שו"ת מהרלב"ח). שו"ת מהרלב"ח סי' לב וסי' נט וסי' צז. שו"ת המבי"ט ח"ב סי' פא וח"ג סי' נו ושם סי' קצו. מהר"ם אלשאקאר סי' יד. מהרשד"ם סי' קצג. מהרי"ט סי' יג וסי' קסה. שו"ת רבי משה אלשיך סי' צז. שו"ת תורת אמת סי' יט. ועוד. וכן מבואר בכ"מ בספרי הבית יוסף ויובאו להלן בפנים. עדות ספציפית על פאס שמרוקו ראה בתחילת ספר עץ חיים לרבי חיים גאני ממגורשי ספרד.

(31) נדפסה בתשובות הרמב"ם פריימן ע' 69. ובתשובות הרמב"ם בלאו ח"ב ע' 573. ובאגרות הרמב"ם ע' שפד. ובשו"ת הרמב"ם

מהדורת מכון ירושלים סימן קיד.

(32) בתשובות שאלות לרמב"ם (בניהו) ע' רכו: "ראשי".

(33) בשו"ת שמהדורת מכון ירושלים הביאו בנוסחאות ותרגומים שם נוסחה נוספת, ולא זכיתי להבין כוונתה.

(34) כגון בעניין תח"מ שסבר ר"ש בן עלי שהרמב"ם אינו מאמין בה כפשותה (וע"ז ועל עוד אחרים שהשיגוהו כתב הרמב"ם את אגרת תח"מ). כמו"כ היו בניהם מחלוקות בהנהגה כפי שרואים במכתביו לתלמידיו ר' יוסף (נדפסו באגרות הרמב"ם ע' רפט ואילך). אמנם, אעפ"כ רואים שכל אחד מהם כתב לשונות של הפלאה בגדולת ערכו השני (הרמב"ם - בפתחת המכתב שנסמן בהערה 31. ור' שמואל - במכתב שנדפס במהדורת מכון ירושלים שם), אם כי במכתבו לתלמידו ר' יוסף נוקט הרמב"ם לשונות חריפים כנגד ר' שמואל (אגרות הרמב"ם ע' שט: "מה אתה סבור שאני חושב אותו או גדול ממנו לידע דבר? לכל היותר הוא אצלי כמו כל דרשן").

(35) גנוי נסתרות (באמבערג תרכ"ח) ע' 125: "לפניו לא היה חיבור כמוהו, ולא קם בישראל כמשה".

(36) גנוי נסתרות שם ע' 119: "ולא יצרך הקורא בו לחיבור אחר .. ואין בית דין צריך עם זה החיבור שיחתכו הדין מחיבורים אחרים".

אך להעיר שגם בדור לפניו ראש הגולה ה' זה שזכה לתמיכת הרמב"ם, חרף התנגדות רבי שמואל בן עלי (ראה אגרות הרמב"ם ע' שז ואילך).

(37) וראה גם בספר ראומה שנכתב בתחילת האלף החמישי בבבל, שכולו ע"פ פסקי הרמב"ם.

(38) ראה במכתב ר"ש הנשיא במבוא לפירוש ר"י מלוניל (מירסקי) על מו"ק ומגילה ע' 21.

(39) סי' נה.

(40) ובשו"ת הריב"ש סי' כא רואים שהמנהג לפסוק כרמב"ם הוא גם בארגון (כידוע שספרד נחלקה לשני ממלכות - קסטילי וארגון). אך יש להעיר שלא מפורש להדיא בריב"ש שזהו ג"כ כשחולק על הרא"ש. ודעת הריב"ש עצמו בזה ראה הערה 55.

עיגנו זו בתקנה מיוחדת⁴¹.

[אמנם, בטולדו עצמה בתקנה מאוחרת יותר תיקנו שהפסיקה כדעת הרמב"ם היא רק במקרה שהרא"ש לא חולק עליו⁴², וכן העיד רבי אברהם זכות שפסקו גאונים קסטילי להעדיף את הרא"ש על פני הרמב"ם⁴³, וכן מצינו התבטאויות שונות מרבתייחסים אל הרא"ש כרבים של כל בני ספרד⁴⁴. כמו כן, בפסק דין

41 בחודש סיוון שנת ה'סה, 100 שנה לאחר פטירת הרמב"ם, תיקנו בטולדו 2 תקנות: "הסכימו הקהל שלא יהא רשות לשום אדם בעולם מהדרים בעיר הזאת לדרוש ברבים בבתי כנסיות, ולא להורות שום הוראה ברבים בבתי כנסיות, שיהא כנגד מה שהורה רבינו משה ז"ל בן מימון באיסור והיתר" (י.ז. כהנא, הפולמוס סביב קביעת ההכרעה כרמב"ם, סיני לו ע' תה). "הסכימו הקהל ישצ"ו שלא ידונו בעיר הזאת שום דין בעולם ושום ענין בעולם אלא על דעת רבינו משה ז"ל בכל אותם העניינים שיוכלו לכוון ולידע דעתו בהם... ותקנה זו שרירה... עד סוף חמישים שנה". (שם, ע' תא). הסכמה זו נכתבה בתקופת הגעת הרא"ש לטולדו, ואולי ניתן להעלות השערה נועזת שנכתבה על מנת למנוע מהרא"ש לפסוק כרבני אשכנז וצרפת.

וראה בשו"ת זכרון יהודה שבהערה הבאה במכתב לרבני טולדו: "וכי תאמרו כבר עשו כן במקום אחר בספרד". ובשו"ת הר"ן סימן סב: "הקהל... הסכימו ביניהם ועשו תקנה להתנהג בכל דיניהם וענייני משפטיהם על פי הרמב"ם ז"ל בכל מה שכתוב בספריו בין בהיתר בין באיסור, בין בדיני ממונות בין בענייני קדושין וכתובה וגויטין". ובתשב"ץ ח"ב סי' רנו: "ודע כי זה לי קרוב לשלשים שנה בא דין מורדת ליד ימורי הקדושה ר' אפרים וידאל ז"ל, ואמרו לו קצת ממנהיגי הקהל שיכופו ע"פ ספרי הרמב"ם כי כן היתה הסכמת הקהל ההוא... והוא ז"ל אמר לי כי יותר מעשרים שנה ה' באותו פרק שהוא שאל בזה לרבו הרב ר' ניסים ז"ל". והקהל ההוא שבשו"ת

התשב"ץ ככל הנראה הוא קהילת האי מיוזקה שלייד ספרד בה חי התשב"ץ בחי' רבו (בפרעות קנ"א נרצח רבו ואז ברח התשב"ץ לאלג'יר). וראה שו"ת מהריט"ץ החדשות סי' קעב שמשמע משם שהשאלה לר"ן המוזכרת בשו"ת התשב"ץ היא שאלה אחרת ומקהילה שונה מזו שבשו"ת הר"ן סי' סב עיי"ש הטעם, ולא כמ"ש בסניי שם.

42 התקנה הובאה בשו"ת זכרון יהודה סי'

נד.

43 ספר יוחסין מאמר ד.

44 האברבנאל בסוף פירושו להגש"פ. שו"ת הרא"ם סי' כח. תשובת רבי יצחק קארו שבשו"ת בית יוסף דרע"ה ע"ב. שו"ת רבי בצלאל אשכנזי סי' כב. שו"ת בית יוסף סי' קצה ודיני כתובות אבעה"ז סי' י. שו"ת מהרש"ם סי' קלד. שו"ת

של רבני טולדו (בדור שלאחר הרא"ש)⁴⁵ כותבים הם שהתקנה לדון כרמב"ם היא רק בדיני ממונות, ואכן ראינו מרבתינו שחילקו וכתבו שבדיני ממונות נהגו בספרד כרמב"ם, ובדיני איסור והיתר כדעת הרא"ש⁴⁶.

אך כנראה שהיו בזה דעות והנהגות שונות בספרד גופא, ואף בטולדו עצמה מצינו שהיו ספרי התורה כדעת הרמב"ם והתפילין כדעת הרא"ש, ופסל רבי יצחק די לאון את כל התפילין שנעשו על פי הרא"ש⁴⁷.

גם באיטלי, למרות שבספרי גדולי ראשוני איטלי (כפסקי רי"ד, ריא"ז, ושבוילי הלקט) לא נמצאת העדפה לרמב"ם, הרי שבדורות מאוחרים יותר נראה שהתקבלו ספרי הרמב"ם. המהר"ק⁴⁸ שהי' גדול רבני איטלי בסוף

כך של רומי סי' יד. שו"ת מהרש"ך סי' קלד. ב"י או"ח סי' נא וסי' רטו. דינא דחיי"ח לאוני סי' פא. ברכ"י ח"מ סי' כה אות כט. ועוד. ובחלק מהנ"ל מפורש שהוא גם נגד הרמב"ם, וראה שו"ת תעלומות לב ח"ג דקט"ו ע"א.

45 שו"ת זכרון יהודה סי' פא. ומשיגים הם שם על דברי הכותב שם שתיקנו לפסוק כרמב"ם גם לעניין הנדון שם (כפי לגרש מורדת), וקנסו את מי שיפסוק אחרת, וכתבו שהוא משקר בדבר ידוע "כי ידוע ומפורש בהסכמה" שזהו רק בממונות. ויעור, שבלשון התקנה המקורית משנת ה'סה קשה מאד להלום שתיקנו כרמב"ם רק בדיני ממונות, וגם בתקנה השני' שתיקנו לפסוק כרא"ש לא נמצא כל רמז לחילוק בין דיני ממונות לאיסור והיתר, וכנראה עדות רבני טולדו הנ"ל היא על האופן שנתפשט והונהג בפועל ע"י הרבנים והדיינים, ויתכן מאד שישנו נוסח נוסף של התקנה שהינו בבחינת מהדורא בתרא שלא הגיע לידנו. וראה הערה הבאה.

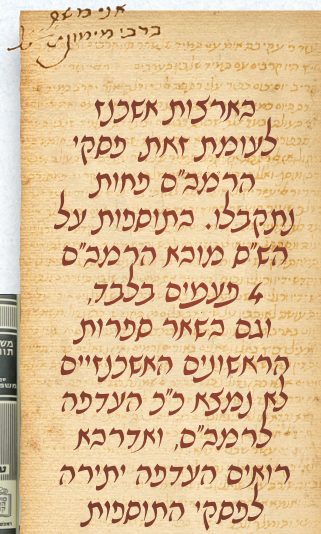
46 ראה שו"ת אבקת רוכל סי' קכו. שו"ת מהר"י בסן סי' צח. ועוד. ולהעיר שאכן בנדון שבשו"ת זכרון יהודה שם (כפי לגרש מורדת) הרא"ש (שו"ת סי' ט ושם כלל מא, ג) חולק על הרמב"ם. יתכן גם שרבני טולדו קיבלו דעת רבם ר"י בן הרא"ש (בסי' נד שם) שלא להנהיג באופן מסויים כלל. ורק בדיני ממונות בחרו בכל זאת להנהיג כרמב"ם (ולהעיר מדעת מהריב"ל (ח"א כלל יב סי' עג) [ע"ה] שהציבור יכולים להסכים לפסוק כפוסק מסויים רק בדיני ממונות), ואפשר שהפסק שבסי' פא שנכתב בשנת ה'קח (שנה קודם פטירת הר"י בן הרא"ש) מאוחר בכמה שנים להסכמתם הנ"ל כרמב"ם.

47 בית יוסף או"ח סימן לב. ויתכן ששם לא הייתה זו העדפה עקרונית של הרמב"ם על הרא"ש, כי-אם העדפה של מנהג שנהגו בס"ת על פני מנהג התפילין.

48 שו"ת סי' קכו.

47 בית יוסף או"ח סימן לב. ויתכן ששם לא הייתה זו העדפה עקרונית של הרמב"ם על הרא"ש, כי-אם העדפה של מנהג שנהגו בס"ת על פני מנהג התפילין.

48 שו"ת סי' קכו.

האורים ואת התומים שמאירים דבריהם ומשלימים וכמוהו לא היה לפנינו נשיא ורב ממזרח למערב". כך ניתן ללמוד גם מהתכתבותם של חכמי לוגיל עם הרמב"ם, ומספרי המאירי ורבינו מנוח, אך גם אלו האחרונים נטו מפסקיו כשהמנהג בפרובנס הי' שונה⁵³.

הלכות בלא טעמים

ההבדל בין חכמי ספרד והמערב, לבין חכמי צרפת ואשכנז, אם לפסוק כרמב"ם אם לאו, נובע משאלה מהותית יותר - האם ניתן לפסוק מספר הלכות ללא טעמים?

כך כתב הרא"ש בתשובה⁵⁴: "וכן טועים כל המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם, ואינן בקיין. בגמרא לידע מהיכן הוציא דבריו... כי לא עשה כשאר המחברים שהביאו ראיות לדבריהם... וכל הוראה בו סבור שמבין בו ואינו כן, שאם אינו בקי בגמרא, אין מבין דבר לאשורו ולאמיתו ויכשל בדין ובהוראה, הלכך לא יסמוך אדם על קריאתו בספרו לדון ולהורות, אם לא שימצא ראיה בגמרא". כבר הזכרנו לעיל כעין טענה זו מהראב"ד והרמ"ה (כדלעיל), וכן לאחר הרא"ש מצינו כמותה גם חכמי ספרד⁵⁵.

שורש החילוק נעוץ בביאור דברי הגמרא⁵⁶: "תנא התנאים מבלי עולם. מבלי עולם סלקא דעתך? אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן". בטעם הדברים נאמרו שני ביאורים ברש"י: "שמבלין עולם בהוראות טעות, דכיון דאין יודעין טעמי המשנה פעמים גורמין שמדמין לה דבר שאינו דומה. ועוד יש משניות הרבה במשניות, דאמרינן הא מני פלוני הוא ויחידאה היא, ולית הלכתא כוותיה, ועוד שאינן יודעים במחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי מי הלכך מורין הוראות טעות".

הבעי' השני' שהוצגה ברש"י אינה קיימת בחיבור

(53) ראה לדוגמא רבינו מנוח פ"ד ה"ו. שם פ"ב הט"ו.

(54) כלל לא אות ט.

(55) רבי חסדאי קרשקש בהקדמתו לאור ה' משיג רבות על ספר הרמב"ם, וקובל על הפסיקה כדבריו גם מטעם זה (ומוסיף שה' בדעתו לכתוב ספר שיחליף את הרמב"ם). וכן דעת הריב"ש (ס' מד). וכן נראה מהתנגדות ר"י בן הרא"ש לתקנת תולדו (שו"ת זכרון יהודה שם).

(56) סוטה כב, א.

תקופת האחרונים, יוצא בחריפות נגד השיטה שאי אפשר לפסוק כרמב"ם ללא עיון במקורותיו, וכותב שאף אם נראה לנו מהגמרא נגד הרמב"ם, עלינו לפסוק כמותו. איטלי' גם זכתה שבה הודפס הרמב"ם לראשונה (כמו עוד הרבה ספרים יהודיים), והלימוד בספרו הי' דבר קבוע בארץ זו⁴⁹.

בארצות אשכנז לעומת זאת, פסקי הרמב"ם פחות נתקבלו. בתוספות על הש"ס מובא הרמב"ם 4 פעמים בלבד, וגם בשאר ספרות הראשונים האשכנזיים לא נמצא כ"כ העדפה לרמב"ם⁵⁰, ואדרבא רואים העדפה יתירה לפסקי התוספות⁵¹.

יוצאים מן הכלל הם חכמי פרובנס (שבדרום-צרפת), הסמוכה יותר לספרד וצפון אפריקה שאף שגם מקרבם יצאו משיגים לרמב"ם (כהראב"ד והרמ"ך ועוד), הרי שרבים מהם היו מעריצים גדולים לרמב"ם, כפי שהעיד רבי אהרן מלוניל⁵²: "לא יאמר עליו הגישה האפד... רק יאמרו

עליו כל הזקנים והנבונים והחכמים הגישה את ארון האלוקים אשר שם לוחות הברית וחושן המשפט את

(49) ככל הנראה גם עקב העובדה שלרבים מחכמי איטלי' לא היתה גמרא עקב שריפת התלמוד (המבוא לספרי הרמב"ם ע' 449). (50) אם כי יש לציין להתבטאות נדירה של מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת מהר"ם ב"ב ס' תכו): "משבא לידי ספר רבינו משה בן מיימון זצ"ל נשאלתי מאת כבודך שאלה זו אמרתי בלבי אשאל באורים ותומים ודבר מה יראני והגדתי לך וכאשר מצאתי סברתו חלוקה על סברתי חזרתי לדבריו כי כל דבריו דברי קבלה הם ואף אם מסבא בעלמא פסק רבינו כן מי אנכי וסברתי לבי כמלא נקב סידקית לא לחלוק על סברת רבינו כפתח אולם" (והשווה ללשון ר"א מלוניל שבפנים).

(51) הסמ"ג אמנם נתיידיד ע"פ הרמב"ם, אך גם הוא חלק ניכר ממטרתו היא להביא מה ש"בכמה מקומות על פירושו ועל פסקיו חולקין עמודי התורה ואשיותיה" הם רש"י ובעלי התוספות "אשר כל חכמי ישראל האחרונים שותים ממימיהם". וראה בשו"ת הרא"ש ס' צד אות ה': "אחר שכתב רבינו יצחק אלפסי ור"י הזקן בעל התוספות והראב"ד... יש לנו לסמוך עליהם מעל דברי רבי משה ז"ל... שהיו מופלגין יותר בחכמה ובמנין". וכ"כ בהקדמת הי"ש ל"ב"ק ולחולין שיש לפסוק כתוס' נגד הרמב"ם. וראה שו"ת הרא"ש כלל כ. (52) בתשובתו לדברי הרמ"ה שהובאה לעיל ליד הערה 21, נדפסה באגרות הרמ"ה ס' כג.

להיפך), ובמקרה שישנה מחלוקת בין שניים מהם בלבד, והשלישי לא גילה דעתו, פוסק ע"פ הכרעות ראשונים נוספים.

ואף על פי כן, ניתן לומר שישנה השפעה מרבית של הרמב"ם על הבית יוסף והשלחן ערוך, במדת מה גם יותר מהנושאי כלים האחרים. וכמו שכתב הרב החב"ב בכנסת הגדולה (בנוגע לשו"ע)⁶¹: "הרב בספר הזה עיקר יסודו ע"פ סברת הרמב"ם⁶² דמרי' דארץ המערב הוא, זולת במקומות מעטי המספר שיצאו דברי הרמב"ם מכלל הלכה אליבא דכו"ע⁶³".

בנוסף לכך, כתבו כמה אחרונים: "על פי רוב כשהרמב"ם והרא"ש פליגי פוסק מרן ז"ל כרמב"ם ז"ל⁶⁴". יתירה מזו, למרות שע"פ כללי הפסיקה יש כאשר הרמב"ם חולק על הרי"ף והרא"ש יש לפסוק כמותם⁶⁵, במקומות לא מעטים פסק השולחן ערוך בכל זאת כרמב"ם⁶⁶. גם

הרמב"ם שנכתב על פי מסקנת התלמוד. אך אם נאמר שהקלוקל הוא באי ידיעת הטעמים, הרי שלא ניתן לפסוק מן הרמב"ם שבו הלכות פסוקות בלבד. בכך, מסביר אדמו"ר הזקן⁵⁷, נחלקו הרמב"ם והרא"ש. הרמב"ם, סובר כפירושו השני ברש"י, והרא"ש - כפירושו הראשון. למעשה, מכריע אדמו"ר הזקן, שעל מנת להורות הלכה למעשה צריך לדעת את ההלכות בטעמיהם, וכדעת הרא"ש.

[אך כל זה לעניין להורות למעשה. חיוב ידיעת כל הלכות התורה לעומת זאת, מתקיים ברמה הבסיסית גם בהלכות ללא טעמים אפילו לדעת אדמו"ר הזקן, ולכן בכל מה שאינו נוגע למעשה ישנה עדיפות לידע יותר הלכות בכמות (ע"י לימוד ספר הרמב"ם), אף אם לא ידע טעמיהם⁵⁸].

הרמב"ם והשלחן ערוך

פעמים רבות העיד מרן רבי יוסף קארו, על מנהג א"י וגלילות' לפסוק בכללות כרמב"ם, ונשען על מנהג זה בפסיקותיו והכרעותיו⁵⁹. בתשובה לקהילה שרצו לכפותה לשנות מנהגה לפסוק כרמב"ם, כתב בחריפות שאין לשנות המנהג אף אם רוב הקהילות בעיר פוסקות באופן שונה⁶⁰.

אך למעשה, בהקדמת ספרו הבית יוסף כתב את כללי הפסיקה לפיהם נוקט, שהם על פי דעת רוב שלשת עמודי ההוראה - הלא הם הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש (מלבד במקרים שרוב חכמי ישראל חולקים ע"ז והמנהג

(61) שו"ת סי' מג.

(62) ולהעיר ג"כ מקונט"א סי' רסו סק"א: "וגם הב"י אין דרכו לסתום לגמרי דלא כרמב"ם".

(63) אכן, בכנסת הגדולה עצמו סובר שיעקר ספר השולחן ערוך נכתב לבני ארץ ישראל וסביבות' שפוסקים בד"כ כרמב"ם, בשונה מחיבור הבית יוסף שנכתב לשאר הארצות שם נסמך יותר על כללי הפסיקה (שכנה"ג סי' תצה הגהות הב"י אות ה). ובמקום אחר מתרץ כך גם סתירה בשולחן ערוך: כאן לא"י וסביבות', וכאן לכל הארצות (כנה"ג אבהע"ז סי' יט הגהות הטור אות מח). ואכן נחלקו האחרונים אם יש לפסוק כב"י או בשו"ע, ורוב הבתראי שבהם הכריעו שכהשו"ע, ואנן אין לנו אלא דברי אדמו"ר שבכ"מ כתב שהשו"ע חזר בו מדברי הב"י והלכה כשו"ע (שו"ע"ר יו"ד סי' קצ סוף ס"ק ק"). קונט"א אור"ח סי' רמה סק"א וסי' שא סק"ח ועוד).

(64) לשון שו"ת פני יצחק ח"א יו"ד סי' ט דל"ז רע"ג. ועד"ז כתבו בשו"ת חיים שאל ח"א סי' מט. וביד מלאכי כללי הרא"ש סי' לו (ומ"ש להוכיח מהב"י סי' י, לולי דבריו הו"א דדוקא שם דמסתבר טעמי'), ועוד. וראה עוד במנוחת שלום ח"ה סי' כג.

(65) וכמ"ש גם בשו"ת מהר"ם גלאנטי זקן סי' נ ובכנה"ג כללי הפוסקים מהדו"ק אות כו.

(66) שדי חמד כללי הפוסקים סי' יג אות ג: "דרך מרן לפסוק כהרמב"ם אף נגד הרי"ף והרא"ש לפי שספר ש"ע מיוסד עפ"י סברת הרמב"ם כ"כ הרב שלחן גבוה הביא דבריו הרב משך ביתי". ושם "אך מדברי מרן חיד"א... מתבאר יפה דלא ס"ל כלל הנ"ל". יש לתלות זאת גם בהנ"ל הערה 63 (והשלחן גבוה לשיטתו אור"ח תקל"ט אות כג), ואכמ"ל. ובכ"א קשה לומר בזה כללים ברורים. וראה לרי"ח סופר בזכור לאברהם תשנ"ז-תשנ"ח ע' כז ואילך שליקט ריבוי מקומות שהשו"ע פסק לכא"י שלא ככללי ההוראה. וראה בקונטרס אהל שולמית.

(57) הלכות תלמוד תורה קו"א רפ"ב. ועיי"ש באריכות.

(58) ראה בכ"ז לקו"ש חל"ו ע' 22 ואילך.

(59) בדק הבית חו"מ סו"ס כה: "ואני אומר שבזמן הזה פשט הדבר בכל גלילותינו לפסוק כהרמב"ם זולת בקצת מקומות שהוקשו להם דבר ולא ירדו לסוף דעתו". שו"ת אבקת רוכל סי' קמ: "ואפילו תימא שהוא חולק אין לנו אלא דברי הרמב"ם שכן נהגו בכל המלכות ואפילו שיהיו החולקים עליו רבים כבר קבלוהו עליהם". ועד"ז בב"י יו"ד סי' רסה. שם חו"מ סי' רא וסו"ס ריז. שו"ת ב"י הל' יבום סי' ב. אבקת רוכל סי' נה ועוד.

(60) שו"ת אבקת רוכל סי' לב: "מי הוא זה אשר ערב אל לבו לגשת לכוף קהלות שנוהגים כהרמב"ם לנהוג כדעת אחד מן הפוסקים ראשונים ואחרונים... והלא דברים קל וחומר... הרמב"ם ז"ל אשר הוא גדול הפוסקים וכל קהלות אר"י וערב יסטהו והמערב נוהגים על פיו וקבלוהו עליהם לרוב מי שינהג כמוהו בקולותיו וחומרותיו למה יכפה לזה ממנו ומה גם אם נהגו כן אבותיהם ואבות אבותיהם שאין לבניהם לנטות ימין ושמאל מהרמב"ם".

לשון השולחן ערוך, בפעמים רבות היא לשון הרמב"ם (ולא לשון הטור אף במקרים שאין בניהם מחלוקת), ובפרט בחלק חושן משפט.

לא מת משה

בתקופת חיבור השלחן ערוך, המשיכו לנהוג באותם הארצות שנהגו כרמב"ם כמותו⁶⁷. כמעט 100 שנה לאחר חיבור השו"ע, משתמש הדיין הראשי במצרים בטיעון שהרמב"ם הוא המרא דאתרא⁶⁸. אך עם השנים נתקבלו בכל מקומות הספרדים הוראות השו"ע אף כשחולק עם הרמב"ם⁶⁹.

ואף-על-פי כן, לא זו ספר הרמב"ם משולחנם של הפוסקים, כולל האשכנזים שלכתחילה לא קיבלו את הרמב"ם באופן גורף. המגן אברהם, מביא כסדר פסקים של הרמב"ם שלא הובאו בשו"ע או שמהווים הוספה על דבריו⁷⁰. נוסף לכך, יש עניינים מעשיים רבים המפוזרים בספרי הרמב"ם שאינם מוזכרים כלל בשולחן ערוך, והפוסקים הסתמכו בהם על דבריו⁷¹. ומן המותר לציין

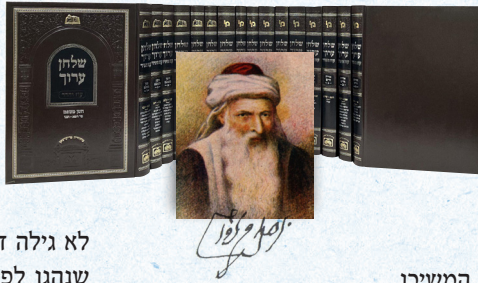
67 מחזיק ברכה או"ח סי' לח: "חכמי דורו של מרן אכתי הו' אגיד' בהוראות הרמב"ם". ובארץ חיים (כללים אות ג) שרק ג' דורות אחר השו"ע התקבלו פסקיו לחלוטין.

68 שו"ת מהר"י פראג' סי' נט (ואף ששם גם השו"ע פסק כן כמ"ש שם, הרי שטענת מד"א כתב רק כלפי הרמב"ם)

69 ראה גינת ורדים חו"מ כלל ג סי' כט. וראה בספרים שנשמנו בעין יצחק - קבלת הוראות מרן. ואמנם, בקנין תורה ח"ד (לבעל שו"ת יצחק ירנן) טוען בתוקף שקבלת הוראות מרן היא רק היכן שאינה מתנגדת לרמב"ם, וטוען כן בשם רבו רבי מאיר ואקנין, אך אין דיעה זו מקובלת, וכבר השיגו עליו רבות בקבצים השונים.

70 לדוגמא בעלמא: איסור ביטול בקישורי וריפוי חפצים שאינם אוכל (מג"א סי' שיש סק"י). איסור סחיתת שער (סי' שכ סק"ג). והרבה פעמים מביא את הרמב"ם בשביל להביא את יסוד הדין וטעמו (לדוגמא: סי' שו סקט"ו איסור מקח וממכר שמא יכתוב. סי' ש"ד סק"ג נקב להכניס ולהוציא דאורייתא, שאינו להכניס ולהוציא דרבנן). ועוד ריבוי פעמים.

71 כגון בעניין מינוי אשה למשרה ציבורית, שמקור האיסור הוא בדברי הרמב"ם (מלכים פ"א ה"ה) והפוסקים דנו רבות בגדרי האיסור וכלליו (ראה לדוגמא שו"ת צפע"ג החדשות ח"ב חו"מ סי' מז. שו"ת הסבא קדישא ח"א סי' לב. אג"מ יו"ד ח"ב סי' מד. התעוררות תשובה סי' קלו. משפטי עוזיאל ח"ג חו"מ סי' ו. שו"ת

כמעט 100 שנה
לאחר חיבור השולחן
ערוך, משתמש הדיין
הראשי במצרים
בטיעון שהרמב"ם
הוא המרא דאתרא.
אך עם השנים
נתקבלו בכל
מקומות הספרדים
הוראות השו"ע אף
כשחולק עם
הרמב"ם

שבעניינים שלמים כמצוות התלויות בארץ, אין לנו הלכה פסוקה כי אם דברי הרמב"ם. ונוגע כל הנ"ל בפרט לאחבני" הספרדים, שלדעתם היכן שהשו"ע לא גילה דעתו, נשאת הקבלה הקדומה שנהגו לפסוק כרמב"ם⁷² (ויש אומרים - אף נגד הרי"ף והרא"ש⁷³). ובכל זה לא דיברנו בעניין בני תימן, שחלק מחכמיהם נקטו שעד עצם היום הזה עליהם לפסוק כרמב"ם אף נגד דעת השולחן ערוך⁷⁴.

גם בהלכות שאינם מיוחדות לרמב"ם, הרי שפעמים רבות הפוסקים מדייקים בדברי הרמב"ם ומוציאים מהם הלכה למעשה. דוגמא נפלאה לכך, היא מההלכה⁷⁵: "היו לפניו תדיר ומקודש יקדים איזה מהם שירצה". הרבי מדיין בלשון הרמב"ם, ומוכיח שיש חובה הלכתית להקדים זה שחפץ בו, ולא רשות בלבד⁷⁶.

מאמר מרדכי (אליהו) ח"ב חו"מ סי' ב. (ועוד).

72 שו"ת חקרי לב מהדור"ב סי' ד. שער אשר חו"מ סו"ס ג. שו"ת פני יצחק יו"ד סי' ט. ארץ חיים (סתהון) כלל ג. שו"ת תעלומות לב ח"ב אבהע"ז סי' ג.

73 אורל"צ שביעית פ"ה ע' סח.

74 בדורות האחרונים, נחלקו הדעות אם לפסוק כרמב"ם או כשו"ע: הגר"ד משרקי בשו"ת רביד הזהב סי' כו כתב שנוהגים כשו"ע. אך המהר"צ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סי' קפ וסי' רנא כתב שנוהגים כרמב"ם. ודעת הגרעי"י הייתה שבבואם לארץ עליהם לכו"ע לשנות מנהגיהם (כמו שהאריך בנו בעין יצחק קבלת הוראות מרן ע' עה ואילך. ויש ליישב זה עם מ"ש ביבי"ע ח"ג אבהע"ז סו"ס י"ט). אך רבני תימן עצמם כרבי יחיא אלשיך ורבי חיים אלכסאר נקטו שאין לשנות מפני עלייתם לארץ (ראה אורח לצדיק קונטרס עין לא תשורני ע' תק). ודעת הגר"י רצאבי (זכור לאברהם תשנ"ב ע' רמו) שבדברים שנהגו במפורש כרמב"ם ממשיכים לפסוק כן, אך בשאר דברים נוקטים כשו"ע, וזה ה"ל דעתו דעת מהר"ץ עצמו. אך דעת הגר"י קאפח ועוד שבכל יש לתייחס לפסוק כרמב"ם, מלבד מכמה מנהגים שנהגו במפורש שלא כדעתו. ובדומה לזה כתב בספר מסכתא דמהר"צ שבהלכה הכל כרמב"ם, ורק במנהגים לא הכל כמותו. וראה עוד מה שהאריך באורח לצדיק שם ובקונטרס הנ"ל (ומה שביאר שם החילוק בין קהילת הבלאדי והשמי - וזה דבר נודע בהיסטוריה תימנית). ואכמ"ל.

75 תמידין ומוספין פ"ט ה"ב.

76 התועודות תשמ"ו ח"א ע' 34 ואילך.

שבת⁷⁹, ולאחר מכן בפעם הראשונה שמוזכרת הלכה שקשורה למלאכה מסוימת, הוא מבאר ראשית מה היא המלאכה, ואח"כ את פרטי דיני', הגדרות המלאכות נלקחו מדברי הרמב"ם (שגם נקט בדרך זו). ועד"ז בשאר הלכות התורה⁸⁰.

בשו"ע אדמו"ר הזקן רואים במיוחד ש"סגנונו ולשונו קרובים ללשון הרמב"ם⁷⁷. מן הדוגמאות הבולטות לכך: דרך השו"ע להתחיל מיד בפרטי הדינים, בלא לכתוב את שרש הדברים. הטור והשו"ע בהלכות מוקצה⁷⁸ מתחילים: "כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו'".

לעומת זאת אדמו"ר הזקן מתחיל מיסודו של הדין ומקורו: "אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה וכו'". מקור הדברים הוא בדברי הרמב"ם שגם נהג כך. כך גם בכל מלאכות שבת, השו"ע כותב רק את דינים פרטיים, ולא מסבירים עצם המלאכה מה היא. לעומת זאת, אדמו"ר הזקן מקדים ראשית מה הם מלאכות

ראינו אם כן, שהשפעת הנשר הגדול להלכה ולמעשה לא תמה עד עצם היום הזה, ואורו הגדול ממשיך להאיר ולזרוח עדי המתבאר בסיום וחותרם ספרו, ביאת גואל צדק⁸¹, במהרה בימינו.

(79) בריש סימן שא.

(80) ולהעיר מעניין מיוחד בהלכות פסח, שם פותח אדמוה"ז במניין המצוות כדרך הרמב"ם - הטעם לזה ראה שיחת ש"פ במדבר ה'תשמ"ה.

(81) להעיר משיש"ק ע' טז בשם ר' נחמן מברסלב: "לעתיד כשיצטרכו לידע איזה הלכה יפתחו ויעיינו בהרמב"ם". ובציון במשפט תפדה (עידאן) ע' רכו: "שמעתי ממו"ר חכם בן ציון אבא שאול זצוק"ל שנראה שמשיח צדקנו יפסוק כמו הרמב"ם".

(77) לקו"ש חכ"ו ע' 29 (תרגום חופשי), וראה במצוין שם הע' 32.

(78) אורח סי' שח.

גדולי ישראל שנהגו כרמב"ם:

למרות פסיקת ההלכה כדעת השו"ע, הרמ"א, ונושאי כליהם. מעניין לציין, שהיו גדולי ישראל שנהגו או חששו במקרים מסוימים לדעת הרמב"ם.

כך לדוגמא, מסופר על רבי חיים מבריסק, שבליל כפרות, ה' לוקח תרנגול ומסתגר איתו בחדר. מדוע? הרמב"ם כידוע חושש שמנהג כפרות הוא מדרכי האמורי. הרמ"א לעומת זאת מכריע שאסור לשנות מן המנהג. הגר"ח לא רצה בפהרסיא לנהוג כנגד אף אחד מן השיטות. מה עשה בפועל? איננו יודעים (גיליון הנשר הגדול, י"ל ע"י עוז והדר לסיום הרמב"ם שעי"י שינא כ' טבת ה'תשפ"ו ע' 41).

רבי חיים מבריסק

על בנו הגרי"ז מסופר, שה' אומר את ההגדה של פסח מתוך נוסח הרמב"ם (גיליון הנ"ל ע' 42), אוכל כזית כרפס כדעת הרמב"ם (והגר"א) (גיליון הנ"ל ע' 42), מניח תפילין נוספות כשיטת הרמב"ם שם ע' 41), מחמיר לשתות יין ללא תוספת סוכר (שם, ובתשובות והנהגות ח"א סי' רנג ועוד - ומשמע שהחמיר בה גם אם ה' לו יין טוב יותר ולא כרמ"א סי' רע"ב ס"ח). יוצא למרפסת בין מנחה לקבלת שבת כדי לקבל את השבת ככובד ראש (מזקנים אתבונן בראשית ע' 4) ועוד.

רבי זלמן איסר מלצר

גם על הגאון רבי זלמן איסר מלצר מסופר שנהג בכמה עניינים כדעת הרמב"ם: כהגרי"ז החמיר ביין הקידוש ואמר את נוסח ההגדה מספרו של הרמב"ם, וכן בירך קודם נטילת ידיו לסעודה, נהג במליחה כדעת הרמב"ם (שלהלכה לא נפסק כמותו), וציווה לזוגתו לברך קודם הדלקת נרות שבת. בנמקו כל זאת, שמאחר שמתעסק שנים רבות לבאר דברי הרמב"ם, עליו לנהוג כמותו למעשה (גיליון הנ"ל ע' 29. ובדרך עץ החיים ח"ב ע' תי).

איגוד
תלמידי
השיבות
770 - 770

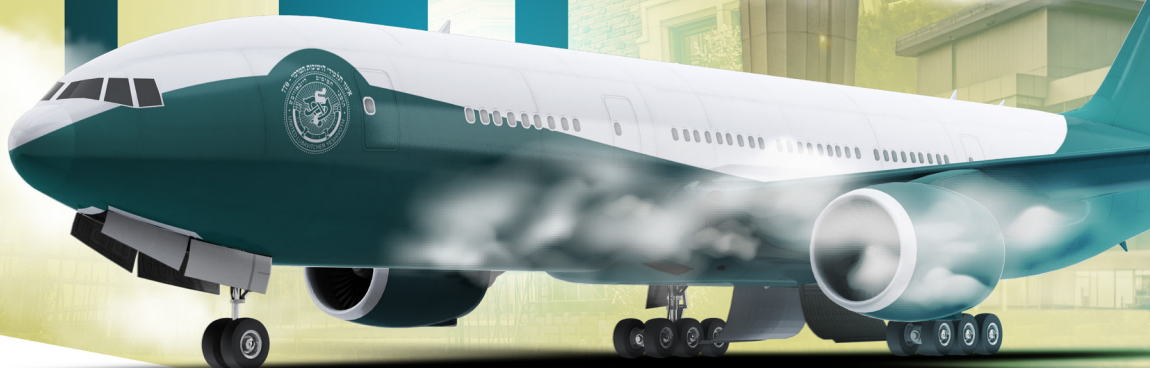

ב"ה

צום רבין

נציגי השיבות
הגדולות

במסע מיוחד לכ"ק אדמו"ר
מלך המשיח שליט"א

הגרלה על סט
בית חיינו

בין כל 14 תמימים שיעברו
70% במבחן.

יחי אדוננו
מורנו ורבינו
מלך המשיח
לעולם ועד

הגרלה על

חתיכה מבד

שוהיה בשימוש כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
בין כל התמימים שיעברו 100% במבחן.

מיר!

וינטלם וינשאם

מי תיקן ליטול ידיים לפני הסעודה? מהו טעם התקנה? איך כל נטילה מזכירה לנו את ביאת המשיח? כמה פעמים צריך ליטול ידיים לפני הסעודה? מה הטריד את הרבנים בסעודת שבת אצל הרבי רש"ב? מה ראה ר' ישראל ג'ייקובסון במסעדה של שרייבר? מהו מנהגו המיוחד של הרבי בנוגע לנטילת ידיים לפני הסעודה? מדוע נוטלים ידיים עם מגבת?

על כך ועוד בסקירה מיוחדת על מצות "נטילת ידיים" ומנהגי חב"ד הקשורים בה מאת הרב איסר שפרינגר - ר"מ בישיבה קטנה חח"ל צפת

א. "נטילת ידיים" - מי ריזקן, ומדוע?

מקור התקנה

תקנת "נטילת ידיים" היא מן התקנות הקדומות

1) השם "נטילת ידיים" קצת תמוה, מאחר ותרגומו המילולי הוא בפשטות "לקיחת ידיים", וע"ד "נטילת לולב", ולכאורה היה נכון יותר לברך "על רחיצת ידיים" או "על שטיפת ידיים", או שהברכה תהיה על התוצאה: "על נקיון ידיים".
ונאמרו כמה וכמה טעמים לשם זה.

הטעם אותו מביא אדה"צ בשולחנו (סימן ד סעי' א במהדור"ק):
"זכיון שצריך ליטול ידיו מן הכלי דוקא לכן יברך 'על נטילת ידיים' ולא 'על רחיצת ידיים' מפני שהכלי שממנו נוטלין לידים נקרא 'נטלא' בלשון חז"ל לכן תיקנו בברכה זו לשון נטילה להורות דצריך כלי" (ומעניין לציין שהיעב"ץ בספרו "לחם שמים" (ברכות רפ"ח) כתב להיפך: "יותר נראה ששם הכלי המתוקן לנטילה הוסב שמו נטלא בלשון חז"ל ע"ש הנטילה").

ומלבד זאת נאמרו עוד כמה וכמה טעמים, ואכ"מ (וראה אנצ"ת ערך "נטילת ידיים", ועד להדפסת הכרך הרלוונטי, הערך נגיש באתר "ויקישביה").

ובחסידות: "נטילת הידים היא גם כן על שם הגבהת הידים דלכן נוסח הברכה היא 'על נטילת ידיים' ולא 'על נקיות ידיים' או 'רחיצת

ביותר בעם ישראל, והינה כמעט התקנה הראשונה לאחר תקנות משה ויהושוע.

אומרת הגמ"ז:

"בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים, יצתה בת קול ואמרה: 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני', ואומר 'חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר'". חז"ן, ששלמה המלך תיקן נטילת ידיים³.

ובמקום אחר אומרת הגמ"ז שתקנת נטילת ידיים היא מימי שמאי והלל. ומסבירה הגמ' שישנם שני שלבים

ידיים" . . . שהוא ענין הגבהה והעלאה" (ד"ה "וישא אהרן" ה'תרצ"ד בתחילתו. ועוד. ויש שפרשו אף בנגלה עד"ו. ראה הנסמן באנצ"ת שם הערה 6).

2) עירובין כא, ב.

3) ובין תקנות משה ויהושוע לתקנת שלמה אין הרבה תקנות. ראה "התקנות בישראל" בתחילתו.

4) שבת טו א-ב.

טעם התקנה לנטילת ידיים בתרומה

בשביל להבין לשם מה אנו נוטלים ידיים לפני כל סעודה, עלינו להבין את הטעם לתקנת הלל ושמאי, ליטול ידיים לפני תרומה.

הגמ'¹¹ אומרת שהטעם הוא מפני שהידיים עסקניות ועלולות להגיע גם למקומות בלתי מתוכננים שלא במודע.

רש"י¹² מתווכח עם רבותיו מה בדיוק החשש. לאן אנו חוששים שהידיים הגיעו בלי שאף אחד השגיח עליהם?

רש"י מסביר שהידיים העסקניות "נוגעין בבשרו ובמקום טנופת, וגנאי לתרומה בכך, ונמאס לאוכלין כשנוגע בה בידיים מסובבות".

כלומר, החשש הוא שמא הידיים נוגעות במקומות מלוכלכים, ולא מתאים לאכול תרומה עם כאלה ידיים. יש בזה גנאי. ולכן נוטלים ידיים - לצורך נקיות.

ואילו רבותיו¹³ של רש"י פירשו אחרת¹⁴:

"שישין שמא נגעו ידיו בטומאה ונטמא".

החשש הוא לא מלכלוך אלא מטומאה, ולשיטתם - נטילת הידיים נועדה לטהרה.

ורש"י הקשה על רבותיו כמה שאלות, ומהם: אם חוששים לטומאה, אז מה תעזור נטילת ידיים, הרי אם אבר אחד נוגע בטומאה כל הגוף נטמא, ולא רק אותו אבר? ועוד: אם יש טומאה, הרי צריך טבילה במקווה. ממתי שפיכת מים בכמות של רביעית או פחות מועילה לטהר מטומאה?

ומכח קושיות אלו (ועוד) מסרב רש"י לקבל את דברי רבותיו¹⁵.

[ראשונים נוספים השתתפו בדיון זה, אלא שבמקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך].

סך תרומה.

ואולי ניתן לשער, שבדורו של ר' עקיבא שהיה אחר החורבן, החלו לזלזל באכילת תרומה מאחר וכבר לא היה את הקדשים החמורים יותר, ולכן היה נדרש לעשות סייג וגדר. ומכלל השערה לא יצאנו.

(11) שבת יד ע"א.

(12) ד"ה "עסקניות הן" שם.

(13) שלושה נחשבים לרבותיו של רש"י: ר' יעקב בר יקר, ר' יצחק הלוי ור' יצחק בר יהודה (ראה "שמות חכמים" עמ' צא, ושי"נ). ולא ידוע לי למי כוונתו כאן כשמציין לרבותיו.

(14) מובא ברש"י שם.

(15) ועיי' אנצ"ת ערך "ידים" פרק א ליישוב הקושיות.

בתקנה: שלמה תיקן נטילת ידיים לפני אכילת קדשים⁵, ואילו הלל ושמאי הוסיפו נטילת ידיים לפני אכילת תרומה.

ומאפה הגיעה נטילת הידיים אותה אנו נוהגים היום - לפני אכילת חולין סתמיים?

בשונה משתי התקנות הראשונות - נטילת ידיים לקדשים ולתרומה - בהם מפורש המקור, נטילה זו לא מיוחסת למישהו ספציפי, ואף לא מפורש באיזה דור היא תוקנה.

אלא שמתוך סיפור ידוע שהגמ' מספרת, ניתן לכאורה להסיק באיזה תקופה תוקנה התקנה.

אומרת הגמ': "מעשה בר"ע שהיה חבוש בבית האסורין והיה ר' יהושע הגרסי⁶ משרתו". בכל יום הוא היה מכניס לו מים, אך פעם אחת השומר עכבו ושפק לו חלק מהמים.

אך למרות שלא היה מספיק מים ר' עקיבא התעקש ליטול ידיו, ואמר "מה אעשה שחייבים עליהן מיתה⁸". מוטב אמות מיתה עצמי, ולא אעבור על דעת חברי.

אמרו: לא מעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו⁹.

ודייקו כמה מחברי⁹ מגמ' זו, שנטילת ידיים לחולין תוקנה בדורו של ר' עקיבא, שהרי ר' עקיבא מתבטא "לא אעבור על דעת חבריי", דהיינו שהם היו אלו שתקנו תקנה זו¹⁰.

(5) ויש אומרים ששלמה תיקן טבילת ידיים ולא נטילת ידיים, ואם כן זוהי תקנה אחרת. ולדעה זו אין בגמ' את המילה "נטילת". וראה חגיגה יח ע"ב.

(6) עירובין שם.

(7) ומבאר רש"י מדוע נקרא בשם זה. לביאור הראשון זהו שם מקום, ולביאור השני נקרא על שם מלאכתו שהיה טוחן גריסים. וכמו שזכר ר"י הגרסי לשמש את ר' עקיבא בחייו, זכה גם במותו, וראה מעשה נפלא במדרש משלי פרשה ט. ומעבר להיותו תלמיד מסור לר' עקיבא - כמעט ואין בידינו שום מידע עליו.

(8) ראה סוטה ד, ב: "כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם". ואף שברור שאם ר' עקיבא לא היה נוטל ידיו באותה הזדמנות, לא היה בזה צל צילו של לזלזול, עדיין החמיר ר' עקיבא על עצמו. וכתב הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות שורש א): "זוהי מהפלגת חסידותו". כלומר, אין זה מעיקר הדין, אלא חסידות מיוחדת של ר' עקיבא.

(9) ראה "נתן פרי" על הלכות נטילת ידיים, סימן קנח סוף ס"ק ג. ועוד.

(10) ולקמן נראה שלרוב הדעות נטילת ידיים לחולין היא משום

טעם התקנה לנטילת ידיים בחולין

למדנו שנחלקו ראשוני הראשונים מה הטעם שנוטלים ידיים לתרומה.

אך לשם מה נוטלים ידיים לחולין? הרי שני הטעמים לא שייכים בחולין לכאורה - הטעם של החשש מטינופת נאמר בגלל ש"גנאי לתרומה בכך", אבל בחולין - יאכל כל אדם את מאכלו באופן המתאים לו, ואין הגבלה; ובוודאי הטעם שחוששים לטומאה לא שייך כאן - הלא בחולין אין לנו בעיה לאכול בטומאה???

מסבירה הגמ'¹⁶: "אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא¹⁷: נטילת ידיים לחולין מפני סרך תרומה".

ומסביר רש"י, שהטעם הוא בשביל שאוכלי תרומה יהיו רגילים ליטול ידיהם לפני האכילה, לכן תקנו גם בחולין נטילת ידיים¹⁸.

ומוסיפה הגמ': "ועוד, משום מצוה". דהיינו, טעם נוסף לכך שנוטלים ידיים לחולין, הוא משום "מצוה".

ותמחה הגמ': איזה מצוה יש כאן? ומסבירה, שיש "מצוה לשמוע דברי חכמים"¹⁹.

מקשה התוס'²⁰ מה הם ב' הטעמים הכתובים בגמ', והלא בין הטעם הראשון ובין הטעם השני סבורים שזוהי תקנת חכמים בלבד, אלא שהטעם הראשון מסביר את המטרה שבגללה הם תקנו, והטעם השני לא מסביר מהי מטרת התקנה. אך מלבד זה שהטעם השני פחות מפרט, מהו החילוק העקרוני ביניהם?

ולכן מבאר התוס' שאכן יש כאן ב' טעמים, והדעה השניה סבורה ש"תקנו משום נקיות". לדעה השניה, נטילת הידיים בחולין אינה קשורה לתרומה, אלא יש

(16) חולין קו ע"א.

(17) ראה "דורות האמוראים" (שמואלי) בערכו, שישנם שני רב אידי בר אבין, ורב אידי בר אבין המצטט את ר' יצחק בר אשיאן הינו הקדום מביניהם.

(18) ובכ"ז תקנו רק בפת ולא בשאר מאכלים בהם עלול להיות תרומה. ובטעם הדבר - עיי' בדברי אדה"ז ריש סימן קנח.

(19) והגמ' מביאה הסבר נוסף איזה מצוה יש: "מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר בן ערך" שהוא דרש זאת מפסוק, ונחלקו רש"י ותוס' האם לשיטתו זהו אכן דין דאורייתא או שהוה אסמכתא והוי דין דרבנן בלבד.

(20) ד"ה "מצוה לשמוע דברי חכמים".

עניין ליטול ידיים לחולין בשביל אכילה בנקיות.

וישנם כמה וכמה ראשונים חלקו על התוס', וסברו שאף לפי הטעם השני בגמ', סיבת הנטילה היא בגלל תרומה.

ומה אם כן ההבדל בין שני הטעמים בגמ'?

מסביר הרמב"ן²¹:

"ומה שאמרו: 'ועוד משום מצוה', ופירש אביי: 'מצוה לשמוע דברי חכמים', והיא המצוה הזו בעצמה, שראו להאכיל הכל בטהרה, אמר תחילה שאינו אלא סרך שנהגו ונסרכו בה מפני שראו אוכלי תרומה נוטלים ידיהם; וחזר ואמר: ועוד, שציצו חכמים כן, משום גזירה דתרומה".

דהיינו: שתי הדעות בגמ' סבורות שהטעם לנטילת ידיים בחולין הוא משום סרך תרומה, אלא שנחלקו האם זה מנהג או תקנה. לפי הדעה הראשונה אינו אלא מנהג, שראו שנוהגים הכהנים ליטול ידיים ונמשכו אחריהם, ולפי הדעה השניה זוהי תקנת חכמים, שתקנו בגלל

"סרך תרומה".

ובאופן אחר מסביר בעל האשכול²²:

בתחילה מסבירה הגמ' שזהו משום "סרך תרומה", משום החשש שמא יאכלו תרומה ללא נטילת ידיים, ולאחר מכן מוסיפה הגמ' שאף כשאין תרומה, ומדובר על אדם שאינו כהן, "ואין אתנו נזהר מלאכול אוכלין ומשקין טמאים", עדיין מצוה לשמוע דברי חכמים "אף אי השתא ליכא תרומה וליכא טהרה".

ולסיכום: בידינו ג' דעות בטעם חיוב נטילת ידיים בחולין²³.

לפי דעה אחת חיוב נטילת ידיים קשור לתרומה, ובזה עצמו נחלקו רש"י ורבותיו (ועוד) האם זה משום טומאה או משום נקיות.

ולחלק מהראשונים יש דעה האומרת שבכלל אין

(21) בהשגותיו לספר המצוות שורש א.

(22) עמ' 35 במהדורת אויערבך.

בעל ה"אשכול" הוא ר' אברהם בן יצחק, חמיו של הראב"ד בעל ההשגות, ובעל ה"אשכול" הוא הידוע בכינוי הראב"ד השני (ראב"ד - ר' אברהם אב בית דין). ועיי' במ"ש אודות ה"ראב"דים" בקובצנו "התמים" גיליון מה עמ' 25.

(23) ולפי הרמב"ן יש גם דעה שאין חיוב נטילת ידיים בחולין, ואינו אלא מנהג.

קשר לתרומה, וכל הטעם הוא משום נקיות²⁴.

דעת אדה"ז

מהי דעת אדה"ז? מהו טעם נטילת ידיים לשיטתו?

לכאורה ניתן להבין מלשון אדה"ז ששיטתו כוללת שתיים מהדעות הנ"ל.

בתחילת הלכות נטילת ידיים²⁵, כותב אדה"ז:

"כל האוכל פת שמברכין עליו המוציא צריך ליטול ידיו תחלה אע"פ שאינו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה, לפי שסתם ידים שהסיח מהם דעתו משמירתן הן

שניות לטומאה ופוסלות את התרומה מדברי סופרים עד שירחצם במים כהלכתן, ותקנו אף באכילת חולין משום סרך תרומה, שירגילו ליטול ידיהם בכל אכילה ולא ישכחו ליטול לתרומה".

ומדברי אדה"ז כאן ברור שהסיבה שנוטלים ידיים לפני אכילת לחם חולין היא בגלל אכילת תרומה, שהרי כתב בפירושו "ותקנו אף באכילת חולין משום סרך תרומה".

ומכך שכותב שיש ליטול ידיים למרות "שאינו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה", משמע בפשטות שאלו הן הסיבות לכך שיש ליטול - לכלוך וטומאה, והחידוש הוא - שאף שנראה לסועד שאין מקום לחשש זה, בכל זאת עליו ליטול ידיו.

ועל פניו נראה שאדה"ז משלב בין דעת רש"י ודעת רבותיו, ומבאר ב' סיבות למה חוששים בתרומה - גם טומאה וגם נקיות²⁶.

ובהמשך הלכות נטילת ידיים²⁷ מדגיש אדה"ז את הנקיות, ומדבריו שם נראה שאין חשש של טומאה:

"ועיקר טומאת הידים לא גזרו אלא מפני שהם עסקניות ושמה נגעו במקום מטונף, לכך התקינו נטילה לטהרן מטינופן. אלא שכיון שגזרו עליהן טומאה נטמאו מים הראשונים ונטהרים ע"י שניים".

דהיינו, החשש הוא מטינוף, אלא שבעקבות חשש

(24) ונראה שלדעה זו, הטעם בתרומה הוא משום טומאה, דאם גם בתרומה זה משום נקיות, לא מובן החילוק ביניהם.

(25) ריש סימן קנח.

(26) ראה "אור ההלכה" (להרא"מ דוידוביץ) שפירש כן.

(27) סימן קסב סוף סעי' ה.

הטינוף גזרו חכמים טומאה על הידיים, ולכן מתנהלים לפי דיני טומאה, על אף שאין כאן שייכות באמת לטומאה.

הגדרה זו של אדה"ז מבוססת על שיטת הראב"ד²⁸:

"עיקר טומאת הידיים שאמרנו, לא טומאה ודאית היא אלא טומאת לכלוך מפני מגע זיעה וצואה או שהרג מאכולת, וגזרו עליהם טומאה מאותו לכלוך כאילו נגעו בטומאה ועשו אותם שניות".

דהיינו, עיקר נקודת הענין אינה טומאה, אלא לכלוך. אמנם, בגלל החשש מלכלוך גזרו טומאה על הידיים, על מנת לחייב את הסועד

ליטול ידיים לפני זה.

ועל פניו נראה, שבציטוט הראשון שהובא לעיל אדה"ז מתייחס גם לכלוך וגם לטומאה, כדעת רש"י וכדעת רבותיו, ואילו בציטוט השני אדה"ז מתייחס לכלוך בלבד, כדעת רש"י. ויש ליישב.

[וטעמא בעי: אם חז"ל רוצים לגזור בגלל חשש לכלוך, שיאמרו שהגזירה היא מפני חשש לכלוך. מה טעם ניסחו גזירתם בלשון טומאה?

ואולי יש לומר, שאם היו אומרים ליהודי שעליו ליטול ידיים בגלל החשש שמא ידיו מלוכלכות, היה בודק האם ידיו מלוכלכות או לא, ואם היה חושב שידיו נקיות היה עלול לוותר על נטילת ידיים.

לכן גזרו טומאה על הידיים, וגזרו שאף לכלוך שאינו טמא גורם טומאה, וכך לא יהיה תירוץ לא לקיים את גזירת חכמים, מאחר ובנוגע לטומאה ברור לכל אחד שזה שאינו רואה את הטומאה על הידיים אין לכך כל משמעות]

בזמן הזה

אמנם כל זה טוב ויפה בזמן שיש אכילת תרומה; בזמן בית המקדש, ואולי אפילו בתקופה שלאחריו.

אך כיום - אין בידינו אכילת תרומה, ומדוע עלינו ליטול ידיים לפני אכילת לחמנו? מפני איזה חשש או מתגוננים?

(28) שו"ת "תמים דעים" סימן סז.

הכנה לגאולה, על מנת שנהיה רגילים ליטול ידיים, וכך גם הכהנים יהיו רגילים, וכך לא ייכשלו באכילת תרומה ללא נטילת ידיים.

ובע"ה בזכות ההכנות לביאת המשיח, נזכה להתגלות תיכף ומיד ממש.

אומר אדה"צ²⁹: "גם עכשיו שאין הכהנים אוכלים תרומה מפני הטומאה לא בטלה תקנה זו, כדי שיהיו רגילים בני ישראל כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו לאכול בטהרה".

דהיינו, כל פעם שאנו נוטלים ידיים לסעודה זה בתורת

(29) סימן קנח סעי' א.

ב. מנהגי חב"ד

צעד וצעד ראיתי כי אבא - אבא הוא..."

והרבי ריי"צ מפרט כמה דברים בהם ניכרה "יחודיות של אביו הרבי הרש"ב, וביניהם:

"אבא נוטל ידיו לסעודה לא כמו שאר האנשים; כל האנשים נוטלים ידיהם רק שתי פעמים ואבא לוקח הכד בידו הימנית ונותנו בידו השמאלית ושופך ג' פעמים רצופות על ידו הימנית, ואחרי כן לוקח עוד כד מים, ועל ידי האלונטית לוקחו בידו הימנית ושופך ג' פעמים על ידו השמאלית".

לכאורה זהו התייעוד הראשון למנהג חב"ד ליטול ידיים לסעודה ג' פעמים ובאמצעות מגבת.

ומכאן ואילך, מצינו מקורות רבים בהתפשטות המנהג, עד שבימינו זהו המנהג הפשוט.

הרבנים מתפלאים

סיפר הרבי הריי"צ בשנת ה'תרצ"ו³²: לפני הרבה שנים הייתה שבת בה הגיעו אורחים חשובים מהמפורסמים שבעדת החסידים והם הוזמנו לסעודת שבת על שולחנו של הרבי הרש"ב.

בשעת נטילת ידיים הם הבחינו שהרבי הרש"ב שופך ג' פעמים על כל יד. ונוצר דיבור בנושא בין הרבנים, מה מקור הדין שיש לשפוך ג' פעמים על כל יד בנטילת ידיים (מנהג הרבי רש"ב היה ליטול ידיו ראשון³³, וכנראה הרבנים שמו לב לכך בזמן שהמתינו בתור).

כשהתיישבו לשולחן, זקן הרבנים שאל את אדמו"ר הרש"ב מה מקור הדין שיש לשפוך ג' פעמים על כל יד. והתשובה לבטח הפתיעה אותם:

הרבי הרש"ב התבונן במחשבתו לרגע, ואחר כך ענה

כתוב בספר המנהגים³⁰: "בנטילת ידיים מנהג אנ"ש הוא לבדוק מתחלה שיהיו הידים נקיות, ואחר כך ליטול ג' פעמים".

ועוד: "נטילת ידיים לסעודה ג' פעמים רצופות" (ולא לסירוגין).

וציטוט שלישי הנוגע לעניינינו: "נטילת ידיים לסעודה ג' פעמים עם אלונטית - כבר נתפשט זה בקרב כל החסידים".

אך לא תמיד זה היה מנהג חסידי חב"ד.

מנהג חב"ד הנוכחי התחיל להתפשט מתקופת הרבי הרש"ב והמשיך וחדר לאט לאט, עד לדור השביעי בו המנהג מקיף את כל חסידי חב"ד.

ונראה כמה סיפורים על המנהג והתפשטותו.

חוויות ילדות

כמדומה שהמקור הראשון למנהגנו ליטול ידיים ג' פעמים הוא סיפורו של אדמו"ר הריי"צ, אותו חווה לפני גיל 7.

הרבי הריי"צ מספר³¹ שהוא היה מוטרד מזה שאביו הרבי הרש"ב מתפלל לאט ובוכה בתפילתו. דודו הרז"א אמר לו שאביו לא יודע לקרוא כל כך טוב, דבר שלא שיפר את הרגשתו.

אמו הרבנית שטערנא שרה שלחה אותו לסבתו אם הרבי רש"ב, הרבנית רבקה.

הרבנית רבקה הרגיעה אותו וענתה לו:

"אביך חסיד גדול וצדיק, וכל מלה ותיבה שהוא מוציא מפיו חושב תחלה פירושה של התיבה מה שהוא מדבר".

מספר הרבי הריי"צ: "מני אז נשתנה יחסי אל אבא, ידעתי כי אשר אבא מופלא הוא משאר אנשים, ועל כל

(32) ספר השיחות תרצ"ו עמ' 98.

(33) "יראת ה' אוצר" עמ' 69 בשם זקני ר' פולע כהן.

(30) עמ' 21.

(31) ליקוטי דיבורים ליקוט לו.

"הרבי נטל ידיו שלוש פעמים, עם מגבת; הרבנית נחמה דינה - שלוש פעמים בלי מגבת, והרבנית - שני פעמים על כל יד"

עוד מספר הרבי הריי"צ, שפעם היה אורח (בשבת פרשת תולדות ה'תרנ"ד) שאחרי שראה איך הרבי הרש"ב נטל ידיו ג' פעמים עם מגבת, עשה גם כמותו, והרבי הרש"ב הסתכל עליו במבט חזק.

לאחר מכן הסביר הרבי הרש"ב לרבי הריי"ץ שאצל יהודי בן תורה ובפרט עוסק בחסידות ובהשכלה, אם הוא עושה הידור זה חייב להיות בגלל שהוא נמצא בדרגה זו, והרבי הרש"ב התבונן לראות האם אותו אורח נמצא בדרגה זו, או שהוא רק "מחקה" אותו.

במסעדה של שרייבר

ועדות מיוחדת "מאחורי הקלעים": הרב ישראל גייקובסון שהיה מראשוני וחשובי חסידי חב"ד באמריקה, ערך נסיעה מיוחדת לאדמו"ר הריי"צ בשנת ה'תרצ"ז.³⁹

הרב ישראל גייקובסון

בין חוויותיו, מופיעה האנקדוטה הבאה:⁴⁰

בשבוע הראשון לשהותי בויהי הייתי סועד במסעדה של שרייבר על ה"דונאי". בהיותי שם פעם באחד מתשעת הימים, ראיתי את הרבי שליט"א⁴¹ בא עם הרבנית שתליט"א והרבנית נחמה דינה שתליט"א.

מובן שנשארתי לשבת במקומי, ומרחוק עקבתי במבטי לאופן נטילת הידים שלהם לסעודה. הרבי נטל ידיו שלוש פעמים, עם מגבת; הרבנית נחמה דינה - שלוש פעמים בלי מגבת, והרבנית - שני פעמים על כל יד.

ר' ישראל גייקובסון התרגש מאוד מהמחזה, והוא ממשיך וכותב בזכרונותיו:

מראשי המדברים - ראה "אבני חן" (שם), מאחר ומסגנון הסיפור משמע שהשאלה נשאלה על ידי רבנים לא חב"דיים. ולמרות סברות אלו ייתכן שהוא היה השואל באחד מהסיפורים הנ"ל, ואין הכרח לחדש שהסיפור אירע ג' פעמים.

(39) ראה אודותיה ב"זכרון לבני ישראל" פרק לה.

(40) שם עמ' רג.

(41) תיאור זה פורסם בה'תש"ל, וא"כ אין הכוונה לכ"ק אדמו"ר הריי"צ, אלא לכ"ק אדמו"ר מה"מ.

שאמנם אינו זוכר ברגע זה את המקור, אך מכיוון שהוא נוהג כך זה וודאי כתוב.

וסיפר הרבי הרש"ב מדוע הוא בטוח שזה וודאי כתוב:

לפני הבר מצוה קרא לו אביו הרבי המהר"ש, ואמר לו שעליו ללמוד טוב את ההלכות הנוגעות למעשה בפועל.

ואז הוא חזר על כל ההלכות עם כל אברי הגוף, ועם כל אבר הוא חזר על ההלכות השייכות אליו, ולכן, אם בפועל הוא נוטל ידיו ג' פעמים, כנראה שזה אכן כתוב.

ומסיים אדמו"ר הריי"צ, שכמובן התפרסם הדבר בין החסידים שיש ליטול ידיים ג' פעמים, ולהחזיק את הכלי באמצעות מגבת.

[אף שלא מוזכר בסיפור שהרבנים שאלו גם על החזקת הכלי באמצעות מגבת, משמע מדברי הרבי הריי"צ בסיום הסיפור שאף זה היה חידוש שהתפשט מאז].

ופעם נוספת אירע כעין זה באסיפת רבנים של גדולי ישראל, בנוכחות ר' חיים מברסקי ועוד, והרבנים שאלו את הרבי רש"ב לפשר הנהגתו ליטול ידיים ג' פעמים, והרבי רש"ב ענה להם שבזה הרגע אינו זוכר מקור הדברים, אך אם הוא עושה כן אזי יש לכך מקור, ואף להם סיפר שהרגיל את גופו לכך.³⁴

הרב מנחם מענדל חן

ולאחר מכן הראה להם את המקור.³⁵ ובמקום אחר³⁶ הרבי אומר שהרמ"מ חן³⁷ שאל את הרבי הרש"ב שאלה זו (ואולי הכוונה לאחד משני הסיפורים הנ"ל בהם שם השואל לא פורש³⁸).

(34) תורת מנחם ח"ז עמ' 42, ושם הרבי אומר שכנראה סיפור זה אירע פעמיים, עם פרטים קצת שונים.

(35) וכפי שיפורט לקמן בע"ה.

(36) כת"י שצוטט בכמה מקומות, וביניהם ב"שולחן מנחם" ח"א סימן קיה.

(37) בנו של הרד"צ חן. מהדמויות הבולטות ביותר שבין רבני חב"ד בדור החמישי.

אביו הרד"צ נהג לומר: "ידוע אני כי בני יודע ללמוד יותר טוב ממני. ואני יותר גדול מבני: לי יש בן יותר טוב מאבא שלו". נהרג על קידוש ה' במהלך פעולותיו להצלת יהודים ה"ד."

אריכות על גדלותו ועל תולדות חייו ניתן לראות בספר "אבני חן" פרק כז.

(38) אך קצת דוחק שזה היה באירועים הנ"ל, מאחר והרמ"מ חן אף פעם לא היה זקן הרבנים משום שהוא נהרג על קידוש ה' בגיל 39 בלבד. ואף נראה בעיני דוחק לומר שהוא היה השואל באסיפת הרבנים (על אף שהוא השתתף באסיפות הרבנים והיה

נראה כי ישנם ג' דרגות: דברי אדה"ז בשולחן, דבריו בסידורו, והמנהג בפועל.

ובכן:

כותב אדה"ז בשולחן⁴⁹, שישנם ב' מצבים⁵⁰:

"זה עשה עלי רושם אדיר בראותי איך שהיסוד של דרכי חסידות חב"ד השתרשה בפנימיות ומתבטאת בהידורי מצוה ששייכים אליה"⁴².

סיכום התפשטות המנהג

עד תקופת הרבי הרש"ב לכאורה אין

שום תיעוד למנהגיו בנטילת ידיים, לא למנהג ליטול ג' פעמים⁴³, ולא למנהג ליטול עם מגבת⁴⁴, ואדרבה, הרבי ריי"צ רואה זאת כהנהגה ייחודית של אביו כמו שראינו לעיל (ונראה שאפילו דודו הרז"א לא נהג כך⁴⁵).

רק מתקופת הרבי הרש"ב אנו רואים תיעודים של מנהג זה, והוא מתפשט טיפין טיפין, ולא נהיה מנהג מחייב בבת אחת.

ותירה מזו, הרבי מספר⁴⁶ שפעם מישהו שאל האם ליטול ידיים ג' פעמים ולהחזיק את הנטלא עם מגבת, ואמרו לו שהידורים אלו לא שייכים אליו⁴⁷.

אך כיום הידורים אלו התפשטו בין כל חסידי חב"ד "כדבר פשוט"⁴⁸.

להלן נלמד על הטעמים ההלכתיים להידורים אלו.

מה ההלכה?

לפני שנרחיב על ההידור, נראה מה הבסיס והיסוד ההלכתי.

כמה פעמים צריך ליטול ידיים מעיקר הדין?

שיטת אדה"ז בסידורו

ובסידורו⁵² מביא אדה"ז חומרא שלא מובאת בשו"ע:

"הרוצה לקיים מצות נטילת ידים לדברי הכל, צריך לזהר לשפוך על כל יד ב' פעמים לעולם אף ששפך רביעית ויותר... כי המים שעל היד משפיקה הראשונה נטמאו מהיד, והמים השניים מטהרים את הראשונים".

ומציין אדה"ז לשיטת הראב"ד והרשב"א⁵³ המחמירים, על פי הירושלמי ושיטת ר' יוסי במשנה.

להלן נבאר את שיטת ר' יוסי לדעת הראב"ד⁵⁴:

המשנה אומרת⁵⁵ שלפי ר' מאיר אם נטל שתי ידיו

(49) סימן קסב ס"א.

(50) כל עוד וידי נקיות, וכפי שיבואר לקמן.

(51) בין אם נוטל רביעית על כל יד, ובין אם נוטל באותה רביעית את שתי ידי ביחד.

(52) "סדר נטילת ידים" סעי' ב.

(53) זהו הרשב"א הידוע - ר' שלמה בן אדרת, תלמידם של רבינו יונה והרמב"ן. ואינו הרשב"א מבעלי התוס' המצוין לקמן.

(54) נסביר להלן לפי הבנתי בדברי אדה"ז שם (ובחלק מהמהדורות הורידו את ההפניות לשו"ג).

ולכאורה עיקר הדברים מתאימים גם לשיטת הרשב"א, והזכרנו בפנים רק את הראב"ד.

(55) ריש פ"ב דמסכת ידים.

(42) אינני יודע ממה בדיוק נבעה ההתפעלות. האם מנהג זה בכלל לא היה נפוץ בין חסידי חב"ד, או שלא היה נפוץ בין נשים; או להיפך - שהוא התפעל מזה שכל אחד נוהג באופן אחר ואף אחד לא מרגיש צורך לחקות מישהו אחר. מעניין.

(43) אמנם ב"אשכנח דרב"י עמ' 62 כותב ש"מרגלא בפומיהו דאנ"ש שמקובל הוא מאדמו"ר נ"ע". אך אין בזה מסורת כתובה, ואפילו אין מקור ברור למקור השמועה שבע"פ.

(44) וראה בסוף דברינו שלר' הלל מפאריטש היה כלי לנטילת ידיים עם ג' ידיות, ומה שממע שהוא נטל רק ב' פעמים לסירוגין ובלי מגבת, וכפי שיבואר שם.

(45) ובנוגע לאמו וסבתו ניתן לשער שהם לא נהגו כך, מכך שאפילו לאחר שהמנהג התחיל להתפשט, עדיין הרבניות לא נהגו בו לגמרי, וכפי שראינו בספרו של ר' ישראל גייקובסון.

(46) תורת מנחם ח"י עמ' 197.

(47) וב"אשכנח דרב"י עמ' 63: "מפורסם בין אנ"ש שרבינו נשמתו עדן אמר פעם לאחד שעניין זה... שייך רק ליחיד סגולה המוחזקים למהדרים בכל הנהגותיהם ולא כל הרוצה ליטול השם בזה יכול לבוא וליטול".

(48) תורת מנחם שם.

משפיעה אחת זה לא מועיל, אלא אם כן כמות המים הייתה רביעית. ואם לאחר שנטל ידיו ברביעית של מים נפל ככר של תרומה לתוך מי הנטילה, הככר טהור.

ר' יוסי חולק ואומר שהככר יהיה טמא.

ישנם כמה מחלוקות בהבנת המשנה.

א. לפי הרשב"א משאנץ⁵⁶ והרא"ש⁵⁷ ר' יוסי מסכים ששפיכה אחת של רביעית מטהרת את הידיים לגמרי, אלא שלמרות זאת המים טמאים וממילא הככר טמא⁵⁸. אך הראב"ד חולק ואומר שדעת ר' יוסי היא שכמו שהמים טמאים ומטמאים את הככר, כך גם הידיים טמאות, כל עוד ולא שפך על ידו שתי שפיות.

ב. הרמב"ם מסכים עם הראב"ד שגם מי שנטל ידיו ברביעית מים צריך לטול ידיו פעם שניה (בשונה מדעת הרשב"א משאנץ והרא"ש).

אך נחלקו הרמב"ם והראב"ד האם דין זה נאמר רק לגבי תרומה או גם לגבי חולין;

הרמב"ם⁵⁹ פוסק ש"הנוטל ידיו לתרומה צריך לחזור לטול פעם שניה" (ומדובר על מי שנטל ידיו ברביעית⁶⁰).

ומשיג עליו הראב"ד וכותב "ואף לחולין". כלומר, למרות שהמשנה עוסקת בדיני תרומה, הראב"ד סבור שדין זה שרביעית מים לא מספיק לטהר את הידיים בשפיכה אחת תקף גם לגבי חולין.

והכסף משנה⁶¹ מסביר שהרמב"ם חולק וסבור שהחוב לטול פעם שניה נאמר רק על תרומה; ואמנם בדיני נטילת ידיים לסעודה⁶², הרמב"ם לא כותב שיש לשפוך פעמיים.

ג. וכל זה לא מספיק.

כמה מרבתינו סבורים שההלכה היא להקל כדעת ר' מאיר⁶³, אך הראב"ד סבור שההלכה היא כר' יוסי

(56) תלמידו של ר' יוסי. הזקן. מגדולי בעלי התוס'.

(57) בפירוש למשנה על אחר.

(58) נראה לבאר שהטומאה עברה מהידיים למים.

(59) פ"א מהלכות מקואות ה"ג.

(60) שהרי לפי הרמב"ם נטילה פחות מרביעית אינה נקראת נטילה כלל. ואכ"מ.

(61) שם.

(62) הלכות ברכות פ"ג.

(63) ראה תו"ט על המשנה. ואף שהכלל הוא שבמחלוקת ר' יוסי ור' מאיר הלכה כר' יוסי (ראה אנצ"ת ערך "הלכה" ו"ט") לכאורה הם פוסקים כך בגלל שמחלוקת זו קשורה למחלוקת נוספת, כמבואר בתו"ט שם.

ולהעיר: אף הרמב"ם פוסק כר' מאיר, ובכ"ז הוא אומר שבתרומה

להחמיר⁶⁴.

ולסיכום: הראב"ד סבור שתמיד חייבים לטול לפחות פעמיים אפילו אם נוטל רביעית בבת אחת, מפני ש'מסביר שלפי ר' יוסי הידיים עדיין טמאות אחרי הנטילה הראשונה, ועוד, ש'דינו של ר' יוסי תקף גם לחולין, ו'הלכה כר' יוסי'.

ואדה"ז בסידורו כותב להחמיר לכתחילה כשיטת הראב"ד, ולכן יש לטול פעמיים אף אם נטל רביעית מים על כל יד.

ועדיין מנהגנו לא ברור - הרי אף אם ננהג כדברי אדה"ז בסידורו להחמיר ככל הדעות, עדיין אין צורך לטול ג' פעמים. ומה המקור למנהגנו⁶⁵?

המקור: הריב"א

המקור אותו נתן הרבי הרש"ב להנהגתו⁶⁶ הוא מדברי הריב"א⁶⁷ ב"הגהות אשרי"⁶⁸. וב"ספר המנהגים"⁶⁹ ההפנייה היא לדברי הריב"א המובאים בבית יוסף בחלק יורה דעה⁷⁰. והעיקרון זהה ומופיע בב' מקורות.

וכך מבואר שם⁷¹: אחרי שמכשירים את הבשר יש להדיח אותו ג' פעמים, והפעם השלישית היא כדי "לטהר מים השניים שנגעו בראשונים"⁷².

יש לטול ידיים פעמיים, וזאת משום שיש לו פרשנות אחרת לגמרי במשנה. ובכמה ספרים דנו בביאור שיטת הרמב"ם. ראה

(64) כן מובן מהפניית אדה"ז בסנט"י כאן.

(65) אמנם ב' פעמים אדה"ז כותב לטול ג' פעמים, והיה נראה שניתן למצוא משם מקור למנהגנו, אך הרבי (שלחן מנחם סימן קיח) מבאר שאינם יכולים לשמש כמקור מאחר ושם מדובר על ג' פעמים בגלל סיבה מיוחדת. במקור הראשון (סימן קסב סעי' ה) מדובר על ג' פעמים בגלל שהידיים היו מלוכלכות בהתחלה, ובמקור השני (סימן קסב סוף סעי' ו) מדובר על מקרה בו נוטל פחות מרביעית, ולא כפי מנהגנו לטול מלוא חפניים מים. ועיי' באריכות במקורות הנ"ל, ותן לחכם ויחכם עוד.

(66) מובא בדברי הרבי והרבי ריי"צ במקורות הנ"ל.

(67) היו שני ריב"א - סבא ונכד. הסבא מתלמידי רש"י, והנכד חי כעבור כדורותיים.

אינני יודע מי מביניהם הוא בעל החידוש.

(68) "הגהות אשרי" - הגהות ותוספת פסקים על דברי הרא"ש המכונה "אשרי".

(69) עמ' 21.

(70) בית יוסף סימן סט סעי' ב.

(71) "הגהות אשרי" חולין פרק ח סימן מג. בית יוסף שם.

(72) והשאלה מתבקשת: הרי בהכשרת הבשר אנחנו מחפשים שלא יהיה דם, ומה הקשר לטהר את המים? וראה "נר ישראל מליחה" עמ' מג מ"ש בזה.

ובכל מקרה, ברור שאם בהדחה אנו מחפשים טהרה יתירה, כל שכן בנטילת ידיים שאנו מחפשים טהרה יתירה.

הרב שלום משאש אצל הרבי מהר"ם, ל"ג בעומר ה'תש"נ

שו"ת
שמש ומגן

שפיכה יש רביעית ויותר, ובכך יוצאים גם עפ"י שיטת הראב"ד והרשב"א שחייבים מים שניים, אף שהמים הראשונים יש בהם רביעית".

המנהג שנתפשט ומתואר כאן, מתאים עם דברי אדה"ז בסידורו למי ש"רוצה לקיים מצות נטילת ידיים לדברי הכל", וכפי שהובא לעיל.

ובדומה לכך, מתאר הרב משאש את מנהג נטילת ידיים במרוקן⁸⁰:

"אמנם צריך אתה לדעת כיצד הוא סדר נטילת ידיים במרוקן... שעל פי רוב מביאים כלי גדול לנטילת ידיים שמחזיק כמה רביעיות, ושופכין על כל יד לבדו הרבה יותר מרביעית. ואחרי זה חוזרין לשפוך על שני הידיים בבת אחת, יותר הרבה מרביעית. ובזה יוצאים מכל ספק שיש בנטילה כאשר אין רביעית".

וממשיך בפסקי תשובות שם: "והנהגים עפ"י תורת הקבלה נוהגין ליטול ג' פעמים על כל יד ויד".

וכן המנהג הנפוץ בקרב קהילות רבות מאחינו הספרדים⁸¹.

עד כאן המנהגים הרווחים בעם ישראל.

ומנהג הרבי - ייחודי: "נוטל בד"כ ד' פעמים על יד ימין וה' פעמים על יד שמאל, לבד כשנוטל ברבים בהתוועדות שאז נוטל בד"כ ג' על יד ימין וג' או ד' פעמים על יד שמאל⁸²".

ואיני יודע מהו טעם המנהג⁸³.

(80) שו"ת "שמש ומגן" ח"ב סימן עא.

(81) ראה ילקוט יוסף "לקט בעניני ברכות" - תשע"א, סימן קסב סעי' א. "הלכה ברורה" ח"ט עמ' רסד. וכן עמא דבר.

(82) "מעשה מלך".

(83) ולהעיר שמנהג הגר"א בנטילת ידיים של שחרית ליטול ד' פעמים על כל יד (ראה משנה ברורה סימן ד סק"י). והרבי ריי"צ נשאל על ידי אחד החסידים האם כן מנהגו, ושלל זאת (אג"ק ח"א עמ' רב ואילך).

ומוסיף ה"בית יוסף"⁷³ "וכהאי גוונא אומר ריב"א גבי נטילת ידיים". ופשטות דבריו, ש כמו שבהדחת בשר אנו מחמירים להדיח פעם שלישית את הבשר כדי לטהרו מהמים את המים השניים, כך גם בנטילת ידיים יש חומרא ליטול פעם שלישית על מנת לטהר את המים השניים⁷⁴.

אך, מדברי הריב"א⁷⁵ מובן שלאחר שנטלו ידיים ג' פעמים אין צורך להגביה ידיו, ואילו הרבי רש"ב נהג בכל זאת להגביה ידיו?

נראה שמנהגו זה של הרבי הרש"ב מושתת על דברי האר"י המבאר את הצורך בהגבהת הידיים על פי קבלה⁷⁶, ואין בזה עניין על פי נגלה.

מנהג ישראל

בקרב חסידי חב"ד נקבע לחוק שנוטלים ידיים ג' פעמים⁷⁷.

והרבי מביא שבין המקובלים יש דעות חלוקות האם ליטול ג' פעמים או ב' פעמים⁷⁸.

ונראה מקורות בודדים על מנהג ישראל הפעיל בקהילות השונות:

כתב ה"פסקי תשובות"⁷⁹:

"נתפשט המנהג כן בכל תפוצות ישראל ליטול שני שפיכות על כל יד. ואפילו שכהיום המים מצויים ובכל

(73) שם.

(74) נראה שהרבי רש"ב נהג כוונתו להריב"א, אך לא מטעמיה. מדברי ההגהות אשרי בחולין משמע שהריב"א עשה זאת כדי להניצל מהחשש שהמים שיצאו מחוץ ליד יחזרו ויטמאו את היד, ובעיקרון הפתרון הוא להגביה ידיו על מנת שהמים לא יחזרו, "לפיכך אנו נוטלין שלושה פעמים ואין חוששין", כלומר, ואיננו צריכים את הפתרון של הגבהת הידיים.

ולכאורה מטרת אדמו"ר הרש"ב לא הייתה להימנע מהצורך בהגבהת הידיים, מאחר והוא כן הגביה ידיו לאחר הנטילה למרות שנטל ג' פעמים (לקוטי דיבורים עמ' 632).

אלא יותר נראה שהרבי רש"ב למד מדברי הריב"א שיש בנטילה השלישית עניין של תוספת טהרה, ובגלל זה הוא אימץ הנהגה זו. וכן כתב ב"הערות התמימים" צפת גליון קיט עמ' 96.

וב"דובר שלום" עמ' נה ואילך האריך להסביר את הפרשנויות השונות בדברי ריב"א, ואת זה שאדמו"ר רש"ב החמיר דווקא על פי המבואר ב"הגהות אשרי" בחולין. עיי"ש.

(75) המובא בהערה הקודמת.

(76) שער המצוות פרשת עקב. ואף המג"א סימן קסב סק"א כתב שיש עניין בהגבהת הידיים על פי קבלה.

(77) כפי שהובא לעיל משיחת הרבי.

(78) שלחן מנחם סימן קיח. וש"נ.

(79) סימן קסב סעי' ה.

נטילה עם מגבת

וממנהג חב"ד שהינו נחלת קהילות נוספות, נעבור למנהג שלכאורה הינו מנהג ייחודי לגמרי - נטילת ידיים עם מגבת.

על בסיס ושורש המנהג נלמד מדברי אדה"ז בסידור⁸⁴:

"ולכן צריך לשפוך ב' פעמים רצופים⁸⁵, ולא יגע בכלי בידו הלחה בין שפיכה לשפיכה פן יגע בידו השניה בלחלוחית זו שעל הכלי שבאה ממים טמאים שעל ידו הראשונה.

ואף שיחזור וישפוך על ידו השניה שתי פעמים, אין המים שעל יד זו מטהרים את הלחלוחית מים טמאים שנטמאו מיד הראשונה".

כלומר: כשנוטל ידיו ב' פעמים עליו ליטול שתי פעמים רצופות על כל יד, מאחר ואם יטול לסירוגין, תיווצר בעיה: הרי יצטרך דבר ראשון ליטול את יד ימינו, ולאחר מכן יחזיק את הספל ביד ימין על מנת ליטול יד שמאל, הרי שהספל קיבל לחלוחית מים טמאים מידו הימנית, ולאחר מכן ישוב ויאחז הספל ביד שמאל (בשביל ליטול את ימינו), ואז יד שמאל תטמא מן המים של הנטילה הראשונה של יד ימין, וכעת כבר לא יעזור כשיטול את יד שמאל פעמיים נוספות, מאחר ומי הנטילה לא מטהרים מים שנטמאו מיד אחרת.

אבל כאשר נוטל ברצף ולא לסירוגין אין חשש זה, מאחר שאינו חוזר ואוחז בכלי אחרי שנגע בו בידו הרטובה.

[והרבי מביא⁸⁶ שהיו צדיקים וחסידים שמצאו פתרון אחר במקום ליטול ברצף:

הם נטלו ידיים ב' פעמים לסירוגין, אלא שהכלי של נטילת ידיים היה שונה מכלי רגיל, והיו לו שלוש ידיות ולא שתיים כמקובל - וכך הם פתרו את הבעיה: בנטילה הראשונה היד יבשה, ועבור שלוש הנטילות הבאות יש להם שלוש ידיות]

(84) סנט"ר ס"ב.

(85) וכמדומה שכן המנהג הנפוץ בעם ישראל, שנטילת הידיים לסעודה תהיה "רצופים" ולא "לסירוגין".

(86) ראה שולחן מנחם סימן קיח בנוגע להגה"צ מזיטשוב ולהרה"צ ר' הלל מפאריטש. ועיי' בהערות שם.

(ומשמע, שר' הלל פאריטשער אימץ פתרון אחר מהפתרון אותו אימץ אדה"ז. כלומר, העדיף כלי עם ג' ידיות מאשר ליטול "רצופים". ויל"ע)

נטלו ידיים
ב' פעמים
לסירוגין, אלא
שהכלי של
נטילת ידיים
היה שונה מכלי
רגיל, והיו לו
שלוש ידיות
ולא שתיים
כמקובל

ומקור מעניין:

ונראה לאור זאת, שהצורך במגבת הוא בגלל החשש שמא בטעות מי הנטילה הראשונים⁸⁷ שהם טמאים עלולים להנתז קצת על הכלי, ולאחר מכן כשיקח את הכלי ביד הנטולה על מנת ליטול את ידו השניה, עלול לקבל רטיבות מהכלי ולהיטמא שוב. ולכן מחזיקים באמצעות מגבת⁸⁸.

[אגב: לאור זאת מובן שבנטילה בבוקר⁸⁹ שנוטלים לסירוגין יש חשיבות יתירה ליטול עם מגבת, מאחר ושם החשש הוא לא רק שמא המים יינתזו על הכלי, אלא בפועל הכלי עובר מיד ליד שוב ושוב⁹⁰]

אמנם כמדומה שאין כל כך מי שנוהג היום במנהג זה, מצאנו מקור ותיק למנהג: בספר "לקט יושר"⁹¹ שהוא מנהגי בעל "תרומת הדשן"⁹², כתב⁹³: "כשבא לאכול נוטל ידיו כמו בשחרית". ומה היה המנהג בשחרית? "שפך על יד ימינו ג' פעמים, ונתן בגד על יד ימינו, ונוטל הכלי בימינו ושפך על שמאלו ג' פעמים". והנה, ראינו שכבר אחד מרבותינו הקדמונים נהג במנהג זה.

ומנטילת הידיים שהיא הכנה לאולה, נזכה בע"ה להתגלות מלכנו משיחנו תיכף ומיד ממש!

להערות: eiser770@gmail.com

(87) ואולי חוששים גם לטומאת המים השניים, אף שחומרתם פחותה.

(88) וראה "הערות התמימים" כפר חב"ד גיליון קצד, שהסביר את טעם המנהג קצת אחרת.

(89) היינו הנטילה השניה, בה אומרים ברכת "על נטילת ידיים". (90) "דובר שלום" עמ' יט.

וא"כ, יש מקום לשאול: הרי משמע מדברי אדה"ז שבנטילת ידיים לסעודה יש ליטול ברצף בשביל למנוע את הבעיה של הרטיבות שעוברת מיד ליד. ומדוע לא תקנו אף בבוקר ליטול רצופין?

אלא שהרוח רעה שיש על הידיים בבוקר אינה יורדת אלא בנטילה לסירוגין (כן מובן מדברי אדה"ז מהדו"ק סימן ד סעי' ד. ומפורש יותר במשנה ברורה סימן ד סק"י, אג"ק הרבי רי"צ ח"א עמ' רג שכן הוא על פי קבלה, ועוד), ולכן לא היה ניתן להיעזר בפתרון זה.

(91) הרבי אומר על ספר זה ש"אופן כתיבתו כמו חסיד שכותב הנהגותיו של רבו". וראה בנסמן בהערה הבאה.

(92) ואודותיו ב"התמים" גיליון מ עמ' 9.

(93) עמ' 33.

נרות להאיר
פרסום משיח

בית המקדש בחלקו של בנימין

יריעה מיוחדת לרגל יום הכתרת
המלך - סיפורים וגילויים מעבודתו
של המזכיר הרב **בנימין קליין** ע"ה
בקודש פנימה בקשר להתגלות
כ"ק אדמו"ר שליט"א כמלך
המשיח • **לְבַנִּימָן אֶמֶר**

ישראל הכהן ברנדלר

בהתקרב יום הבהיר י' שבט, יום
הכתרת כ"ק אדמו"ר
שליט"א, מתלהטת האש בהיכלי ישיבות
תומכי תמימים ובקהילות אנ"ש. אור וחום
ההתקשרות לנשיאנו, לתורתו ולהוראותיו -
אשר "כולא חד" - הולך הלך וגדול בה.

בתקופתנו, מאז שנת תשנ"א מלכותו - שנה
שמלך המשיח נגלה בו, זכינו לאור חדש. מה
שבעבר היה ברור ליחידי סגולה בלבד הפך
כיום לנחלת הכלל: חיזוק ההתקשרות וקבלת
נשיאותו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הן הן קבלת
מלכותו כמלך המשיח, מהרה יגלה אכ"ר.

ואכן, כבר בשנת תשנ"ב חתמו רוב אנ"ש על
כתב קבלת המלכות בסמיכות ל' שבט. הדבר
נעשה במסגרת מבצע התעוררות של כו"כ
שלוחים, בעידוד רבני אנ"ש ובדחיפה מאחורי
הקלעים של ה'חזו"ר הרב יואל הכהן כהן
ע"ה². בשנה שלאחריה, נערך מעמד קבלת
המלכות העולמי שבו עודד הרבי ב'סאטעלייט'
את שירת ה"יחי". מאז הדבר הולך ומתפשט
בכל השנה בכלל, ובקשר עם י' שבט בפרט.

למעשה, "נעוץ סופן בתחילתן"; כבר באותו
מאמר יסוד של נשיאותו ומלכותו הק' הבהיר
הרבי את הכל: דורנו הוא "הדור השביעי", דור
הגאולה שבו תומשך השכינה "למטה בארץ",
וסביב זה וליעד זה סובבת כל עבודת דורנו
בהפצת היהדות ופרסום אלוקות בעולם.
סיום המאמר וחזרתו מהווה המשך ישיר לכך
בקביעה: "והוא יגאלנו!"

*

המזכיר הרה"ח הרה"ת ירחמיאל בנימין
הלוי קליין ע"ה, זכה לשמש בקודש
כמזכירו של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

(1) כלשון כ"ק אד"ש מה"מ בנוגע לב' ניסן - ליקוט
מענות קודש תשמ"א עמ' 81.

(2) מפי השליח הרב יוסף יצחק שי' פריז, מיוזמי
ההתעוררות בעניין בתשנ"ב ואחינו של ר' יואל.

(3) נסקר בארוכה בקובץ 'העובדות שמאחורי
הסאטעלייט' (הוצאה חדשה - י' שבט תשפ"ג).

הרב קליין ניצב על משמרתו (נעמד שני משמאל) ביחידות של רה"מ מנחם בגין

ארץ הקודש ויושביה.

בצורה שאין לה אח רוע בהיסטוריה, עמד הרבי בקשר רצוף

עם מקבלי ההחלטות בצמתיים המכריעים ביותר בביטחון ובממשלה. הרבי השפיע ודחף בכל דרך לנצחון ובטחון העם היושב בציון ויהדות התפוצות, כשהוא מקיים הלכה למעשה את סימנו של מלך המשיח: "וילחם מלחמות הרב בניהול רבים מקשרים אלו היה מעורב המזכיר הרב קליין, המזכיר ששלט בשפה העברית בצורה מלאה. במשך השנים הוא נפגש ושוחח רבות עם אישים מדיניים ובטחוניים ישראלים; ייתכן שבשל כך זכה שהרבי יציגו בפני ראש הממשלה דאז, מר מנחם בגין, בכינוי: "מיין גענעראל" [=הגנרל שלי].

לפנינו לקט של התייחסויות הרבי בקשר עם התגלותו כמלך המשיח וסיפורים מיוחדים בנושא, כפי שנמסרו וסופרו ע"י המזכיר הרב קליין, שהיה מעורב בעצמו ועד ראיה לדברים.

למרות שר' בנימין "הורם מעם" לשמש ב"קודש הקודשים", היה הוא ללא "פרוכת" - ללא מחיצות המבדילות בינו לבין העם; הוא ידידותי להפליא ואהוב בקרב אנ"ש והתמימים. הדבר התבטא גם בכתיבה לרבי וקבלת התשובות שנעשו באמצעותו: פעמים רבות היה נוהג בעין טובה ומשתף אף בדברים שמסביב - מעבר למסירת נוסח התשובה של הרבי וכן היה 'נכנס' בעצמו לעניין מתוך אכפתיות אישית. הדבר בא לידי ביטוי בכמה מהתשובות שלפנינו כפי שיוכח הקורא.

הסיפורים כולם הובאו ב'כלי ראשון' מפי בעלי המעשה עצמם או לפי תיעודים אותנטיים ומהימנים, תוך השקעת מאמץ מיוחד לדייק ולאמת כל פרט.

(6) הדבר אירע בעת ביקורו המפורסם של מר בגין אצל הרבי בב' מנחם אב תשל"ז.

שליט"א עשרות שנים. לליובאוויטש הגיע ממשפחה ירושלמית שורשית שהתגוררה בשכונת בתי אוגריין, וכבר בתקופה הראשונה להתקרבותו לחב"ד נחשף למהותה של ליובאוויטש כ'מלכות'. כך הוא סיפר ברבות השנים:

"בבחרותי עברתי ללמוד בישיבת 'תורת אמת' בירושלים, שם התוודעתי לעומקה של תורת חסידות חב"ד. באותה תקופה פגשתי יהודי מארצות הברית שהגיע לביקור בארץ ישראל - יהודי שלא נמנה

עם חסידי חב"ד. התעניינתי אצלו האם הוא מכיר את ליובאוויטש, והלה השיב בחיוב. הוספתי לשאול: "איזו חסידות גדולה יותר, חסידות פלוגית או ליובאוויטש?". הוא הרבה לרגע קט, ואז השיב: "לאחרים יש אולי בנינים גדולים יותר, אבל ליובאוויטש היא מלכות".

"בשעתו", סיפר ר' בנימין, "לא תפסתי למה הוא התכוון. מאוחר יותר, כשהגעתי ל-770 וזכיתי להיות מזכירו של הרבי, התחלתי להבין עד כמה ההגדרה 'מלכות' הולמת את הרבי. בכל פרט רואים אצל הרבי הנהגה של מלכות אמיתית".

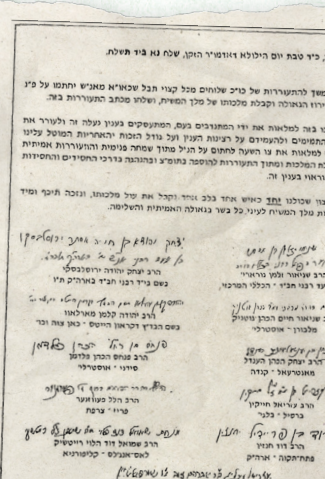
בהזדמנות אחרת, בהתוועדות שנערכה בשנת נפלאות גדולות⁵, שיתף הרב קליין שאכן כבר מעת התקרבותו לליובאוויטש בתשט"ו היה ברור לו שהרבי הוא מלך המשיח.

דבריו אלה של הרב קליין על הנהגת המלכות של הרבי משתלבים להפליא באחד מתפקידיו הבולטים כמזכיר: הוא עצמו זכה ליטול חלק משמעותי באחד ההיבטים המובהקים שבהם זהרה ה'מלכות' של הרבי - העיסוק וההשפעה הנרחבת בענייני ביטחון

(4) סיפורים מחדרו של הרבי עמ' 155.

(5) התוועדות בליל י"א ניסן תשנ"ג - 770 - אודותיה לקמן בגוף הדברים.

למרות שר' בנימין "הורם מעם" לשמש ב"קודש הקודשים", היה הוא ללא "פרוכת" - ללא מחיצות המבדילות בינו לבין העם

הרב קליין לצד הרבי ליד למקווה

אדמו"ר שליט"א הוא ה"גואל אחרון" ועליו לגאול את עם ישראל תיכף ומיד.

תחילה פסקו זאת הרבנים בעל פה במהלך האסיפה כללית לאנ"ש שנערכה בכפר חב"ד במוצ"ש שאחרי השיחה. בהמשך לכך, ניסח הגה"ח הרב מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה פסק דין כתוב בעניין, וכמה מרבני חב"ד מצרפים לפסק את חתימתם. השלוחים ר' דוד נחשון, ר' שמריה הראל שיחיו, ולהבחי"ח ר' אבי טאוב ע"ה, נסעו לרבי למסור את פסק הדין.

בב' אייר תנש"א המתינו ר' דוד נחשון וחבורתו לרבי יד המקווה ברחוב יוניון, כשבזיהם פסק הדין החתום ומכתב של עשרה מאנ"ש בתוכן של קבלת המלכות והתמסרות עד כלות הנפש וכו'. אל המקווה הגיע הרבי בליווי המזכיר הרב קליין שנהג במכונית. כשיצא מהרכב והלך לכיוון המקווה, נעצר הרבי לרגע והביט לעבר הקבוצה בפנים מאירות. הם ניגשו לרבי, ור' דוד נחשון מסר את פסק הדין והמכתב באמרו שזהו פסק דין של רבנים ומכתב מעשרה יהודים. הרבי הגיב באמרו בפנים מאירות: "א ישר כח, א ישר כח!" והכניס זאת לכיס הפנימי של הסירטוק.

בעת שהות הרבי במקווה, הגיע פסק עם חתימתו של הגה"ח הרב גדליהו שי' אקסלרוד שהוסיף לפני חתימתו: "בכח תורתנו הקדושה: הגיע עת התגלות כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א כמלך המשיח אשר ישב

הרב קליין
בעבודתו
במזכירות

כלל ידוע אצל הרבי

מספר הגה"ח הרב שלום דובער הלוי שי' וולפא:

בשנים תשמ"ג-תשד"מ התחלתי להתעסק ביני לבין עצמי בלימוד הלכות מלכים פי"א-י"ב ברמב"ם. ברבות הימים, התגבש אצלי קו מסוים בהבנת דברי הרמב"ם בהלכות אלו. תוכנו הכללי הוא, שביאת והתגלות המשיח היא עי"ז שהעם רואים שהנצר מבית דוד שנמצא בדור שלהם, יש בו התכונות שמונה הרמב"ם ואז העם בטלים אליו באופן שידעים ש"בחזקת שהוא משיח", וכפי שהיה עם רבי עקיבא שהכריז "דין הוא מלכא משיחא", ועל ידי זה מתגלה המשיח עד שנעשה "משיח בודא". העיון בסוגיה לווה בכתיבה שהפכה עם הזמן לספר.

במהלך הכתיבה שלחתי לעיונו של הרבי את הפרקים המוכנים לדפוס, ומשלא קיבלתי תגובה לשלילה, אספתי פניתי לאסוף הסכמות מרבנים חשובים וגם אותן שלחתי לרבי. גם על כך לא הגיעה תגובה לשלילה. אולם, כעבור תקופה, בקיץ תשד"מ, קיבלתי לפתע תשובה שלילית חריפה מאד (ובהמשך הגיעו מענות והתייחסויות לשלילה).

בעקבות זאת, שאלתי אז את המזכיר הרב קליין: מה קרה פתאום? ובתגובה הוא חשף בפניי שהוא ראה שדפי הספר היו מונחים על שלחנו הק' של הרבי למשך זמן רב, עד שבאותו יום שבו קיבלתי את המענה החרף הגיע מכתב מרב אחד מאנ"ש בירושלים עי"ה. ק. אל הרבי, במכתבו נכתב שהוא שמע שהרב וולפא עומד להוציא ספר שיגרום לחילול ה'.

הרב קליין הוסיף ואמר לי שזהו כלל ידוע אצל הרבי: אם יש קטרוגים, הרי זהו סימן והוראה מלמעלה שעדיין לא הגיע הזמן. ואכן, כעבור שבע שנים, הגיע הזמן והרבי אישר ועודד את הדפסת הספר שקיבל את השם "חי המלך".

"האם זה חלק ממה שהם הביאו קודם?"

אחת מהפעולות הראשוניות והחשובות בימים שאחרי השיחה הידועה של כ"ח ניסן תנש"א, הייתה פסק הדין של רבני חב"ד, שקבע כי כ"ק

(7) מפי בעל המעשה - תשורה וילהלם י"ט כסלו תשפ"ה עמ' 32-33, וראה שם פרטי הדברים.

ז' שבט תשנ"ב. ר'
משה ברדוגו מגיש
לרבי את האלבום

לאחר מכן, יצר עמם הרב קליין קשר טלפוני וביקש להודות להם "באופן אישי על הזכות הגדולה" שנפלה בחלקו למסור את התמונות לרבי. הוא ציין כי הדבר גרם לרבי נחת רוח גדולה, כזו שלא ראה זמן רב...

אלבומי משיח בנסיעות לי' שבט

מספר ר' משה ש' ברדוגו:

בעקבות השלטים הענקיים של 'היכוננו לביאת המשיח' שציערי אגודת חב"ד הציבו באה"ק, החלטתי להכין שלטים דומים ולתלותם בעירי - מגדל העמק. ביחד עם זוגתי תח" הכנו בעבודת יד כ"ח שלטים בסיסמה של 'היכוננו לקבלת פני משיח' ותליתי אותם ברחבי העיר. צילמנו את כל השלטים והכנו מהתמונות אלבום מהודר להגיש לרבי, וכך טסתי עם האלבום לרבי לי' שבט תשנ"ב.

כאשר עברתי לפני הרבי בחלוקת דולרים של ז' שבט, הגשתי לרבי את האלבום ואמרתי שבמגדל העמק מחכים להתגלות. הרבי הביט באלבום בחזקה ואחר אמר לי: "אמן, בשורות טובות" ונתן לי שלושה דולרים. לאחר מכן סיפר לי עד ראייה שבעת שהותו באוהל ביו"ד שבט, הביט הרבי בכל עמוד מהאלבום ובחן כל תמונה בעיון רב. במיוחד התבונן הרבי בדף הפתיחה של האלבום בו כתוב באותיות מוזהבות 'מגדל העמק תובעת בכ"ח שלטים את הגאולה'. לאחר מכן אגד הרבי את דפי האלבום בגומייה והחזירם עמו ל-770.

לאחר העידודים המופלאים של שירת ה"יחי"

(9) מפי הרב ברוך לבקיבקר - נדפס בעלון 'הזמן גרמא' גליון נב.

על כסא ה". כבר על עותק הפסק שנמסר קודם לכן לרבי נכתב כי על הגעת חתימתו של הרב אקסלרוד והיא תובא בהמשך. לאחר שהפסק הובא למקום, ניגש עימור' דוד נחשון לרב קליין וביקש שימסור אותו לרבי בצאתו מהמקווה.

לאחר מכן סיפר הרב קליין לר' דוד נחשון, כי כאשר הרבי יצא מהמקווה מסר הוא את הפסק עם חתימת הרב אקסלרוד, והרבי שאל: "האם זה חלק ממה שהם הביאו קודם?" ושוב הכניס הכניס זאת הרבי אל הכיס הפנימי של הסירטוק ושפניו הק' הביעו שביעות רצון.

תודה אישית על הזכות הגדולה

באמצע חודש אייר תשנ"א, לאחר ההתעוררות הראשונית לקבלת המלכות (בחתימות, הכרזות ושירת ה"יחי") שזכתה לעידודו הק' של הרבי - החל "הפסק למשך זמן" בלהט בענייני משיח. הסיבה לכך הייתה ידיעות שהגיעו אל הרבי לפיהן הדבר מזיק להפצת המעיינות⁸.

מקורן של טענות אלו היה, בין היתר, בעיר אילת. ככל הנראה בעקבותיהן, הורה הרבי למרכז צאגו"ח בערב ל"ג בעומר שלא להשתמש בתהלוכות בשלטים 'אנו רוצים משיח עכשיו' והגיע זמן הגאולה, שהופקו עבור הצועדים.

בעקבות כך, נותרו שלטים רבים ללא שימוש, עד שלשוחי הרבי באילת באותה תקופה, הרב ברוך ש' לבקיבקר והרב ישראל צבי ש' גליצנשטיין, הבריק רעיון יצירתי:

הם פנו לשלוחים נוספים, ריכזו אצלם את השלטים המיותרים, ושכרו משאית ענק שאותה ציפו בשלטים אלו. וכך סבבה המשאית ברחבי העיר יחד עם התהלוכה והפיצה את בשורת הגאולה.

לאחר התהלוכה, פיתחו השלוחים תמונות המתעדות את המשאית המיוחדת ושלחו אותן לרבי, בצירוף דו"ח מפורט, באמצעות המזכיר הרב קליין. זמן קצר

(8) וכמענה קדשו לעיתונאי ר' שמואל ש' שמואלי (שהיה אז מעסקני המטה העולמי להבאת המשיח) שהכניס כתבה שרצה להדפיס בעיתונו בכותרת ובתוכן: "הרבי מליובאוויטש מעודד קבוצה מתלמידיו שהכתירו אותו למשיח": בנוגע להדפסה ע"ד משיח וכו' כפי התוצאות שבנתיים - ע"פ ידיעות שהגיעו ע"ע - הכתיבה והדפסה דלאחרונה הקימו מנגדים חדשים להרחבת לימוד החסידות דהשייך לזה. ויכוחים ובפרט בדפוס, בכלל ויכוח - הקושיות מתקבלות בנקל והתירוץ לא כ"כ, ולכאורה - לפי המצב דעתה - מסתבר יותר הפסק בזה למשך זמן.

זו היו הרבנים החשובים הגה"ח הרב שניאור חיים הכהן גוטניק ע"ה, אב"ד מלבורן, והגה"ח הרב יצחק דוד גרונר ע"ה, שליח הרבי ומנהל מוסדות חב"ד בעיר.

שני הרבנים, שניחנו בכישרון נאום ובכוח הסברה יוצא דופן, שילבו ידיים והגו תוכנית מיוחדת: יציאה למסע תעמולה עולמי בקרב רבני חב"ד ורבנים מכלל החוגים. מטרתם הייתה לעורר את הלבבות אודות ביאת המשיח הקרובה, ולהחתים רבנים על פסק הדין הקובע שהרבי הוא מלך המשיח. את התוכנית המפורטת הגישו לרבי לברכתו והסכמתו הקדושה.

בשגרה, עמד כל אחד מהרבנים בקשר אישי עם חבר מזכירות אחר. הרב גוטניק העביר את שאלותיו בד"כ דרך המזכיר הרב קליין, שהיה בקשרי ידידות עם משפחת גוטניק; ואילו הרב גרונר פעל דרך אחיו, המזכיר הרב יהודה לייב (לייבל) גרונר ע"ה. במקרה הנוכחי חרגו מהרגיל: נראה כי חשיבות העניין, לצד השינויים בסדרי המזכירות בעקבות מאורעות כ"ז באדר, הובילו למעמד נדיר ומיוחד שבו הציגו שני המזכירים את השאלה בפני הרבי יחדיו.

זהו נוסח המכתב שהגישו הרבנים גוטניק וגרונר בכ"ב ניסן תשנ"ג:

"בהמשך לשיחות ק' של כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע לביאת משיח צדקנו תיכף ומיד ממש, ובפרט שיחתו הק' של כ"ח ניסן, תנש"א, וההוראות בנוגע לענין זה מאז ועד עתה, בקשו מאתנו כמה מחשובי אנ"ש שיח' מכמה מקומות, וגם אנו מרגישים הנחיצות בזה, לעשות תעמולה גדולה ומסודרת בין רבני אנ"ש שיח' ובין סתם רבנים מכל העולם כולו שיתעוררו בעצמם ולעורר כלל ישראל אודות ביאת משיח צדקנו, ובמקומות המתאימות לבקש

מרבנים שיתמכו בפסק דין רבנים של י"א ניסן דהאי שתא.

רוצים אנו לעבוד בזה במסירה ונתינה בלב ונפש בתעמולה זו, ולנסוע לארצנו הק' ולכמה מדינות

האלבום שלי' שבט תשנ"ג

בתחילת שנת תשנ"ג, חשתי שהגיעה העת להתחיל לפרסם את בשורת הגאולה יחד עם זהותו של הגאולה. הכנתי שלטי ענק עם הכיתוב "יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח" עם תמונתו של הרבי במרכז, והתחלתי לתלות אותם ברחבי העיר. לאחר תליית כמה שלטים, טענו כמה מאנ"ש שעבור צעד שכזה דרושה תשובה ברורה מהרבי.

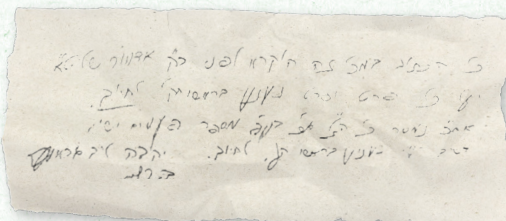
לבקשתי, התקשר המשפיע הרב יוסף יצחק הלוי שי' סגל מעירנו למזכירות ושוחח עם גיסו ר' ישראל

שיחי' לוי, וביקש ממנו שישאלו את הרבי האם אפשר להמשיך בהפצת השלטים. ואכן השאלה הוכנסה אל הקודש פנימה, ולמחרת בבוקר קיבלתי את תשובת הרבי שהואיל לתת את הסכמתו וברכתו הק' לתליית השלטים. כמובן שלאור המענה המעודד, המשכתי בתליית השלטים עד להשלמת יח"י שלטים.

גם את השלטים הללו צילמנו, וערכנו מהם אלבום מהודר אף יותר מן האלבום הראשון. ססתי לרבי שוב לקראת יו"ד שבט תשנ"ג, והבאתי איתי את האלבום. הכנסתי אותו לרבי דרך המזכיר הרב בנימין קליין, והרבי הביט על כל תמונה ותמונה. הרב קליין, שהיה עד למתרחש, מסר לי לאחר מכן כי על פניו הק' של הרבי הייתה ניכרת שביעות רצון מיוחדת בעת העיון באלבום. ולא זו בלבד, אלא שהרבי אף הוציא עבורי עם המזכיר בקבוק משקה¹⁰.

תשובה במעמד שני המזכירים ב'אן עדן העליון'

המאורע של כ"ז אדר ראשון תשנ"ב חולל זעזוע עמוק והתעוררות עצומה בקרב חסידי חב"ד. חסידים ומוסדות זנחו מחלוקות עבר ועיסוקים אישיים, והתמסרו כולם לפעולות ולתפילות למען רפואתו והתגלותו של הרבי. סמל מובהק לאחדות

10) יומן בית משיח - 770 גליון 32 וגליון 33, שבועון בית משיח גליון 131 עמ' 18-19 וגליון 540 עמ' 16-17, מוסף בית משיח לג' תמוז תשע"ו עמ' 14-11. ובמקורות אלו פרטים נוספים שהושמטו כאן עקב קוצר ואופי היריעה.

לרפואה קרובה ושלמה תיכף ומיד ממש
בכל רמ"ח אבריו וס"ה גידיו הקדושים
ולאריכות ימים ושנים טובות
בבריאות הנכונה
ושיליכנו קוממיות לארצנו הקדושה
בנאולה האמיתית והשלמה
תיכף ומיד ממש

נדפס ע"י

ירחמיאל בנימין הלוי בן רחל
והזוגות לאה בת העניא חאשא
ומשפחתם שיחיו
ק ל י י

**באיירופע ובפרט בארצות הברית
וקאנאדע לעורר הרבנים שיח'
בענין הנ"ל. וגם לעורר שכל רבני
אנ"ש שיח' יבואו על חג השבועות
הבע"ל לבית רבינו שבבבל לחסות
בצל כ"ק אדמו"ר שליט"א, וביום
המתאים בסמיכות לחג השבועות
לסדר כינוס של רבנים לדון בנוגע
לענין ביאת משיח צדקנו ופסק
דין הנ"ל.**

ושואלים הסכמת וברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכל
הנ"ל. ואנו תפילה להשי"ת שישלח לכ"ק אדמו"ר
שליט"א רפואה שלמה בקרוב ממש שיחזור לאיתנו
הטוב לנהל עדת החסידים ויוליכנו לגאולה
השלמה והקרובה".

בשולי המכתב מופיעה עדות על התשובה
המעודדת של הרבי, הכתובה בכתב ידו
של המזכיר הרב גרונר וחתומה על ידי שני
המזכירים כאחד:

"כל הכתוב במכתב זה הוקרא לפני הרבי ועל
כל פרט ופרט נענו בראשו הק' לחיוב. אח"כ
נמסר כל הנ"ל ג"כ בע"פ מספר פעמים ושוב
השיב לחיוב ע"י נענו בראשו הק"י".¹¹

"ומה אעשה שכן הרבי רוצה?"

מספר הבעל קורא של 770 בית משיח הרב מיכאל
ש' סלאווין:

בשנות הנפלאות ביקרתי יום אחד בשכונת בורו
פארק החרדית. וניגשו אליי כמה יהודים מחוגים
אחרים וה'תנפלו' עליי במטר קושיות: מה קרה
לכם? השתגעתם? עד עכשיו עשיתם דברים נפלאים
של קירוב וקעת אתם מחתימים אנשים שהרבי הוא

(11) צילום המכתב
ותשובת הרבי נדפסו בתשורה
הלפרין-רייניץ ז' כסלו תש"פ
עמ' 39.

שיחות קודש - ה'תשנ"ב

ויהי רצון. שבקרוב ממש נזכה לשמוע "תורה חדשה" מ"כ"ק אדמו"ר מלך
המשיח שליט"א. וישלח לו השי"ת מהרה רפואה ושלמה בכל רמ"ח אבריו
וס"ה גידיו הקדושים. ויתן לו אריכות ימים ושנים טובות ונעימות. ויראה הרבה
נחת משלוהו. תלמידיו, חסידיו ומכלל ישראל. וינהיג את כלנו מתוך בריאות.
והרחבה ונחת. ובקרוב ממש יוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה, ונלמד תורה מפיו
של משיח צדקנו — מנחם שמו — שילמד תורה את כל העם כולו. ומלך ביפיו
חזיונה עיניך בהתגלות מלכותו לעין כל. תיכף ומיד ממש.

ועד כתיב קודש

יום הבהיר ראש חודש כסלו. ה'תשנ"ג (הי' תוא שנת נפלאות גדולות).
בית רב אחרון שליט"א.

משיח?! וכהנה וכהנה.

חשבתי עלבון צורב בשל חילול
ה' וכבוד ליובאוויטש שנרמס
בעיניהם. כשחזרתי לקראון
הייטס, פניתי למזכיר הרב קליין
שגר בשכנות אליי, סיפרתי לו
את המאורע ושאלתי אולי כדאי
להורות על הפסקת 'קמפיין
החתימות'. תשובתו של המזכיר
לא הותירה מקום לספיקות. הוא הגביה את שתי
ידיו בתנועת תמיהה ושאל: ומה אעשה שכן הרבי
רוצה?¹²

הספר הראשון עם התואר 'מלך המשיח'

הספר החב"ד"י הרשמי הראשון שבו נדפס
התואר 'מלך המשיח' על הרבי הוא הכרך
הראשון של 'שיחות קודש - תשנ"ב'. הספר
יצא לאור בשלהי חודש מרחשון תשנ"ג ע"י
'ועד כתיב קודש', ובו נדפסו השיחות של
שנת נפלאות בכל - מערב ר"ה עד מוצאי
כ"ף כסלו. השיחות נכתבו עפ"י ה"הנחות"
שנתפרסמו בשעתן בתור "רשימת דברים"
(ר"ד) ע"י מערכת "פאקס א שיחה".

המזכיר הרב קליין השתתף בממונו בהדפסת כל
ההנחות בשעתן, ושב ונידב מממונו להדפסת הספר
המלא; בסופו של הספר נדפסה הקדשה ממנו
ומשפחתו לזכות הרבי. מטבע הדברים היה זה הרב
קליין שנבחר להכניס לרבי את הספר לאחר תום
הכנות לדפוס, עבור אישור נוסח ה'פתח דבר' ובחירת
התאריך עבורו.

(12) נדפס בס' שליט"א - אמונת חסידים בדור השביעי (בעריכת
הרב זלמן ש' הרצל) עמ' 62-63 ואומת מפי בעל המעשה.

בהתוועדות בואל הקטן

להזדרז בפרסום המודעה

מספר הרב שמריהו (שמערל) ש' מטוסוב:

בשבת שלאחר מבצע אנטבה, בהתוועדות י"ב תמוז תשל"ז, התייחס הרבי למבצע ולניסים הגדולים שהתרחשו בו, והרבי המשיך לעורר על כך במשך החדשים שלאחר מכן. לחוגים קיצוניים מסוימים הפריעו דברי הרבי והם סירבו להכיר בנס; נימוקם היה כי לא יתכן שהקב"ה יעשה נס ע"י 'צבא הציונים', ומה גם שהמבצע היה תוך כדי חילול שבת.

בהתוועדות יום שמחת תורה תשל"ז, התייחס הרבי להתעלמות מהנסים וביקש להציג לרבנים מורי הוראה שלוש שאלות הלכתיות, שבירורן ופסיקה בהם יענו על השאלה האם היה זה מבצע ניסי או שמא לאו. הוראת הרבי יצאה אל הפועל בעיקר באמצעות העיתון 'דער אלגעמיינער זשורנאל', שבו פורסמו השאלות לרבנים. בשבועות שלאחר מכן פורסמו עשרות מכתבי רבנים מכל רחבי העולם, שפסקו כדעת הרבי כי מבצע אנטבה היה נס גדול.

בחודש אייר של שנת תשנ"ג, עלה בדעתי לפרסם מודעה ב'אלגמיינער' בסגנון דומה, ובה בקשה מרבנים לפסוק ולהכריע בשאלות בענייני משיח ואודות כך שהרבי הוא מלך המשיח. הבאתי את צילום המודעה שהכנתי אל המזכיר הרב קליין, ואמרתיו לו שלא אדפיס אותה ללא אישורו של הרבי. הרב קליין נכנס לחדרו הק' של הרבי, הקריא את המודעה וציין שהיא תתפרסם בעיתון רק אם הרבי יאשר. והרבי הנהן בראשו הק' לאות הסכמה.

כשמסר לי הרב קליין את תשובת הרבי, הוא האץ בי לקיים את הדברים - שאלך בזריזות לעורך ה'אלגמיינער', ר' גרשון בער ג'קובסון ע"ה, בטרם ישמעו על המודעה הגורמים הרשמיים (שלצערנו התנגדו באותה עת לפרסום ענייני משיח) וידאגו לטרפד את הפרסום...¹⁵

המודעה כפי שנדפסה בעיתון

הרב קליין הקריא בפני הרבי את הנוסח, כולל הדברים שהופיעו בסיומו: 'ויהי רצון, שבקרב ממש נזכה לשמוע תורה חדשה מכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א' והרבי הנהן בראשו הק' לחיוב. כמו כן הרבי בחר וכן את תאריך הפתח דבר: 'יום הבהיר ראש חודש כסלו, התשנ"ג'. הרב קליין מסר את דברי הרבי למתעסקים בהוצאת הספר לאור, וכך הוא נדפס.¹³

"אני בהתגלות!"

בליל י"א ניסן תשנ"ג, בחדרו הק', אמרו חברי המזכירות והמשב"ק לרבי לכבוד היום הבהיר, מבקבוק משקה ששלחו יהודי רוסיה כמתנה לרגל היום. מיד לאחר מכן יצא המזכיר הרב קליין ל'זאל הקטן' עם הבקבוק, והתיישב להתוועד עם הקהל שהלך וגדל, כשהוא נותן לקהל לומר לחיים על הבקבוק.

בהתוועדות נדירה זו הוא עורר שהרפואה וההתגלות היא אך ורק בידינו ובגללנו ולא ייתכן שיעבור יום נוסף, ובפרט י"א ניסן, והמצב ישאר כמו שהוא. "כיצד אפשר ללכת כך בקרירות? כבר עברו י"ד חדשים ולמה עוד מחכים?" תבע בכאב. בדבריו עורר שלא די לתבוע מהרבי שיתגלה משום שהבעיה היא בנו ועל כן עלינו לפעול בעצמנו, וכחזיון לכך חשף סיפור מיוחד:

באחת מחלוקות הדולרים עברה אשה ואמרה לרבי שליט"א: "רבי, תתגלה!". בתגובה הרבי העביר ידו על פניו ואמר: "אני בהתגלות..."¹⁴

[ולהעיר משיחת אור ל"א אלול תנש"א (בלתי מוגה) שבה נאמר שנשיא דורנו המשיח שבדורנו התגלה בכל התוקף וממילא ניתנה הרשות ל"מלא שחוק פיננו", ועד"ז בשיחת ש"פ וירא תשנ"ב (מוגה) בה נכתב שבימינו אלה ישנה לא המציאות דמשיח אלא גם ההתגלות דמשיח וצריך רק לקבל את פניו].

(13) מפי ר' מרדכי טלנר - מהמתעסקים בהוצאת הספר לאור.

(14) יומן בית משיח - 770 גליון 42.

(15) מפי בעל המעשה.

איגוד
תלמידי
השיבות
המרכז - 770

ב"ה

**השיבות
הגדולות**
במבצע הכנה
ל"יד י"א שבט

מבצע

**דעה
את ה'**

לימוד עיוני ומעמיק מתוך חוברת חדשנית
הכוללת ביאורים ופענוחים בשיחת 'הדרך' תשמ"ט.

**ומלאה
הארץ**

הפצת אלפי 'מכתב כללי' מכ"ק אדמו"ר מלך המשיח
שליט"א ומגנטים מעוצבים הנושאים את בשורת הגאולה

פרטים נוספים בתקנון המבצע

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

ידיד נפשי

איש אמונו של הרבי הרש"ב

הוא היה רב תקיף מחד וסוחר עשיר מאידך שעמד בפרץ במלחמות הדת, אך עבור רבותינו נשיאינו שימש כ'זרוע מבצעת' למשימות רגישות וסודיות שדרשו פיקחות ומסירות נפש • מסכת חייו של הרה"ח **אליעזר משה מדייבסקי**, רבה של חורזל ומנאמני בית רבי, שגילם בחייו התמסרות בלתי נלאית לטובת יהדות רוסיה • דיוקן

מנחם מענדל אדלר

מכתב הברכה הזה זכה לגלות אור חדש מאת אדמו"ר הרש"ב, ובאיחול בו אנו משתמשים עד היום.

אך מי היה אותו חסיד? כיצד נעשה לידיד נפשו של אדמו"ר הרש"ב? ובמה זכה להימנות בין שלושת הבוודים שבכל לוח 'היום יום' הפרטי שלו, כתב עליו הרבי את התואר 'הרב'?

שורשים עתיקים

שורשיו של הרב אליעזר משה נטועים עמוק בתוך ההיסטוריה החב"דית, עוד מימי ערש צמיחתה. אבי אימו, ר' משה מהאדיטש, היה מקורב למשפחת אדמו"ר הזקן¹.

לאחר פטירת אדמו"ר הזקן, התיישב הצמח צדק מספר חודשים בהאדיטש ובזמן זה ניהל שותפות עסקית עם ר' משה. השניים ניהלו עסק לממכר שקים: בעוד ר' משה היה סובב בכפרים ורוכש סחורה לתפירת השקים היה הצמח צדק מופקד על ניהול החשבונות

איחול הברכה המוכר 'שתזכו לגדלה לתורה', הנאמר כיום בכל הולדת בת, נראה לנו כדבר שבשגרה. אולם חדי עין יבחינו כי עד לפני כמה עשרות שנים, לא היה זה נפוץ כלל. המהפך הזה נחשף לראשונה בלוח 'היום יום' של כ"ה מנחם אב, שם דלה הרבי מלך המשיח ציטוט מתוך מכתב נדיר של אדמו"ר הרש"ב שהגיע לארכיון אדמו"ר הריי"צ, וחשף לראשונה הוראה ייחודית בעניין זה:

"שמעתי בשם כ"ק אבותינו הק' זצוקלה"ה נ"ע זי"ע, שגם על בתולה צריך לומר לתורה על פי משארז"ל (ברכות ד"ז א') נשי במאי זכין באיקרוי כו' ובאתנוי כו' ונטרין כו'".

בצידי לוח 'היום יום' הפרטי שלו, הוסיף הרבי הערה בכתב ידו שגילתה מי הנמען לאותה איגרת: "להרב מאדיעווסקי כ"ה מנ"א נ"ט".

היה זה הרב אליעזר משה מדייבסקי, חסיד מסור וידיד נפשו של אדמו"ר הרש"ב, ששיגר לרבי ברכת מזל טוב פשוטה לכאורה לרגל הולדת נכדתו הראשונה, ביתו של אדמו"ר הריי"צ.

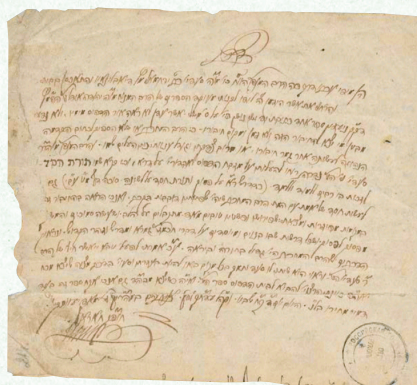
אהרי מדייבסקי
כ"ה אב"ה נ"ט

(1) בן ציון דינור, בעולם ששקע, תל אביב תשי"ח, עמ' 13.

בחסידות ועם זה גם - בחכמתו, כי לשונו מהרה לדבר בשפה רוסית ויבן לאשורה גם שפת אשכנז. גם היה אהוב ונחמד במערכות הרשות. שבע שנים לפני שבתו על כסא ההוראה כבר עמד על משמרתו לטובת בני עמו בתור עומד על יד הגענעראל גובערנאטאר בארקאוו. אחרי כן שמש בכתר ההוראה בפאלאטאוו ומשם נלקח כבוד להעיר חאראל ויהי לרב. . . וישא חן וחסד מהממשלה ויקבל אותות הכבוד⁴.

בזכרונות אודותיו שיערו כי המעבר מכרך גדול כפולטבה לעיר קטנה כחורול נעשה בגין פעילותו הציבורית העניפה⁵. הרב אברהם, שנשא במעמד של

מכתב בכתב ידו של הרב אברהם

וסיפור המלא². שותפות זו נמשכה עד להעתקת מושבו של הצמח צדק לליובאוויטש. אבי אביו של ר' אליעזר משה נמנה על תושבי זלובין, ובעת הבריחה הגדולה מצבא נפוליאון, עקרה המשפחה לפולטבה, שם, באותה שנה, נולד הבן אברהם, אביו של ר' אליעזר משה³. הרב אברהם מדייבסקי, שנמנה על חסידי הצמח צדק, "היה מצוין בתורתו,

- (2) קונטרס אדמו"ר הצמח צדק ותנועת ההשכלה, עמ' 3 הע' 1.
- הסיפור הובא בגרסא משובשת ברשימות דברים, ח"ב, עמ' עא-ב.
- (3) בעולם ששקע, שם. אולם ראה איליה לוריא, עדה ומדינה, עמ' 91, שהביא נתונים ביוגרפיים שנמסרו למשרד הפנים ברוסיה, ושם נכתב כי הרב אברהם נולד בשנת 1810 [תק"ע-א]. וראה גם בערך "Мадиевский Аврум", בתוך: "Российская Еврейская Энциклопедия", מוסקבה 1995, כרך 2, עמ' 223, שם נכתב שנולד בשנת 1813 [תקע"ג-ד].

(4) כנסת ישראל, ח"ג, ווארשא תרמ"ח, עמ' 643.

(5) בעולם ששקע, שם. ובהמשך דבריו: "מזכירו . . . מסר הרבה ניירות של סבא לרשות . . . בעיטיו, אמרו, נאלץ רבי אברהם לעזוב את פולטבה ולהתרחק מן הרשות".

יעקב דינבורג, שכיהן מקדם כרבה של חורול, והמשפחה עברה להתגורר בעיר. רא"מ עבר יחד עם אביו, ולאחר שסיים את לימודיו התחתן עם מרת מרים והתיישב בעיר דרך קבע.

חורול הייתה אז עיר קטנה שחיו בה כ-8,000 תושבים, רבע מהם יהודים.⁹ רוב הקהילה הורכבה מחסידי חב"ד, והאווירה בעיר הייתה חסידית מאוד. "י"ט בכסלו ו' בכסלו היו חגים שהתחרו עם פורים ועם שמחת-תורה. מתנגדים כמעט לא היו בעיר"¹⁰.

הרב אברהם מדייבסקי

במשך עשרים השנים הראשונות בחורול, עסק הרא"מ במסחר. הוא הפך לסוחר עשיר ומצליח, ובעקבות עסקיו נסע בערים רבות ברוסיה ויצר קשרים ענפים.¹¹ כמו יהודים רבים בחורול,¹² נראה שרא"מ עסק בין היתר בייצוא תבואה. באחד ממכתביו משנת תרנ"ד כתב: "כל תהלוכות העסקים מתנהגים בכבודות. על תבואה אין קונה ולכן דרכי המסחר וכל נתיבותיה אבלות ושוממין.

הפדיון¹³ רפה. התגמולין¹⁴ עוד לא החלו"¹⁵. מלבד עסק התבואה, הוא החזיק בחנות האריגים הגדולה ביותר בעיר¹⁶.

מפת חורול, תרכ"ג

ליד הקירות, וביניהם עומד שעון גדול בעל משקלים כבדים הנתונים בארון מיוחד, ארוך השעון, שתי תמונות היו תלויות על הקיר, אחת מהן תמונתו של משה מוטיפיורי, והשנייה - תמונתו של סבא, שמדליה על חזהו. . וילונות החדר היו עשויים תחרים, וצבעם בין לבן לכתום".

(9) לפי מפקד 1897.

(10) בעולם ששקע, עמ' 16.

(11) במכתבו למחוזות העתידי, רמ"נ ירושלימסקי, משנת תרמ"ו כתב: "מאשר כי בדעתי וחפצי ברצות צאת דרכי בקרב לרגל מסחרי . . דרך מחנו יצ"ו לסור לביתו לבקר בהיכלו". אוסף ר' משה נחום ירושלימסקי, מכון שוקן למחקר היהדות, JTS - מכתב מס' 5089.

(12) בעולם ששקע, עמ' 13-4.

(13) =המכירות וההכנסות.

(14) =רווחים.

(15) א"ש 5998.

(16) בעולם ששקע, עמ' 19. וראה 'Vsyā Rossiya' 1895, עמ' 1057, בערך העיר חורול, שם תחת קטגוריה "ייצור טקסטיל" נזכר

סוחר בגילדה השלישית⁶, היה פעיל מאוד בכל הקשור להצגת היהודים מול רשויות המדינה. הוא התעסק בזה רבות ושמו נודע בכל רחבי רוסיה.

"בימים ההם, היו אומרים הבריות, היה בפלכי פולטובה, חארקוב וצ'רניגוב דינו של "י"ט בכסלו כחג רשמי. בתוקף השפעתו של רבי אברהם מאדייבסקי, היו כל החנויות היהודיות סגורות באותו יום"⁷.

עוד חזון למועד אי"ה לכתוב בהרחבה אודותיו.

שנים ראשונות

בשנת תר"ט, בעוד הרב אברהם מדייבסקי מכהן ברבנות בפולטובה, נולד לו ולזוגתו ביילא בנם השני - אליעזר משה.

רא"מ גדל בבית שהיה מוקד של פעילות ציבורית, נסיעות לרבי בלויבאוויטש וניהול ענייני הקהילה, דבר שהשפיע על עיצוב דמותו בהמשך⁸.

בשנת תרכ"ב נפטר חתנו של הרב אברהם, ר' צבי

כיכר העיר, פולטובה לערך ת"ר

(6) איליה לוריא, שם.

(7) בעולם ששקע, עמ' 13. ובעמ' 16 מספר עוד על האווירה בעיר בי"ט כסלו: "בשנים הראשונות של שנות התשעים, דומני בשנת תרנ"ב, בי"ט כסלו, כטוב לבו של המלמד [המתנגד] בין בין החסידים, התחיל ללעוג לרבי' ולכל החג הזה שחוגגים אותו לזכר שחרורו של האדמו"ר הזקן. החסידים, בייחוד פרחי החסידים, תפסוהו, פשטו את בגדיו של המלמד מעליו, שלשלו את מכנסיו והלקו אותו. . המלמד תבע אותם לבית המשפט וביקש פיצויים. . מאז נהגו החסידים שבעיר שלא להכניס מתנגדים לחגיגות של "י"ט בכסלו".

(8) תיאור קצר של בית אביו לאחר שעברו לחורול נמצא בזכרונותיו של ב"צ דינור, בעולם ששקע, עמ' 10: "לפני הבית מדרגות בהן עולים לפרוזדור של עץ ודרכו באים אל הבית. . חדרו של סבא. . קירות החדר הזה - נייר צבעונין בהיר כיסה אותם. ארונות ספרים

לשפר את רמת הלימוד ב'חדרים'
המסורתיים ולהתאימם לצרכי השעה
מבלי לוותר על קוצו של יו"ד בחלק
הרוחני.

השמועה על פתיחת בית הספר
החדש עשתה הד בכל האיזור, ואחד
מהמלמדים בבית הספר, ר' משה דוד
אסנר, תיאר זאת כך³³: "הרב מטעם
הממשלה הנכבד ה'מאדאיעווסקי'פה,
שם זה כבר עינו ולבו לעשות תקונים
בדבר החנוך בעירנו, ובקיץ העבר
שכר לו בית בנוי לתלפיות בחדרים
מרווחים בעצם העיר, ופארהו ויעמד

בתוכו ספסלים יפים מושב לתלמידים, וגם קתדראות
למורים ויבחר לו חמשה מלמדים הגונים אשר
ישרו בעניניו, וישם לפניהם את סדר הלימודים,
למודי קדש וחול, בשעות קבועות ובסדר
נכון. בבית הזה הקשיבו לקח תשעים נערים,
וה' מאדאיעווסקי בא יום אל בית הספר
להשיגח על כל הליכותיו".

אולם, היו מי שראו בשנינו 'פריצת גדר'.
הללו הלשינו לשלטונות כי מספר התלמידים
בבית הספר חורג מהמכסה המאושרת, ורא"מ
נתבע לדין יחד עם המלמדים. סופו של
המשפט הוטל על כולם קנסות כבדים, כאשר
קנסו של הרא"מ היה הגבוה מכולם³⁴. למרות
המחיר האישי, היוזמה של רא"מ עוררה עניין
רב בעיתונות היהודית והחלה להתפשט גם
לערים סמוכות.

כשנתיים לאחר מכן, בחורף תרנ"ג, ניצב
רא"מ שוב מול תביעה ממשלתית. הפעם
הואשם, יחד עם עשרת השו"בים בעיר, בכך שהסמיק
אותם לבצע חופות ובריתות - סמכות שהחוק הרוסי
העניק לרב מטעם הממשלה בלבד.

בנין וועד הפועל
המחוזי בחורול

הרב אליעזר משה

**"הוא היה רב בעל
'הדרת פנים'.
הליכתו מהירה
נסערת ובשוחה,
מבשו תקיף, וכולו
דוגמא היה גם
של 'הדר בני
אדם - תורה' וגם
של 'תורה וגדולה
במקום אחד'"**

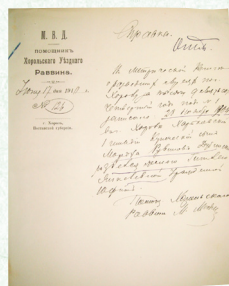
חדרי-אורחים, חדר ספרים, חדר
עבודה של הרב²⁹, חדר-שינה ושני
חדרי ילדים, אחד לבנים ואחד לבנות.
היה בו אף חדר מיוחד גדול לשתי
העוזרות³⁰.

ראוי לציין כי לצדו של הרא"מ
כיהן בהמשך ר' שמואל גורארי
כאב"ד העיר. מכיוון שהנהגת הרבנות
בחורול התבססה על שניהם בלבד,
נהגו לצרף אליהם בעת הצורך דמות
שלישית שנסמכה לרבנות כדי
להשלים הרכב של בית דין. עם זאת,
התכנסויות אלו היו נדירות ביותר

בשל זהירותם בענייני גיטין. החשש נבע מהצורך לציין
בגט את שם הנהר הסמוך לעיר, ומכיוון
שנהר ה'חורול' זרם במרחק ניכר מן העיר
עצמה, חששו רא"מ ור' שמואל מפני גט
פסול ולכן נמנעו מלסדר גיטין בעירם³¹.

עוז ותבונה בבית המשפט

כמנהיג בעיר חורול, רא"מ לא הסתפק
בתפקיד רבני ייצוגי, אלא עמד בחזיתם
של כמה מאבקים שנקשרו בתולדותיו
כרב העיר. הדבר החל
מספר שנים לאחר
עלותו על כס הרבנות,
כאשר הרא"מ יזם
רפורמה יסודית בכל
הקשור ל'חדרים'
בעיר: הוא איחד את
רוב ה'חדרים', סידר
קופה משותפת לכל
המלמדים והקים ועד מיוחד שינהל

המלמדים והקים ועד מיוחד שינהל

אותם³².

הועד בניהולו של רא"מ שכר מבנה
עם חצר, הזמין מלמדים נוספים
והכניס שיטות לימודיות שונות. היה

זה מעין 'תלמוד תורה' במתכונת המקובלת כיום, אך
באותם ימים היה זה רעיון חלוצי שדרש תבונה ועוז
בכדי להוציאו אל הפועל. רפורמה זו נועדה ככל הנראה

בלאנק של
רבנות חורול,
עליו חתום הרב
מדייבסקי

(29) בחדר עבודתו היו לרא"מ חותמות שעליהם נוסחאות שונות:
חותמת עם שמו ושם אביו, שמו לבד, עם תואר ובלי תואר וכן"ל
בעברית וברוסית (בעולם ששקע, עמ' 30).

(30) בעולם ששקע, עמ' 29.

(31) שם, עמ' 14.

(32) שם, עמ' 23.

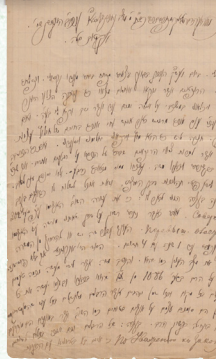
(33) המליץ, כ"ג חשוון תרנ"א, עמ' 3.

(34) ראה גם: משה דוד אסנר, 'לשאלת החינוך', בתוך: גן פרחים,

ווארשא תרנ"א, עמ' 103.

עיתון המליץ בדיווח אודות המשפט

— ביום 20 יאנואר נתברר בעיר הארץל כמחשבו השופטים של לשכת המשפטים אשר בפלמאווה בשפט מן הרב טענע הממשלה ה' מ. א. מאריווסקי וכל שופטי העיר ואשר במחוזות; הראשון כי נאשם שלא בלא את שמעונו כראוי ויתן הרשטא ורשט להשופטים לטלאות את מנהגי הרב והאמונה, כמו למול ולפרר קרופין תרנו, והאחרונים על אשר מלאו את המנהגים ההם, האמורים לטלאות לאיש אחר בלתי הרב טענע. להעלות הנאשמים נוכחו השופטים וגם הקטגור כי אי אפשר לאיש אחד לבדו לטלאות אחרי מנהגי האמונה בכל מקומות המחוז וע"כ היה מוכרח לטלאות ירי השופטים תרנו, ויוכו את הנאשמים ברין.

מכתבו של רא"מ
אודות המשפט

רא"מ טען בבית המשפט בפיקחות כי אין באפשרותו לערוך כמה טקסים במקביל, ולכן מינה שלוחים נאמנים שיפעלו בשמו, תוך שהוא נותר האחראי הבלעדי על הרישום הרשמי בפנקסים. השופטים קיבלו את טענתו, זיכו אותו ואת השו"בים, וקבעו תקדים המאפשר לרב למנות שלוחים למשימות הקודש.

הניצחון במשפט היה לשם דבר בעיתונות התקופה³⁵. לאחר המשפט נערכה בביתו של רא"מ סעודת הודיה חגיגית, בה חזר רא"מ מאמר חסידות ולאחריו ניגנו ורקדו החסידים בשמחה³⁶. במכתב

מפורט שכתב לאחר מכן, תיאר הרא"מ את גודל הסכנה ממנה ניצל:

"את עשרה השו"ב האשימו ע"פ סעי' 302 . . . ואותי כאשר נתתי רשיון על דבר שאיני מורשה ע"ז האשימו ע"פ סעי' 341 . . . העונש עבור זה יש או להרחיק מן המשרה עולמית. או ח"ו לשבת בקרפאסט³⁷ עד 1 שנה עם 4 חדשים . . . בהצטדקותי בארתי בארוכה את מצב הענין כמו שהוא . . . הקטיגור אמר כי עון מאדייעווסקי נתברר בלא ספק כי הוא העביר חוק וכי חטאו הוא המבואר בסעיף 341. אך להיות הצטדקותו דבר נגלה לעין ע"כ לא אוכל לחייבו. וכן ע"ד יתר הנאשמים כאשר המה עשו הכל ברשות מאדייעווסקי אין להאשימם".

ומסיים: "תודה לה' על כל החסד אשר גמלני כי נתנני לחן ולחסד כו' . . . מסופק אנכי אם הוא דבר אשר ללמד על הכלל כולו יצא בפרט בפלך קייעו אשר ניתן צו משה"פ³⁸. עכ"ז לא נפלאות הדבר בעינינו כי אף במעט השתדלות בגופ"ר³⁹ אפשר לתקן גם עתה הדבר"⁴⁰.

קשר אישי וחשאי

התקשרותו של רא"מ לאדמו"ר הרש"ב חרגה מן

- (35) הצפירה, ט' ניסן תרנ"ג, עמ' 2. המליץ, ד' ניסן תרנ"ג, עמ' 4.
- (36) בעולם ששקע, עמ' 36.
- (37) =בכלא.
- (38) =משרד הפנים.
- (39) =בגופים רשמיים.
- (40) א"ש 5100.

ההגדרות המקובלות, היא אופיינה באמון יוצא דופן מצד הרבי, בקרבה אישית נדירה ובמעורבות עמוקה בתוכניותיו המורכבות ביותר. אדמו"ר הרש"ב רחש לרא"מ חיבה עמוקה, ובאגרותיו פנה אליו לא פעם בתואר "ידיד נפשי". באגרות הקודש נפרשת מסכת התכתבות ענפה של עשרות מכתבים, המלמדים על הקשר הקרוב והייחודי ביניהם.

מצידו, היה רא"מ מקושר לרבי בלב ובנפש, והקדיש את חייו למימוש שליחותיו השונות. משימות אלו דרשו לעיתים קרובות מסירות נפש והתעסקות בעניינים שהשתיקה יפה להם, אך רא"מ נעתר לכל בקשה ומילא אותה בדקדנות. על עוצמת התקשרותו התבטא פעם אחד ממכיריו⁴¹: "אזוי ווי א מתנגד רעדט א גאנצען טאג וועגען זיך, אזוי ר' משה רעדט א גאנצען טאג וועגען רבי'ן" [=כשם שמתנגד מדבר כל היום על עצמו, כך ר' משה מדבר כל היום על הרבי].

אחד המאפיינים המובהקים ביותר של הקשר היה

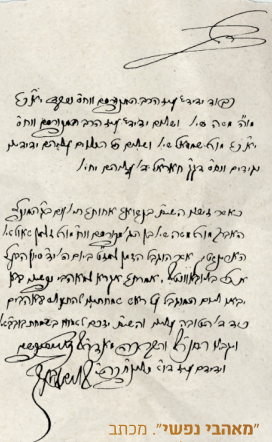
היותו של רא"מ שותף לסודותיו הכמוסים של אדמו"ר הרש"ב. במכתבי הרבי אליו מופיעה לא פעם הדרישה להישמר בסודיות מוחלטת בנוגע לעניינים שעל הפרק⁴². רא"מ שימש למעשה כזרוע המבצעת של הרבי במשימות רגישות הדורשות פיקחות רבה, עליהן נרחיב בפרק בפני עצמו א"ה.

מסופר כי יום אחד הגיעה נוכרית עשירה לחצר אדמו"ר הרש"ב בליבאוויטש בטענה כי

סוחר יהודי רימה אותה, אך לא היו בידיה הוכחות. נאמר לה שהרבי אינו מקבל נשים, אך עניינה הועבר אליו. באותו זמן שהה רא"מ בליבאוויטש, והרבי הורה

(41) התמים לט, אד"ר תשע"ו, עמ' 52.

(42) ראה לדוגמא: קונטרס ומעין, עמ' 21. אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ח"א, עמ' צט. ח"ב, עמ' תיז-ח. ח"ד, עמ' קה.

"מאהבי נפשי". מכתב
ההזמנה של אדמו"ר הרש"ב
לחנות אחרות שנשלח לרא"מ

חנות הרכבת בחורול

על ההזדמנות להשתלב בעסקנות הציבורית, אך ממכתב נוסף שכתב באותה שנה עולה שאיפה הפוכה: "מלבד כי לא אוכל לקבל עלי אף תנועה קלה לעזוב את ביתי ולסבב בערים. עוד יותר מזה לא זו הדרך אשר בה ועל ידה תושג המטרה. ועל כולנה הממוצעים אשר על ידן ייעשו הדברים האלו רחוק דעתם מדעתנו". הוא אף הביע חשש מפני מעורבות יתרה של הממסד הרבני ברשויות השלטון: "באמת מה שיותר יתוודעו הרבנים לרשות תרבו עליהם עול גזירות קשות ר"ל ויגרמו לתורה לאשתכח ח"ו מִישראל⁴⁶."

רא"מ התמסר לאדמו"ר הרש"ב וכל מה שעשה היה בשם הנכונות למלא אחר רצונו של הרבי. בשנת תרנ"ט, כאשר הוצרך למלאות שליחות שהטיל עליו אדמו"ר הרש"ב עי"ז שיעבוד יחד עם עסקן מסוים, הרגיש רא"מ כי אותו עסקן פועל רק בשל אינטרסים כספיים, והתבטא עליו: "עינו לבצע, וכל הדבר בעיניו הוא עניין של פרנסה ורווחים! קשה לי לשבת במחיצתו"⁴⁷.

לימוד התורה בין טלז לליובאוויטש

על אף שביום-יום היה רא"מ טרוד בענייני עסקנות ציבורית ומסחר רחב היקף, הוא נודע בראש ובראשונה כלמזן מופלג ותלמיד חכם⁴⁸. ביטוי מוחשי לכך ניתן

(46) א"ש 1269.

(47) בעולם ששקע, עמ' 87.

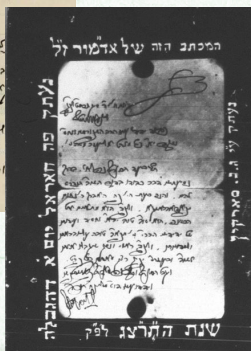
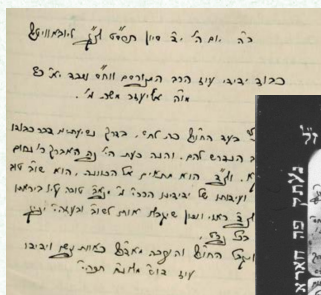
(48) ר' שני"ז בעזפאלאו בזכרונותיו (נדפסו בקובץ ליובאוויטש,

שהיא תפנה אליו כדי שיסדיר את הנושא. הרבי הוסיף בחשש כי ייתכן ובעלה נמנה על אנשי המלוכה, דבר שעלול להוביל לאי-נעימות קשה. לבסוף התברר כי אכן בעלה היה מגדולי המלכות. רא"מ, בחוכמתו, הסדיר את העניין לשביעות רצונה המלאה⁴³.

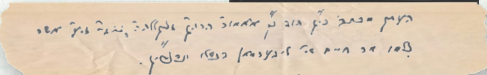
אדמו"ר הרש"ב הסתמך לחלוטין על שיקול דעתו של רא"מ, ובכל עניין שנגע לעסקנות הכלל, ביקש שרא"מ יהיה מעורב. הודות לכישרונותיו, מעמדו הציבורי ומצבו הכלכלי, היה רא"מ הדמות המתאימה ביותר לניווט המהלכים שביקש הרבי לקדם⁴⁴.

למרות זאת, רא"מ לא חפץ בעסקנות זו מצד עצמו. במכתבו למחותנו רמ"נ ירושלמיסקי, משנת תרנ"ח, תיאר את העומס המוטל עליו: "להיות היום עמוס התלאות והטרדות... בוער לקיים את אשר העירתי במכתבי האחרון כי כ"ק אדמו"ר שליט"א אשר בכל לבו נפשו ומאודו הוא עוסק בעניני הכלל בהתאסף

העתק שעשה אדמו"ר הריי"צ ממכתבו של אדמו"ר הרש"ב לרא"מ משנת תרס"ט

צילום המכתב המקורי שהגיע לידי אדמו"ר הריי"צ עשרות שנים לאחר מכן.

לצד הצילום כתב אדמו"ר הריי"צ: "העתק מכתבי כ"ק חוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב צוקללה"ה נבג"מ ז"ל אשר צלמו מר חיים ליבערמאן בכסלו תרצד"ק."

עם נכבדים רבים ובראשם מחסידי רייסין ופולין ואח"כ התראה עם הרה"ג הרצ"ה מקאוונא בוויטעבסק וכולם באו לכלל דעה אחת אשר מההכרח להושיב בקשר איש תמידי אשר יהי עינו וליבו לחקור ולדרוש אחרי מצב ותהלוכות העיניים החומריים והרוחניים⁴⁵.

רא"מ הוסיף בענווה: "ואם ידעתי בנפשי מה מצאו בי כי נתנו עיניהם עלי ודרשו ממני בכמה טעג' ובמכתבים לבא להסכים ע"פ פקודת כ"ק שליט"א. והשיבות את אשר באפשר לעשות"⁴⁵.

ניתן היה לסבור כי אדם כרא"מ, שהיה מורגל בענייני מסחר רחבי היקף, ישמח

(43) ליובאוויטש וחיילה, שם.

(44) ראה לדוגמה: שם, ח"ג, עמ' מז: "לפ"ד כדאי לדרוש את ידידנו הר"מ מאדיעווסקי מחאראל שיבוג"כ... ויהי לעזר בהכנת הבקשות ובמוצא לכסף". ועוד (שם, עמ' שכח): "נחוץ ה' מאד שיהי' אצלינו איש מיוחד... שיעיין ויפקח בהענינים ואיזה חדשים בשנה יהי' בפ"ה, אבל מה לעשות שאין לע"ע האיש המוכשר לבד הרמ"ד שיי".

(45) א"ש 2602. על שולי המכתב כתב רא"ח: "מכתבי זה אחר

הקריאה ידון לקריעה".

לראות בתשובות ההלכתיות פרי עטו, אשר נדפסו בספר השו"ת של מחותנו, הרמ"נ ירושלימסקי. לצד למדנותו האישית, פיעמה בו תמיד שאיפה עזה כי ילדיו יקדישו את חייהם לעסוק בתורה.

עדות חיה לחינוך התורני השורשי שנטע בצאצאיו מספק אחיינו, בן-ציון דינור, שהיה בן חסותו של רא"מ לתקופה קצרה: "הדוד הנהיג ללמדני במיוחד כמה לימודים שלא למדתי אותם אף לא שמעתי אליהם, ראשית כל - הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות... הוא גם השגיח עלי, שנוסף על הלימודים שאני לומד בחדר אלמד

בכל יום פרק משניות ואחרי-כן שני פרקים עם תפארת ישראל של ר' ישראל ליפשיץ⁴⁹."

רא"מ הקפיד לשוחח עם ילדיו בדברי תורה כדבר שבשגרה⁵⁰. דינור מתאר דיאלוג שקיים עמו, בו הבהיר רא"מ את היעדים הנדרשים מילד יהודי: "בן עשר למשנה - פירוש הדבר שכשתהיה לבן עשר עליך להיות בקי במשנה. שאלתי אותו ובן חמש-עשרה לתלמוד? ענה: כן, כשתהיה בן חמש-עשרה עליך לגמור את הש"ס, את כל התלמוד."

רא"מ היה נוהג להיכנס עם ילדיו בשיחה בדברי תורה והוא ממשיך ומתאר דיאלוג שהתקיים בינו לבין רא"מ. רא"מ הבהיר לו: "בן עשר למשנה - פירוש הדבר שכשתהיה לבן עשר עליך להיות בקי במשנה.

שאלתי אותו ובן חמש-עשרה לתלמוד? ענה: כן, כשתהיה בן חמש-עשרה עליך לגמור את הש"ס, את כל התלמוד⁵¹."

כמיהתו את הדור הבא עמל בתורה ניכרת היטב גם במכתבו לחתנו לעתיד משנת תרמ"ח: "ידעתי כי עתים מזומנים לכם

ברוקלין תשע"ד, עמ' 566) בבואו להגדיר את רא"מ כתב: "סוחר, למדן וחסיד."

(49) בעולם ששקע, עמ' 29.
(50) שם, עמ' 81.
(51) שם, עמ' 30.

הרב משה נחום ירושלימסקי, מחותנו של רא"מ. תמונה שצולמה בשנת תרע"ד, כשבוע לפני פטירתו

בן-ציון דינור, תרפ"א

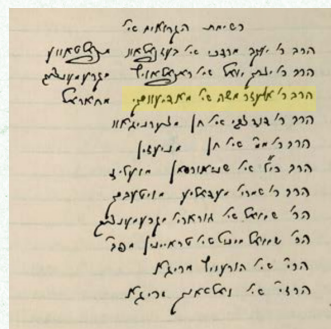
לתורה, אבל טרדותיכם לא הגיעו אף לחצי תלאותי... העריכו לי מכתבים בתדירות ובאריכות וכתבו לי מחידושי תורתכם, ואני אם יהי לי הרוחה להשיב לכם מה טוב אולם למצער אתענג על רוב טוב ולראות ברכה בלימודכם⁵².

רא"מ השקיע מאמצים כבירים כדי להבטיח שבנו יזכה למלמד ראוי. במכתבו משנת תרמ"ו הוא מפרט את הנימוקים לבחירת מלמד פרטי עבורו: "המופלג הותיק מ' גדלי' מפאלאצק הוא אשר כתבתי אודותו במכתבי האחרון. אני מכיר אותו... אופן לימודו כי כ' אף כי איננו מהבקיאים עכ"ז יש לו שכל ישר ללמוד גפ"ת לעומקה של הלכה ולא בדרך חריפות. רק ע"פ דרך האמת. ולא בדרך עקלתון. כן הוא משכיל בדרכי חסידות חב"ד וגם העיקר כי הוא י"ש."

את המכתב חתם בתקווה: "ואקוה לה' אשר בני מחמד נפשי ימצא ת"ל נחת בלימודו ובהתחברו עמנו. מי יתן וה' לבבו זה ללמוד בתשוקה הנאותה... כל דבר תשוקתי ומבטחי בה' משגבי כי בני היקר שי' יראה ברכה בלימודו ובאהבת ה' ישגה⁵³."

כעשר שנים לאחר מכן, כאשר הגיע בנו יהודה לייב לגיל ישיבה, נשלח הלה לישיבת טלז. רא"מ, שסלד מדרכי החינוך של ה'מתנגדים' בליטא, עשה זאת בלית ברירה וביטא את חששותיו במכתב למחותנו מאביב תרנ"ז: "א"י"ה בימי הקיץ הבע"ל אסע שמה לראות מהות הישיבה... לעצמי אינני מאמין לרבני ליטא כי ישימו עיניהם על הדרכת הנערים אשר בצוק העתים הללו עלולים המה ח"ו להיות כלהט החרב המתהפכת. ולשיטתם כי תורה מכפרת על הכל, כידוע הרשות נתונה להתלמידים לעשות כחפצם. וכן צוותי מפי כ"ק אדמו"ר שליט"א. היינו שבאמת בני שי' יש לו פרומקייט טבעית. אבל בלא הדרכה אין אנו בטוחים כו"⁵⁴.

בשלהי אותה שנה, עם הקמת ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש על ידי אדמו"ר הרש"ב, עבר בנו של רא"מ ללמוד בה. בשנת תר"ס, פנה אדמו"ר הרי"צ לרא"מ במכתב המתאר את מעלתה הייחודית של הישיבה וביקש ממנו להירתם לאחזקתה⁵⁵:

העתק בכת"ק של אדמו"ר הרי"צ מרשימת הרבנים שנקראו ע"י אדמו"ר הרש"ב לבוא לאחת מאסיפותיו בעניני עסקנות הכלל. השורה השלישית מופיע שמו של רא"מ

(52) א"י"ש 5073.
(53) א"י"ש 5074.
(54) א"י"ש 3459.
(55) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"א, עמ' ז-ח.

על העיר במלחמת העולם השנייה וש"נ].

תומכי תמימים בחורול

בראשית שנת תרע"ח, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, עמדו התמימים בליובאוויטש בפני חוסר ודאות קשה כאשר לעתידם. לנוכח המצב, פנה רא"מ לאדמו"ר הרשב"ב בהצעה לייסד סניף של תר"ת בעירו, שישימש מקלט בטוח לתלמידים שייאלצו להימלט.

אדמו"ר הרשב"ב קיבל את ההצעה בחיוב והשיבו: "מש"כ כבודו במכתבו הקודם בדבר התיסדות ישיבה במחנם, דבר נחוץ הוא מאד, ובפרט מהטעם שכתב כבודו, וכבר כתב בני יחי' לליובאוויטש לידע את מי ועמה אנו יכולים ליתן להם, וצריך כבודו לבוא בזה בדברים עם בני יחי', והוא יכלול אי"ה בדבר"⁶³.

ואכן, בשלהי החורף של אותה שנה, כאשר נדדו התמימים מליובאוויטש לקרמנצ'וג, נשלחה קבוצה של כארבעים תלמידים מה'שיעורים' ללמוד בחורול⁶⁴. אל התלמידים התלוו הרב יהושע ארש והמשגיח ר' שאול ווילנסקי. רא"מ קיבל על עצמו את ניהול הישיבה בפועל ודאג לכל מחסורם של התלמידים. הוא שיכן אותם ללמוד בבית הכנסת הגדול בעיר וסיפק להם תנאי אש"ל מלאים⁶⁵.

מסירותו של רא"מ לישיבה ולתלמידיה עמדה לנגד עיניו של אדמו"ר הריי"צ, ובחורף תר"פ שיגר לו מכתב הערכה והוקרה⁶⁶:

"בבוא ידידנו ר"א שי קפלן הרצ[נ]א] מאת אשר פעל ועשה כבוד ידידי לקבוצת התלמידים יחיו, מהמוסד תומכי-תמימים יצ"ו הנמצא במחנם, וגודל התענינותו להטבת מצבם ברו"ג, אם כי למותר

יהודה לייב מדיבסקי, תרס"ה

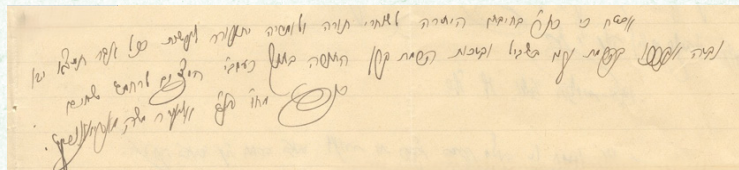
"באמת בדור יתום כזה ימצאו נערי אשר קרבת אלקי' ידרשו, ואליו המה נושאי את לבם ונפשם כו'. . וכמו שכתוב במ' וכל רואם יכירם אשר המה זרע ברך ה'" ובאמת הוא חידוש נפלא. וירחם ה' הטוב על שארית עדתו, ויחי את הח⁶⁷ הנ"ל בטל תורה ועבודה כהיום הזה ועוד יותר למעלה מעלה".

ובהמשך המכתב: "... כוונתי הצגתי והיא מבוארת במכ', וחכם כמו כת"ר שי' בין כוונתי בזה, העיקר הוא אשר הגבירי הנכבדי' שי' יכניסו א"ע מבפנים להעסק, ויחקקו על לוח לבם, כי עליהם מוטל החוב להשתדל בקיום הדבר הלזה כו".

כעבור מספר שנים, כתב רא"מ למחותנו על ייחודה של

הישיבה לעומת שאר הישיבות, בזכות הדגש המושם בה על הדרכת התלמידים⁶⁸. המכתב המלא מתפרסם בנספח לכתבה זו.

[במאמר המוסגר אציין כי יהודה לייב בנו של רא"מ בא בקשוה"ת באביב תרס"ח⁶⁹ עם ברכה ליברמן, ועבר אז למקום ש"יהי' באפשרו לעסוק בתורה"⁷⁰. לאחר נישואיו בשנת תרס"ט⁷¹ התגורר בהומל⁷², ובשנת תרצ"א ללינינגרד⁷³. הוא נפטר בכ"א טבת תש"ב, במהלך המצור

"אבטח כי כת"ר בחיבתו היתרה לשוחרי תורה ולומדיה יתעורר לעשות ככל אשר תמצא ידו". סיום מכתבו של הרא"מ לרמ"ג ירושלמסקי

(56) -החברה.

(57) אי"ש 4892.

(58) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ח"ד, עמ' רנח.

(59) שם. וממשיך: "שלפי ידיעתי בו מכבר בזה איותה נפשו בטח

כן הוא גם עכשיו".

(60) במכתבו של אדמו"ר הרשב"ב לאביו כתב (אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ח"ב, עמ' תעח): "הנני מברכו בברכת מז"ט בעד חתונת בנו שי למז"ט, ובמכתבו של אדמו"ר הריי"צ (אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"א, עמ' מא): "הנני לברך את כבודו בברכת מז"ט עבור נושאי בנו היקר שי מי שהי' תלמידנו".

(61) רישומי לידת בנו בכ"ז אדר תרע"ה בספרים המטריים של העיר.

(62) "Мадиевский Абрам Львович", בתוך:

"Российская Еврейская Энциклопедия", מוסקבה 1995, כרך 2, עמ' 223.

(63) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ח"ה, עמ' קלד.

(64) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"א, עמ' ג. אך במקורות שבהערה הבאה מכתב שהיה זה בתחילת קיץ תרע"ט.

(65) ספר התמימים, ח"א, עמ' 86. זכרונות ר' מיכאל יהודה ליב כהן: שמועות וסיפורים, ח"ב, עמ' 101.

(66) אג"ק שם.

דוקא | מאימרותיו של ר' אליעזר משה

ר' משה שי' מודיעבסקי (הרב דחורול) אומר שחסידות בנויה על דוקא, דוקא, דוקא כך ולא אחרת."

רא"מ נתן כמה טעמים לדבר:

(א) הלא השי"ת יכול ה' לברוא עולם רוחני, ולא גשמי כזה, אבל השי"ת ברא דוקא עולם גשמי.

(ב) השי"ת יכול ה' לתת התורה והמצוות למלאכים אבל השי"ת רצה דוקא לתת אותם לבני אדם.

(ג) השי"ת יכול ה' להעלות את היהודים לשמים ושם לתת להם את התורה והמצוות, אבל הוא ית' רצה לתת דוקא את התורה ומצוות בעולם הגשמי.

(ד) השי"ת יכול ה' לעשות שלא יהי' לבנ"א יצר הרע, ובפרט ליהודים, והוא עשה דוקא יצר הרע. מי שגדול יצרו יותר גדול.

(ה) השי"ת יכל לעשות שכולם יאהבו את היהודים והוא עשה דוקא שכל העמים ישנאו אותנו.

(ו) השי"ת יכל לעשות שכל היהודים יהיו חסידים והוא ית' עשה דוקא שמקודם נבראו מתנגדים ורק אח"כ הטובים שבהם נהפכו לחסידים.

(ז) השי"ת יכל לברוא שלכל החסידים יהיו כשרונות נעלים ראש טוב ולב טוב, והוא ית' עשה דוקא שלכל החסידים יש כשרונות רגילים.

(ח) הוא ית' יכל לברוא שלכל החסידים יהיו ילדים חסידישע ובעלי אמונה, אבל הוא ית' רצה דוקא שלילדיהם יש בלבולים ואי שקט בחפץ רצונם.

וכך יש המון 'דוקות', כך ולא אחרת, כל הבריאה בנוי על דוקא. דוקא נברא עולם גשמי. דוקא נתנו תורה ומצוות לבני אדם ולא למלאכים. דוקא נתנו התורה ומצוות על הארץ. דוקא נברא אדם עם יצר הרע. דוקא נברא מתנגד תחילה. דוקא נבראו החסידים עם כשרונות פשוטים תחילה. דוקא שילדי החסידים יהיו מבולבלים עד הגיעם לבסיס איתן.

כל ה'דוקות' הללו ועוד עשרות אלפים כמוהם תלויים בדוקא אחד - שירצו דוקא את האמת.

ואז, גם הלידים מעוטי הכשרונות, שנולדים מתנגדים, ויהודי שכולם שונאים אותו, ויש לו יצר הרע, והוא על הארץ, ולא מלאך, ובעולם גשמי, יוכל לעבד את כשרונותיו ומדותיו הטבעיים, ואז יהי' מתנגד חסיד, וכל העמים יודו שצריך לאהוב יהודי, והיצר הרע יתפך ליצר טוב, ועולם הגשמי יתחיל להאיר ברור כמו השמים, אז יבינו המלאכים שהנשמות גבוהות יותר!"

(1) אג"ק שם, ח"א, עמ' תמח. הדברים המקור הם ביידיש והובאו כאן מהתרגום שנדפס בליובאוויטש וחייליה, עמ' 65-62.

הוא התודה מצדי בזה, ורק חובתי אקיים ומקרב לבי הנני מגיש תודתי לכת"ר על נועם פעולתו הלזו, בהעבר, וגודל הבקשה בהעתיד להתענין בכל הנוגע במעמד ומצב המערכה הלזו, ולעורר הראוים להתעורר לכל דבר טוב ומועיל, אשר יאילו לחזק את המוסד הזה בכל האפשרי."

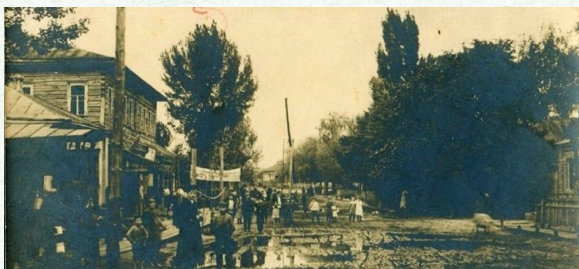
שקיעה עצובה

שנת תרע"ט הביאה עמה חורבן על יהודי חורול. פוגרום אכזרי שביצעו החיילים שכבשו את העיר, הותיר אחריו שובל של שוד וטבח. עם סיום המלחמה, נותרה חורול היהודית חרבה. מנין היהודים בה צנח פלאים, ורא"מ - שכבר חצה את העשור השביעי לחייו - מצא את עצמו מנהיג קהילה מדממת המנסה להשתקם מבין ההריסות. יחד עם זאת, אל מול ניסיונות השיקום, התייצב השלטון הקומוניסטי החדש והחל למגר ביד ברזל את מוסדות הדת במדינה.

הייתה זו תקופה של שקיעה. באותו זמן הסתלק אדמו"ר הרש"ב, והמוסדות הגיעו לשפל נורא. תלמידי הישיבות התפזרו בין סניפים מחתרתיים, והסתתרו מאימת השלטונות. בתוך המציאות הקודרת הזו נותר רא"מ לבדו. ילדיו העתיקו את מגוריהם מהעיר, והוא, כששיבתו הולכת ומעמיקה, החל להבין את תווי פניו של העולם החדש שצמח סביבו.

בעשור זה החלו לפקוד את רא"מ מחלות ומכאובים שהקשו על תפקודו. מרחוק, מתוך חולשתו, ניסה לעקוב אחר הנהגת ליובאוויטש בדור שאחרי הסתלקות אדמו"ר הרש"ב. בשלהי תרפ"ד, כתב לו אדמו"ר הרי"צ: "טרדת הזמן ועניניו מקיפים כה עד כי אין רוח באיש לבוא בכתובים", אולם יחד עם זאת הוסיף: "מאד אכסף לדעת מנועם שלומו הטוב ומהנעשה אתו עמו

סנובסק

.. מצבו מדכא נפשי מאד, אבל בשעה זו אין לי שום אפשרות לעזור במה שהוא⁷¹.

**”אזוי ווי א מתנגד
רעדט א גאנצען
טאג וועגען זיך,
אזוי ר' משה
רעדט א גאנצע
טאג וועגען
רבי'ן” [=כשם
שמתנגד מדבר כל
היום על עצמו, כך
ר' משה מדבר כל
היום על הרבי]**

בשנת תרצ”ב עזב רא”מ סופית את חורול והתיישב בעיר סנובסק. אדמו”ר הריי”צ השיב למכתבו הראשון משם: ”ת”ל אשר נסתדר בסדר הראוי בדירה אשר אפ”ל שבע רצון⁷². ר’ יחיאל מיכל פיקארסקי, שלמד באותן שנים בסניף המחתרתי של תו”ת בסנובסק, מזכיר ברשימותיו את הרא”מ כמי שהגיע לעיר באותה תקופה.

הרב יהושע ארש

המכתב האחרון המצוי בידינו מאדמו”ר הריי”צ לרא”מ, נשלח בכ”ג שבט תרצ”ד, תחת הכותרת ”סנאווסק, הרב מאדאיעווסקי:” ”שמחתי לשמוע משלומי והשי”ת יחזקה ויאמצהו ויארץ ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים. באופן האפשרי הנני משתדל להשיג עזרה לרעב” והשי”ת יעזור בגו”ר⁷³. כעבור פחות משנתיים, בשנת תרצ”ו⁷⁴, נפטר הרב אליעזר משה מדייבסקי כשהוא בן שמונים ושבע שנים. הוא הותיר אחריו שמונה ילדים ומורשת מפוארת של פעילות ציבורית ענפה והתקשרות בלתי נלאית⁷⁵.

(71) שם, עמ’ רכט.

(72) שם, עמ’ שלט.

(73) שם, ח”ג, עמ’ רלט.

”Мадиевский Аврум”, בתוך: ”Российская Еврейская Энциклопедия”, מוסקבה 1995, כרך 2, עמ’ 223.

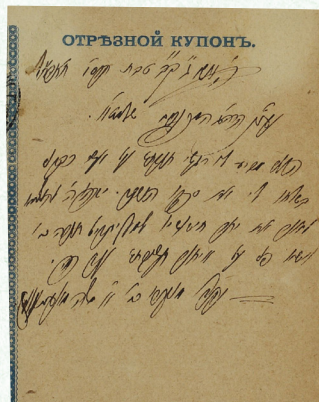
(75) ברצוני להודות לכל אלו שסייעו בעדי בכתיבת הכתבה, ובניהם: מר ברוך יונין, ספרן מכון שוקן למחקר היהדות, ויקטוריה פורמן וגאלה רובינסון, מצאצאי רא”מ ור’ ישראל ברדה.

למרות המחלה שמונעה ממנו להשתתף פיזית בכינוסים הציבוריים של הדור החדש, קולו של רא”מ לא נדם. בוועידת קורסטון המפורסמת שנערכה בחורף תרפ”ז, שלח רא”מ טלגרמה אל ועד המארגן, ובה כתב: ”מברכים את ההתוועדות של הרבנים הנכבדים אני מצטער על היעדרי בשל מחלה מאחל השגת אישור להקים קהילות יהודיות דתיות רשות לנהל את כל הצרכים הדתיים מבקש להודיע לי החלטות. הרב מדייבסקי⁶⁸.”

הקשר עם אדמו”ר הריי”צ המשיך במכתבים קצרים ומלאי דאגה. בכ”ד תשרי תרפ”ט כתב לו: ”בקשתי במאד מאד מזמן לזמן להודיענו משלומי הטוב, ואכפול בברכתי כי יחזק השי”ת את בריאות כבודו, ואין אני רוצה להעמיס בכתיבת מכתבים ארוכים רק ידיעת שלומי הטוב⁶⁹. באותו חורף, שלח רא”מ ברכת מזל טוב לאדמו”ר הריי”צ לרגל נישואי בתו הרבנית עם הרבי מלך המשיח. אדמו”ר הריי”צ השיבו בהתרגשות: ”שמחתי היתה כפולה לראות כתב יד כבוד ידידי, אמנם על תוכנו הצטערתי במאד, השי”ת יחזק בריאותו ויארץ השי”ת ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים⁷⁰.”

נכח חולשתו המגברת וגילו שהגיע לגבורות,

הציע רא”מ לעבור להתגורר לצד בניו. ועל כך המשיך אדמו”ר הריי”צ במכתבו: ”ההעתקה לגור במקום בניו שי נחוצה היא והשי”ת יהי בעזר כבוד ידידי בגו”.” שנה לאחר מכן, ניכר מהתכתבות כי מצבו הכלכלי של רא”מ הדרדר, כפי שקרה לרבים תחת השלטון הקומוניסטי. אדמו”ר הריי”צ כתב לו בכאב: ”ראיית כתב ידו - מאד החי אותי, אף שתכן מכתבו גרם לי צער רב ועגמ”ן

גלויה שכתב רא”מ לריי”ל צירלסון

(67) אג”ק שם, ח”א, עמ’ תכב.

(68) תיק וועידת קורסטון, הארכיון הממלכתי-מחוזי של ז’טומיר. התפרסם ע”י הריי” מונדשיין בעיתון ”כפר חב”ד”, גיליון 937 ואילך.

(69) אג”ק שם, חט”ה, עמ’ רמג.

(70) שם, ח”ב, עמ’ קסג.

ב"ה יום ד' כ"ב לחדש כסלו התרס"ה

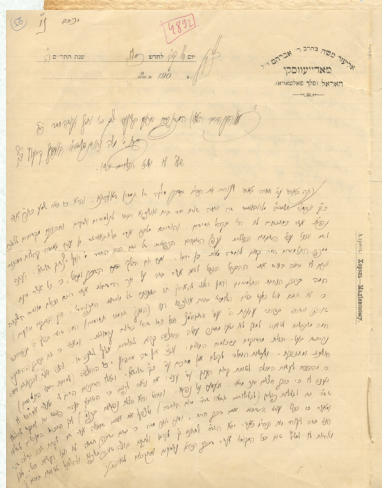
כ' מחו' היקר הרב הגאון המפורסם נודע בשערי ציון כ' ותיק ועושה חסד כו'
כש"ת מ' משה נחום שליט"א האבד"ק קייילץ יצ"ו

עתה באתי ע"ד תורה באתי לעורר את הדר"ג בדבר מצוה של תמכין דאורייתא. והוא כי
בטח שמע כת"ר אשר כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש זה איזה שנים יסד בית אולפנא
רבתי לתלמידים ותיקים וחברים מקשיבים ללמוד גפ"ת אשר כמתכונתו לא ה' בקהל חסידים.
והושיבם מלבד אשר בליובאוויטש כן עוד באיזה קהלות סמוכות לשם והכל ע"פ השגחתו
הכללית וע"פ השגחתו הפרטית של בנו הרב החסיד מ' יוסף יצחק שליט"א. ועתה מספר
התלמידים המה קרוב לחמשה מאות כן ירבו. ומדי יום הולך הדבר וגדול, כי כל אשר בינת אדם
לו יראה בחוש את ההבדל הגדול לטוב אשר בה על יתר הישיבות אשר רובם ככולם מחוסרי
השגחה המה בדבר הנהגת התלמידים (ואין רצוני להאריך ח"ו בגנותם של מוסדות המפורסמי,
אך הדברים ידועים) כי לא רובם אבל כמעט כולם הלומדי' בבית אולפנא דנא (הנקר' תומכי
תמימים) המה זרע ברך ה' בהדרכה טובה וישרה בדרכי עבודת ה' ע"פ התוהמ"צ הכל כמו שהי'
בשנים קדמוניות. ומאשר כי גם בדבר ההחזקה המה מובדלים לטובה למען לא ידעו מחסור
עולה ההוצאה קרוב לשלושים אלף לשנה זו. והנה אנ"ש ובראשם איזה נדיבים בעלי יכולת
מחזיקים בסכומים הגונים. עכ"ז אין זה מספיק כי ההוצאה (לסיבת ריבוי התלמידים) הולכת
ומתגברת. ולעשות הגבלה לקבלם אין מסכים ע"ז כ"ק שליט"א ובאלו הדברים השיב לי כאשר
אמרתי לו כי מההכרח לעשות הגבלה לטובת קיום הענין ע"ז ענני: אם נראה לפנינו כי הטובע
בנהר פושט ידו ומבקש להצילו נענה לו כי כבר הצלנו יותר מדאי. ונעמוד על נפשו. ובזה"ז הוא
הצלת נפשות ממש בפו"מ לכן הסכימו המנהלים לשלוח שד"ר גם לגלילות פולין (לגלילותינו
נשלחו שד"ר מיום הוסדה) ולצרף את אחינו שבגולה אשר שם לקחת שכס במצוה זו. ומאשר
כי בכלל עניני הישיבות אינו דבר חדש, ועוד יותר מיזה כי בשם ישיבה חדשה לא נוכל לעשות
חו"ל, לכן הנני בזה לעורר את הדר"ג כאשר יבא השד"ר למחננם ק' לקרבו ולתקנו בעצה טובה
מלפניו ולהשתדל לטובתו במחננו ק' ולהיות לו למליץ טוב בכל המקומו' אשר דברי הדר"ג
נשמעים ומתקבלים לטובה.

אם עדותי נאמנה עליו. אוכל להעיד כי בכל עת בואי לשם ועיני
הרואות את רוממות מעלת הקיבוץ הזה ודרך עבודתם בשקידה
עצומה בלימודם ובעבודתם (בקרתי גם ישיבות ליטא ואדע מכל
הנעשה גם שם). אברך את ה' על אשר נודבנו ובחסדי המרובים
הותיר לנו שריד כמעט וחנן על פליטת עמו ועל שארית נחלתו
בעבור שמו הגדול ובעבור כלי חמדתו אשר נתן לעם סגולתו כי לא
יאומן אם יסופר לראות הועד היקר הזה. ה' יהי במעונם ויחוננם
סלה.

אבטח כי כת"ר בחיבתו היתירה לשוחרי תורה ולומדיה יתעורר
לעשות ככל אשר תמצא ידו וזוהו אברככו בהרמת קרנו בשביל
ובזכות הרמת קרן התורה בתוך כעמב"י המצפים לרחמי שמים.

כנפ' מחו' דו"ש אליעזר משה מאדייעווסקי

כל כספי שייר לקב"ה, הבזבז הוא לקחת ממנו להוצאותיי האישיות!

העני שרקד במקווה בליל שבת,
והעגלון שטעה והסתבך בתפילת
שחרית • שליחתו הגורלית של ר'
אשר שו"ב, וגורלו המר של ר' מענדל
ינובסקי • מדוע לא נסע ר' מענדל
לחתונת אחותו, ואיזה סיפור שסיפר
שיקף את כל חייו? • אוסף סיפורים
שסיפר המשפיע בעל מסירות הנפש
הרה"ח הרב מנחם מענדל פוטרפס
ע"ה, מתוך ספר לדמותו, בעריכת הרב
ישראל אלכנבייץ, הנמצא בשלבי
עריכה מתקדמים

שלושה פרקים או פרקים אחד?

א הת' דוד ברעם ע"ה (לימים השליח ביישוב שפי) שאל פעם את ר' מענדל: עד עתה למדתי את הרמב"ם היומי במסלול של שלושה פרקים ליום, וזה קשה לי. האם כדאי שאתחיל ללמוד פרק אחד ברמב"ם היומי? ענה לו ר' מענדל: בסדר גמור, אתה יכול להתחיל ללמוד פרק אחד! בטרם הספיק ה'תמים' להשמיע קול אנחת רווחה, הוסיף ר' מענדל מיד: אבל את המסלול של שלושת הפרקים ליום - אל תפסיק בגלל זה...

'אינני מקבל' 'דמי מגירות'...

ב ר' מענדל סיפר שפעם אחד 'החוזרים' בליובאוויטש אמר לרבי הרש"ב נ"ע בסיום ה'חזרה', שבסוף המאמר שנאמר כעת, לא התבארה התשובה על השאלה שנשאלה בתחילת המאמר, בקשר לפסוק של ה'דיבור המתחיל'. ענה לו הרבי נ"ע: אינני 'מגיד', ואינני מקבל 'דמי מגירות', ולכן איני חייב תמיד לדאוג שהסוף של הדרשה יהיה קשור להתחלה שלה...

(מר' מרדכי בן יעקב ש"י)

הרבנית הבינה: אין עם מי לדבר...

ג בהתוועדות יו"ד שבת תש"מ סיפר ר' מענדל ע"ה: זה סיפור שסיפר לי אלי' פאריטשער (אבא של חיים איטשע, שנפטר לא מזמן בגיל קרוב ל-90) - היה לו ראש טוב, הוא היה 'חוזר' אצל הרבי [הרש"ב] נ"ע. הוא זכר הרבה דברים.

הוא סיפר לי שהוא היה בדאטשע [=נופש] במקום שנקרא זאולשע. היה להם [ל'פועלי ציון'] כעס על הרבי נ"ע. הם נכנסו למקום שהרבי היה שם, וירו לעברו. הכדור חלף ממש ליד הפנים הק' של בנו, הרבי הריי"צ. הרבי נ"ע עבר שם והביט, וראה איך הרבי הריי"צ מחוויר לגמרי. הרבי נ"ע חיך וחזר לחדרו.

לשמע הירייה, יצאה הרבנית, האימא של הרבי הריי"צ, שהוא היה בן יחיד שלה, וצעקה: "געוואלד, מה יהיה פה?" אתם שומעים מה שהרבי ענה לה, לרבנית? - הרבי אמר לה: "מי אומר שהוא צריך לחיות 120 שנה? אולי 27 שנה?" כי הרבי הריי"צ היה אז בגיל 27.

הילד, אבל האדמו"ר שמע זאת ומיד לקח תפוח, והושיט למשמש כדי שייתן לאותו ילד: 'עפאלע [=תפוח] לכבוד שבת'.

המסר שהפיק ר' מענדל מהסיפור היה כפול: (א) הקפדתו של ילד חסידי, שאינו מכניס שום דבר מאכל לפיו, מבלי לדעת באופן ברור שהוא כשר בכשרות המתאימה לנו - גם כשיהודי חשוב כמו אותו אדמו"ר מציע לך ממנו. (ב) פקחותו של האדמו"ר, שבמקום להיכנס למו"מ עם הילד לגבי ברור זהותו של השוחט והאם חסידי חב"ד אוכלים משחיטתו - החליף את מרק העוף בתפוח, שבוודאי אין כל שאלה לגבי ההידור בכשרות.

(מהרב יצחק אלישביץ שי')

'איטשע, צריכים לשמור על הפה!'

באחת השנים, היה החסיד ר' איטשע מתמיד בחרקוב, לקח הרבה 'לחיים' בשמחת תורה. הוא לקח שני חסידים קשישים, מרקוביץ ולוינסון, והכריז באוזני כל קהל החסידים שנכחו בהתועדות: "אנחנו עושים כעת בית-דין, ופוסקים שמי שלא יגיע ללמוד 'תורה אור' מדי יום אחרי שמחת תורה, החל ממחר בשעה שש בבוקר - לא יוציא את שנתו!"

כל האברכים עבדו אז קשה מאוד, כדי להרוויח למחייתם, אבל הם פחדו מאיטשע כמו שמפחדים מרבי. הוא היה יהודי קדוש, שלמד והתפלל יומם ולילה, והם פחדו ממנו.

כל האברכים התחילו להגיע בבוקר ללימוד חסידות. נשות האברכים התחילו לגרש את הבעלים מהבתים בבוקר, כדי שלא תישארנה אלמנות... האברכים הגיעו ואיטשע מסר בחורף שיעור ב'תורה אור'. זה נמשך לאורך כל החורף, למדו את כל ה'תורה אור'. אחר כך בקץ החלה עונת ה'לקוטי

והרבנית הבינה שזהו יהודי בעל מסירות-נפש, ושהוא נכדו של בעל מסירות-נפש...

חסיד לא אומר: "אני אומר"

מספרים שהיה מתנגד בשם ר' אייזל חריף. הוא חיבר איזה ספר, בשנים ההן שמו היה מוכר. הוא היה עילוי. אביו היה חסיד, והיה חייט פשוט. יהודי חסידי ועדיין, אבל לא למדן. כשר' אייזל היה בדוינסק, התקיימה שם אסיפה גדולה של כל גדולי המתנגדים וכל אחד אמר איזה 'שטיקל תורה'. כל אחד ניסה לעקוף את השני, 'אריבערשטייגן דעם אנדערן' [=לעקוף את חברו ולעבור אותו]. ר' אייזל חריף אמר את ה'תורה' הכי מוצלחת מכל הגאונים הגדולים שהיו שם.

באותה אסיפה נכח גם אביו, שהיה כאמור יהודי פשוט שאמר תהילים ("א תהילים זאגער"). מה הוא מבין ב'תורות' שאמרו שם? אחרי כל 'תורה' שאמר שם אחד הגאונים - והרי הוא היה גאון בן גאון - לכן, בנוסף ל'תורה' של עצמו, אמר גם 'תורה' משל אביו. כך וכך אמר אבא מארי'. אבל לר' אייזל לא היה מה לומר בשם אביו, ולכן אמר כך: 'אבי אמר שחתיכת סחורה חדשה של בגד היא טובה יותר ממשהו ישן ומשומש שתפרו אותו כמו חדש'.

אחרי הדרשה שאל ר' אייזל את אביו: נו, נהנית מהדרשה, ומהכבוד שנבע ממנה? ענה לו אביו: הכל היה בסדר גמור, אבל דבר אחד הפריע לי: שמתי לב שכל אחד מהדוברים אומר כל הזמן: 'אני אומר, ואני אומר' ('און איך זאג, און איך זאג'). למה כל הזמן צריכים לומר 'איך זאג'? אתה בא ממשפחה של חסידים. אל תאמר לעולם: 'אני אומר' ('איך זאג').

(מהתועדות יו"ד שבט תש"מ)

**"אינני מגיד,
ואינני מקבל
דמי מגירות,
ולכן איני חייב
תמיד לדאוג
שהסוף של
הדרשה יהיה
קשור להתחלה
של...?"**

ר' איטשע מתמיד

מרק עוף או תפוח?

סיפר ר' מענדל ע"ה: מעשה באדמו"ר מחסידי פולין שהגיע פעם להתארח בשבת באיזו עיירה. בעת סעודת ליל שבת נכח במקום ילד מחסידי חב"ד. האדמו"ר נטל כף מהמרק שבצלחת של האדמו"ר, ונתן למשמש שלו כדי שיגיש לאותו ילד: 'וכאלה [=מרק עוף] לכבוד שבת'. המשמש הגיש את כף המרק לילד, אך הילד שאל: 'מיהו השוחט ששחט את העוף?' המשמש כעס על

תורה, והוא לימד 'ליקוטי תורה' ופרק תניא.

אחד האברכים לא הגיע ללימוד החסידות, וכעבור זמן מה הלך לעולמו!

הדברים הגיעו לאוזני הרבי הרי"צ. בהזדמנות הקרובה שאיטשע הגיע אל הרבי הרי"צ, אמר לו הרבי: 'איטשע, מען דארף היטן דאס מויל' [=איטשע, צריכים לשמור על הפה!]

(מר' מרדכי בן יעקב)

פוליטיקה מנוגדת ל'קבלת עול'

לאחר שהרבי הרי"צ יצא מרוסיה והגיע לריגא, שאלו אותו עיתונאים יהודיים מקומיים באיזו מפלגה הוא תומך, מבין המפלגות היהודיות שהיו שם באותם ימים. ענה להם הרבי הרי"צ: 'מיר זיינען ניט שייך צו קיין פוליטיק, מיר זיינען שייך נאר צו קבלת עול מלכות שמים' [=איננו שייכים לשום פוליטיקה, אנו שייכים רק לקבלת עול מלכות שמים].

כשה'ווארט' הזה הגיע לאוזני החסידים ותלמידיו ה'תמימים' ברוסיה, פירשו כך את הדברים: הסיבה לכך שאיננו שייכים לפוליטיקה - היא משום שפוליטיקה היא ההיפך מקבלת עול מלכות שמים. פוליטיקה היא פריקת עול מלכות שמים.

(מר' מרדכי בן יעקב)

הוכחה ל'צדיק וטוב לו'

סיפר ר' מענדל ע"ה: החסיד הידוע ר' בנימין קלעצקער, שהיה חסיד של אדמו"ר הזקן, היה סוחר גדול ועמד בקשר עם כמה פריצים גדולים. הפריצים ידעו שהוא איש קדוש, אבל רצו להעמיד אותו בניסיון כדי לראות במו עיניהם אם הוא באמת איש קדוש.

פעם, כשר' בנימין היה אצלם, כיבדו אותו בשתיית כוס חמין ("טיי"), והטילו בכוס מאכל שלא היה כשר והיה מובן להם בפשטות שאסור לשתותו. לפני שהושיט את ידו כדי לקחת את הכוס ולשתותה, נפלה הכוס ונשברה, וראו כולם איך הוא ניצל משתיית דבר שאינו כשר.

כשהגיעו הדברים לאוזני אדמו"ר הזקן, אמר על כך שר' בנימין הוא במדרגת "צדיק וטוב לו", שאילו היה במדרגת "צדיק ורע לו" לא היה זוכה שהכוס תיפול ותישבר כדי להציל אותו.

(מרשימות ה' שמעון פוטאש ע"ה)

כסף עם חיות, וכסף בלי חיות

שמעתי מר' מענדל פוטרפס ע"ה:

כשנכנס הרה"ח ר' פרץ חן נ"ע ליחידות אצל אדמו"ר הצ"צ, ראה שעל שולחנו של הרבי מונחות שתי קופות צדקה מלאות מטבעות כסף. באמצע היחידות העביר ר' פרץ מספר מטבעות (מבלי לשים לב, כמובן) מקופה אחת לשנייה. הבחין בכך הצ"צ ותיכף לקח את המטבעות והחזיר אותם למקומם.

ראה זאת ר' פרץ ורצה לבדוק האם אכן מדויק הצ"צ בסדר הנחת המטבעות בקופות, או שזהו באקראי בעלמא. עשה ר' פרץ את עצמו כ"מתעסק" בעלמא ונטל שוב מספר מטבעות מקופת צדקה אחת והעביר אותם לקופת הצדקה האחרת, אבל שוב הבחין בכך הצ"צ והחזירם למקומם.

לאחר שניסה ר' פרץ בפעם השלישית להעביר את המטבעות, אמר לו הצ"צ: 'מדוע אתם מערבים? האם אינך רואה שכסף זה שונה מהכסף ההוא? כסף זה ניתן עם חיות, והכסף ההוא ניתן בלי חיות.'

(מרשימות ר' חיים אליהו מייסלוביץ ע"ה)

סיפורה של שליחות גורלית

לגבי הדפסת ספר התניא בשנת תר"ס, ר' מענדל סיפר לי שפעם בחורף הגיע החסיד ר' אשר שו"ב גרוסמן ע"ה לשבת אל הרבי הרש"ב נ"ע, ואמר לו הרבי שייכנס אליו במוצאי שבת ליחידות. כשנכנס, אמר לו הרבי הרש"ב: 'יש לי שליחות עבורך. סע אל בני הדודים שלי [אדמו"ר קאפוסט], ותוציא מהם את כתבי יד קודש של אדמו"ר הזקן, של ספר התניא, בתוספת של עוד כמה אגרות קודש מאדמו"ר הזקן'.

זו היתה שליחות גורלית מאוד, שמשמעות הביצוע שלה היתה בעצם אישור העובדה שהרבי הרש"ב נ"ע קיבל את שרביט ההנהגה של המשך שושלת חסידות חב"ד.

ר' אשר החליט שלא יאכל ולא ישתה עד ששיג את הכתבים ויגיעו ממש לידי. הוא נסע ברכבת ועבר בכל העיירות בהן גרו האדמו"רים בני הדודים, והקב"ה עזר לו והצליח להוציא מהם את הכתבים.

כשסיים לבצע את משימתו, כבר היה יום רביעי. אמר ר' אשר לעצמו שאם כן, עדיף שכבר יצום עד שיביא את הכתבים אל הרבי הרש"ב. זאת אומרת, תענית של שבוע שלם - ממוצאי שבת עד ערב שבת - "תענית הפסקה" כפשוטה.

נסע ר' אשר לליובאוויטש ונכנס ליחידות לבילי שישי.

האכסניה. האיש ניגש אליו, וביקש את רשותו לשאול שאלה. אמר אדמו"ר הזקן: נו.

שאל בעל האכסניה: כתוב אצל שלמה המלך, 'זורע צדקה שחר אמת'. היינו, שבזכות נתינת הרבה צדקה יזכה האדם לקיים את המצוות מתוך אמת, כי עניינה של הצדקה הוא שזה מצמיח בנפשו את מידת האמת. ואני, אמר האיש לאדמו"ר הזקן, זקני כבר הלבין, ועדיין יש לי מחשבות זרות. בכל פעם של נתינת צדקה אני חושב לעצמי: האם אנשים יודעים עד כמה אני בעל צדקה גדול?... היכן היא מידת האמת שמבטיחה לי התורה?

שקע אדמו"ר הזקן בדבקות בעיניים עצומות, ואחר כך פתח ואמר לו בניגון, כדרכו בקודש: 'אבער דער עני ווערט דאך זאט, און דאס איז באמת' [=אבל הרי העני נהיה שבע, וזהו באמת].

(מ'ר אליהו ושרצ'נסקי שי')

"הרגשתי שעולם הזה הוא אין ואפם"

סיפר ר' מענדל:

בפורים תרפ"ד הייתי אצל הרבי הרי"צ. הייתי אז נער כבן 17. בהתוועדות של פורים נכח החסיד ר' מענדל ינובסקי ע"ה, שהיה דוד של הרבנית חנה נ"ע, אמו של הרבי. ר' מענדל היה גביר, שעסק במסחר עורות של בהמות, וגם היה בעל הדרת פנים וקול נאה. באותה התוועדות הוא עשה עלי רושם חזק מאוד. הרבי הרי"צ כיבד אותו לגנן ניגון (ואולי אף ביקש ממנו לגנן את ניגון "הבינוני"), ובאותה שעה זלגו דמעות מעיני הרבי הרי"צ. התפעל מאוד מהמחזה ההוא, ממש 'תורה וגדולה במקום אחד'.

באחת השנים הבאות, כשהרבי הרי"צ כבר לא היה ברוסיה, החלטתי לנסוע לפורים לעירו של ר' מענדל ינובסקי. המחזה הנעים מההתוועדות של פורים תרפ"ד חי היטב בזכרוני, ורציתי לחוות אותו מחדש במחיצתו. באותם ימים החרימו השלטונות הסובייטיים מ'ר מענדל ינובסקי את כל הסחורה שהיתה אצלו - אותה קנה באמצעות לקיחת הלוואות, וכך הותירו אותו בעל חוב גדול. בנוסף לכך, באותה תקופה השלטון הקומוניסטי החרימם בתים פרטיים, וחילק כל דירה פרטית לארבע משפחות. גם את את דירתו של ר' מענדל ינובסקי החרימו ממנו והושיבו אותו בדירה קטנה, רבע

כשמסר את הכתבים לרבי נ"ע, צהבו פניו של הרבי. הוא ממש שמח מאוד. כשראה שהשעה משחקת לו, החליט ר' אשר לשאול את הרבי: מכיוון שצמתי מזמן ה'חידות' במוצאי שבת ועד עתה, האם כדאי לי להמשיך לצום עד אחרי הקידוש בליל שבת, כדי שתהיה זו 'תענית הפסקה', או שאלך לאכול כעת?

הורה לו הרבי הרש"ב שימשיך לצום, ואמר לו שיבוא אליו מחר בערב, והוא ילמד אותו איך אוכלים אחרי שצמים במשך שבוע שלם.

בליל שבת הגיע ר' אשר אל הרבי הרש"ב. הרבי קידש ואמר לבני ביתו שיביאו לר' אשר קנקן מלא תה רותח, כדי שישתה אותו, ואמר: 'ככה אוכלים אחרי צום של שבוע'.

אחר כך נתן הרבי הרש"ב לר' אשר חלק מהאגרות של אדמו"ר הזקן, כדי להדפיס בסוף ספר התניא. נסע ר' אשר לוויילנה, שם קנה את זכות ההדפסה של הספר מאת האלמנה והאחים ראם, והדפיס את התניא עם כל התיקונים שנלקחו מהכתבים הנ"ל.

(מהמספיע ר' עופר מייזובניק שי')

'העני נחיה שבע באמת'

סיפר ר' מענדל ע"ה:

אדמו"ר הזקן היה נוסע עם תלמידיו מעיירה לעיירה והיה אומר חסידות ברבים. פעם הם הגיעו לאיזו אכסניה, שבעל האכסניה היה גביר גדול והיה גובה תשלום מאורחים גויים, אבל לא מאורחים יהודים. לאורחים יהודים הוא היה עושה טובה, ונתן להם את כל צורכיהם בחינם, אוכל בחינם, לינה בחינם וכו'. ובייחוד כאשר הגיעו אליו פעם רב גדול ותלמידיו, נתן לכולם את הכל בחינם וביד רחבה.

בהיותם אצלו, ניגש בעל-הבית לאחד התלמידים ואמר לו שיש לו שאלה קשה, ואיש לא עונה לו עליה, והוא מבקש רשות לשאול זאת את הרב שלהם. ענה לו התלמיד שבעת יציאתם מהמקום, כשיבוא אדמו"ר הזקן להיפרד ממנו ולהודות לו על האירוח, תהיה לו הזדמנות לבקש ממנו רשות לשאול אותו שאלה, אם יסכים לזה אדמו"ר הזקן.

וכך היה.

כשהתכוון אדמו"ר הזקן לצאת, ביקש להיפרד מבעל

של דירה שחולקה לארבע.

כשהגעתי לדירה הקטנטונת של ר' מענדל ינובסקי, גיליתי שהוא לא בבית. התעניינתי איפה הוא, ואמרו לי שהוא חלה ואושפז. הלכתי לבית הרפואה, חיפשתי את מיטתו ולא מצאתי אותו. התעניינתי איפה הוא ובסוף נאמר לי שכדאי לי לחפש במרתף, בחדר בו מונחות הגופות של המתים הטריים. ייתכן שהוא מונח שם...

הלכתי לשם. זה היה חדר מלא גוויות, ולכל רגל הוצמד פתק עם שם הנפטר. הלכתי מגופה אחת לשנייה, עד שמצאתי את גופתו... סיים ר' מענדל ואמר: 'און דעמאלט איז ביי מיר געווארן קלאר אז עולם הזה איז גארנישט' - באותו רגע הרגשתי באופן ברור שעולם הזה הוא אין ואפס.

(מר' לוי יצחק ברא"ל קפלן שי')

העגלון שהסתבר ב"יכירו"

בשנים שהיו נוסעים בסוס ועגלה, הבעלי-עגלות היו נוסעים בדרכים שונות. האחד נסע מהר, והשני נסע לאט. העגלון שנסע לאט, היה נוסע בדרך הישרה, בכביש הסלול, עד שהגיע ליעדו. למשל, כמו שהדרך במכונית מכפר-ב"ד לתל אביב לוקחת חצי שעה. והיה 'בעל עגלה' מהיר שעשה עם הסוסים שלו את אותה דרך בתוך רבע שעה. מה היה? הוא סטה מהדרך הישרה ונסע בדרך כזו שאינה נוחה, שאין שם כביש סלול, אבל הדרך קצרה מאוד, ממש מחצית מהדרך הרגילה. וכך היה מגיע לאותו יעד בתוך רבע שעה בלבד. שאל פעם בעל-העגלה הראשון את השני: איך אתה מצליח להגיע רבע שעה לפני? ענה לו חברו: כי אני סטייתי מהדרך הסלולה ונסעתי בדרך לא סלולה. אמנם אם פתאום באמצע הדרך יתחיל לרדת גשם, אזי העגלון השני יהיה בצרות גדולות. הוא ישקע עם העגלה ועם הסוס עמוק בתוך הבוצ. אבל כשהשמש זורחת, הוא מגיע מהר יותר.

מגיע יהודי בעל-עגלה להתפלל שחרית בבית הכנסת. הוא בא להתפלל כשהמניין אווז ב'ובא לציון', ואחרי 'עלינו לשבח', כאשר כולם מסיימים להתפלל, רואים שגם הוא כבר סיים להתפלל... אנשים יודעים שהוא לא בקי כל כך בקריאה בלשון הקודש, שהרי הוא בעל עגלה. הוא למד ב'חידור' רק עד גיל חמש-שש, וזהו. פונים אליו ושואלים אותו: 'ענקל, הרי הגעת לבית הכנסת אחרי חזרת הש"ץ, ממש לפני 'ובא לציון', ואיך הספקת לסיים את התפילה אחרי 'עלינו לשבח' עם כולם? איך זה ייתכן?

והוא עונה להם: מה אינכם מבינים? - סטייתי מהדרך והתבלבלתי ב"יכירו" (איך האב זיך פארקריכעוועט אויף 'יכירו'). התחלתי להגיד 'מה טובו', וכשאמרתי בתפילה השחר, לפני 'הודו', את המלים 'יכירו וידעו כל באי עולם' - המשכתי בטעות במלים 'יכירו וידעו כל יושבי תבל', המופיעות ב'עלינו לשבח'... כך הגעתי מהר עד הסוף...

עבודת השם מתוך חיות ואש

ר' מענדל היה מספר משל מהבעל שם טוב, על כפרי אחד שהיה לו בן שלא היה מחונן בכשרונו. הוא לא היה שייך ללמוד, ולכן רצה אביו ללמדו מקצוע. שלח אותו אביו אל הנפח שילמד אותו את מקצוע הנפחות. הבן שהיה אצל הנפח זמן רב, עד שלמד היטב את המלאכה. המלאכה היתה באופן שהנפח היה לוקח חתיכת כסף ומתיך אותה באש, וכך היה משנה את צורתה.

לאחר שהבן חזר לביתו, קנה לו אביו מקום מיוחד לעסק הנפחות, וגם קנה לו את כל המכשירים הנדרשים לעבודתו. עשה הבן את כל מה שהנפח לימד אותו, אבל חתיכת הכסף נשארה באותה צורה כפי שהיתה, ללא כל יכולת לשנות את צורתה. נסע האב אל הנפח וטען כלפיו בכעס: שילמתי לך כל כך הרבה כסף, ולאחר כל מה שלימדת את בני, הוא לא למד ממך את המלאכה!

ענה לו הנפח: הבה נלך לבית המלאכה של בנך, וגראה מה לא בסדר אצלו.

כשהגיעו לבית המלאכה, ראה הנפח שתלמידו הכין את כל הדרוש עבור העבודה. רק דבר אחד שכח - להדליק את האש. את ה"פרט" הזה הנפח לא לימד אותו, כי הניח שיבין זאת לבדו ויעשה זאת מעצמו...

והנמשל, אמר ר' מענדל, הוא בעבודת השם: אין הלכה בשולחן ערוך שמחייבת להתפלל בחיות, מכיוון שזהו דבר המובן מאליו. יהודי צריך לדעת מעצמו שהוא חייב להדליק בקרבו את אש אהבת השם, ואזי מציאותו תתרכך, וכך יוכל לשנות את נפשו הבהמית.

(מרשימות ר' שאול אליטוב שי')

לא נסע לחתונת אחותו

ר' מענדל סיפר שכאשר למד בישיבת תומכי תמימים ברוסיה, אחותו עמדה להינשא להתמים זלמן סרבנסקי. הדרך מהעיר בה למד לעיר בה התקיימה החתונה, ארכה 24 שעות ברכבת. הלך ר' מענדל לבקש

אנחנו עושים
כעת בית-דין,
ופוסקים שמי
שלא יגיע ללמוד
'תורה אור' מרי
יום אחרי שמחת
תורה, החל
ממחר בשעה
שש בבוקר -
לא יוציא את
שנתו!"

ר' זלמן סרברנסקי לצד גיסו ר' מענדל פוטרס

הקשיים שלי ואמרתי לו שאני נתון במצב רוח נמוך מאוד.

בתגובה, סיפר לי ר' מענדל את הסיפור הבא:

מעשה בעיירה יהודית שהיה מקובל בה כלל קבוע: בכל פעם שעניים חדשים הגיעו לעיירה לפני שבת, היו הגבאים מחלקים אותם בבית-הכנסת לסעודות השבת בין ה'בעלי בתים' בעיירה.

פעם קיבל בעל-בית אחד בבית-הכנסת לארח איזה עני לסעודת ליל שבת, אבל כשבא לביתו בליל שבת, העני לא הגיע אליו. הוא נזכר שגם לא ראה אותו אחרי התפילה בבית הכנסת. הצטער האיש: מי יודע איפה העני יאכל בליל שבת?

לבסוף החליט שילך לחפש אותו בכל מקום אפשרי עד שימצא אותו. בינתיים מצא האיש עוד אנשים והם החליטו ביחד לברר מתי לאחרונה נראה העני במקום כלשהו. מישוהו אמר שהעני נראה במקווה לפני שבת, ובעל-הבית הורה מיד להתחיל לחפש שם.

הלכו לשם ושמעו קול שירה שבוקע משם. כשנכנסו למקוה, ראו את העני עומד שם, כשהוא בלי בגדים, והוא רוקד ושר. הם שאלו אותו מה קרה, והוא ענה להם בפשטות: מישוהו גנב את בגדיי.

שאלו אותו האנשים: אם כן, למה אתה רוקד? ענה להם העני: פעם הייתי גביר אדיר, ואחר כך ירד מצב והידרדר למטה יותר ויותר. והרי כתוב שגלגל חוזר בעולם. כעת, לאחר שהגעתי למצב שלא יכול להיות למטה ממנו, הנני בטוח שהכל יתהפך לטובה!

(מר' דוד סקורדר שי')

מהמשיגיה של הישיבה רשות לנסוע לחתונה (ויש לזכור שר' מענדל היה יתום מאביו, ולאמו היה חשוב שהוא יגיע).

ענה לו המשיגיה כך: א) עליך לזכור שזוהי נסיעה של 24 שעות הלך, וכן 24 שעות חזור, ושיהיה עליך לשהות שם לפחות יום אחד. כך שיהיה עליך להחסיר לפחות 72 שעות מהשהייה בישיבת תומכי תמימים.

בהמשך לכך הסביר לו המשיגיה מהי המשמעות של שהייה במשך 24 שעות בתומכי

תמימים, ואחר כך המשיך ואמר לו: לאחר שהבנת מה המשמעות של 24 שעות בתומכי תמימים, תכפיל זאת פי שלוש ואז תחשוב בעצמך האם כדאי לך לבטל דבר כה נעלה לטובת נסיעה לחתונה אחותך. וכפי שתחליט - כך תעשה.

לבסוף החליט ר' מענדל שלא לנסוע לחתונתה.

(מהמשיגיה ר' מענדל גורדון שי')

'אל יבזבו יותר מחומש'

ר' מענדל סיפר על יהודי בשם ר' משה גולדיץ שגר בצ'רנובץ והיה עושה עסקים "שחורים", והרוויח הרבה כסף. הוא היה נותן תמיד לר' מענדל לפחות 80 אחוזים מהרווחים שלו למטרות צדקה.

פעם שאל אותו ר' מענדל: "ר' משה, איך אתה מרשה לעצמך לתת לי סכומים כה גדולים? הרי כתוב "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש!"

ענה לו ר' משה: בעצם, כל הכסף שייך לקב"ה. ומה יכול להיות בזבז גדול יותר מאשר לקחת מהכסף להוצאותי האישיות? ... ולכן, באמת אני מתאמץ לא לבזבז ולא לקחת יותר מ-20% לעצמי.

זהו סיפור שלר' מענדל היה בו 'קאך' גדול, כנראה משום שזה שיקף בעצם את כל החיים שלו בעצמו.

(מר' שמעון דרוק שי')

גלגל חוזר בעולם

כשהגעתי מאנגליה ללמוד בישיבה בכפר חב"ד, עברתי בהתחלה קשיי התאקלמות קשים. יום אחד באתי אל המשפיע ר' מענדל, תיארתי לפניו את כל

תאריך ורקע מכתבו של הרב דבורסקין

קורא ממולח העמיד אותנו על טעותינו בכך שתיארכנו את מכתבו של מנהל הישיבה הרב יחיאל מיכל דבורסקין ע"ה לתלמיד דב טייכמן כתשט"ז, ומכך הסקנו שהוא עזב את הישיבה ובקשר לכך נסוב המכתב. בראש המכתב מופיע

'ח"י אדר תשטו"ב' כשהכוונה היא, כפי שהעירנו, לשנת תשי"ז. נמצא אפוא, שהמכתב נכתב כמחצית השנה לאחר סגירת הישיבה.

הרקע למכתב, אם כן, היה בעקבות סגירת הישיבה בחיפה כשכלל התלמידים חזרו ללמוד בישיבה תומכי תמימים המרכזית, מלבד חיים אהרן דבורסקין שהורי חששו לשלוח אותו לאיזור רצח אחיו ישראל הי"ד. ידידו הטוב, דב טייכמן, הפציר בחיים אהרן לבוא ללמוד בתומכי תמימים. במכתב מגיב על כך הרב דבורסקין בטענה: מדוע אתה בעצמך (יחד עם שאר התלמידים) לא רצית לחזור לישיבה ובכך הובלתם לסגירתה ולכך שחיים אהרן לא ילמד בתומכי תמימים.

תומכי תמימים בחיפה האדרומה

בגיליון הקודם שירטטנו קווים לדמותה של ישיבת תומכי תמימים בחיפה האדומה שהרבי מלך המשיח חפץ ביקרה והתפתחותה. הדים חיוביים רבים קיבלנו מהכתבה, כשאף יודעי דבר אמרו שלולי קראו את הדברים לא היו מאמינים, עד כדי כך נשכחה הישיבה... בעקבות העניין הרב שיצרה הכתבה, הגיעו לידינו תיקונים ופרטים חדשים שהאירו נקודות נוספות בסיפורה המרתק של הישיבה.

פרק השלמה

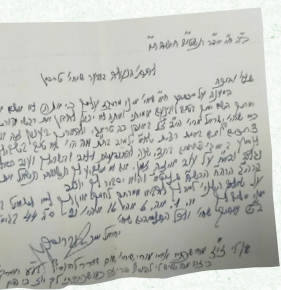
מנחם מענדל אדלר
וישראל הכהן ברנדלר

פרטים חדשים מתולדות הישיבה

אולם, לא רק הדים חיוביים ותיקונים חשובים קיבלנו על הכתבה; בעקבות פרסומה נחשפו חומרים חדשים אודות הישיבה, שהיו גנוזים עד היום. פרטים אלו מאירים באור חדש חלקים נוספים בסיפורה של הישיבה החיפאית. את הדברים הבאים המציא לידינו אחד מאנ"ש ממה שסיפר תלמיד הישיבה הרה"ח אליהו (אלי) ליפסקר ע"ה.

זהות תלמידי הישיבה

בחלק הקודם ציינו שלא הגיעה לידינו רשימה מסודרת של התלמידים שלמדו בישיבה, ומינו שמות אחדים על פי העדויות שהיו ברשותנו. כעת, אודות לזכרונותיו של ר' אלי ליפסקר אנו מקבלים תמונה רחבה ומקיפה על זהות התלמידים (אם כי ראוי לציין שהדברים נאמרו ונכתבו ממרחק של

המכתב של
הרב דבורסקין

כמפורט בחלק הקודם.

שיעור בחומש עם רש"י.

בחלק הקודם הובא מכתבו של הרבי לר' שלמה קופצ'יק ע"ה, מתאריך ז' במנחם אב תשי"ב, בו מעוררו הרבי לכתוב לרב דוברוסקין

אודות הפצת המעיינות בחיפה, ושיטכסו יחד עצה עם הרב גרשון חן ע"ה ו"בלי ספק שימצאו דרכים במה להרים קרן חב"ד בחיפה". על יסוד זה שיערנו שהיה לרב קופצ'יק חלק ושייכות להקמת הישיבה כשלש שנים לאחר מכן. אולם, עיון במכתבי הרבי אליו שפורסמו, כמו גם שיחות עם בניו קלונימוס ובצלאל שיחיו, לא העלו מידע ברור בקשר לכך.

זכרונותיו של ר' אלי ליפסקר מגלים את הקשר של ר' שלמה ליישיבה: ר' אלי מספר שאכן הרב קופצ'יק היה מגיע מזמן לזמן לחיפה, ומסר שיעורים לתלמידי התמימים בישיבה. חלק התורה אותו לימד ר' שלמה בישיבה מפתיע: חומש עם רש"י. הדבר היה חריג למדי בהיכלי ישיבות תומכי תמימים באותם ימים, קרוב לעשור

לפני עידן ה'רש"י שיחות'...

כמו כן, ר' אלי סיפר על שיעור תניא שהתקיים בישיבה מידי ערב, אותו מסר מנהל הישיבה הרב דוברוסקין. זאת בנוסף לשיעורים בחסידות שמסר המשפיע הרשמי הרב חן.

*

ביקורה של קבוצת השלוחים באה"ק, שכפי שפורט בחלק הקודם הגיעה פעמיים לישיבה בחיפה, עשה רושם על אלתר שניאור זלמן, אחיו הגדול של אלי, והוא החליט לנסוע לרבי. כשסיפר זאת לאביו, צירף אליו האב את אלי אחיו הצעיר, ולאחר מסע ארוך ותקופה ממושכת של שהייה ב'תומכי תמימים' בצרפת, הגיעו לחצרות קדשנו וקבעו שם את מושבם.²

תם ולא נשלם

(2) פרטים אודות מסעם והתקופה בצרפת נדפו בבית משיח גיליון 1058 עמ' 43.

ר' אלי ליפסקר עם מצעד המתופפים בפאראד ל"ג בעומר, בשנות ה'למ"דים

התלמידים הצעירים יותר, הקרובים לגילו. ביניהם נמנו התמימים: לייבל וולוביק, דב טייכמן, שלום דובער (בן ר' אבא) לוי, משה ליפשי, ואלי ליפסקר - מספר הדברים.

כמו כן, נמנה עם הקבוצה המייסדת התמימים מאיר כהן מירושלים. בחלק הקודם סופר על התלמיד שקבע בפסקנות שלכבוד שבת יש להחליף את "הלבושים האמיתיים" - הרוחניים; מספרת הסיפור, הגברת גאשייד תח" (בתו של הרב דוברוסקין), זכרה שהיה זה התלמיד מירושלים, וככל הנראה הכוונה לתמים הנ"ל.

הקבוצה המייסדת שהתה בישיבה מאז פתיחתה בתחילת חודש כסלו ועד לקראת שבת חנוכה, אז נסעו התלמידים לבתיהם. התמים לייבל וולוביק לא חזר לישיבה אלא נסע ללמוד בתומכי תמימים במונטריאול, בעוד שאר התלמידים שבו לחיפה לאחר חנוכה להמשך הלימודים.

לאחר חג הפסח נשלחו לישיבה תלמידים מבוגרים יותר, התמימים: יוסף בן שחר, יצחק גניביש, מרדכי היצחקי, אלתר שניאור זלמן ליפסקר (אחיו המבוגר יותר של אלי), פרץ פייגנסון, שלום בער קיבמן, ומשה יוסף פרידמן שהתגורר בקריית אתא הסמוכה. באותה התקופה נשלחו מתו"ת המרכזית משה (מיישקע) נפרסטק וישראל פרידמן כדי לשמש בישיבה כרבנים,

(1) ע"ד (ואולי בהשראת) הסיפור המפורסם אודות "החסיד ר' מיכאל בלינער, שפעם ראה את אחד האורחים - שהגיעו לליובאוויטש מה"קאלאניעס" (מושבות של יהודים עובדי אדמה) - מחפש... מברשת לצחצח את מנעליו בערב שבת אחר הצות, ושאלו: "מה העבודה הזאת לכם", והשיבו, שרוצה לצחצח את הנעלים לכבוד שבת, נענה ר' מיכאל ואמר: כאן מצחצחים את הראש, ולא את הנעלים (ד"ץ פוצט מען די קאפ, ניט די שיד")! (התועודות יום ב' דחה"ש תשי"א).

לזכות

הוד כ"ק אדמו"ר
מלך המשיח שליט"א

לז"נ

הרה"ח הרה"ת ר' צבי הירש
בן הרה"ח ר' בן ציון ע"ה
נלב"ע ז"ך אלול ה'תש"מ
ומרת רבקה בת הרה"ח ר' צבי ע"ה
נלב"ע כ"ט תמוז ה'תשס"ב
שפריצער

נתרם ע"י בניהם – יבלח"ט –
הרה"ת ר' שמואל
והרה"ת ר' יעקב מרדכי שיחיו
שפריצער